

SIGURNOSNE I MIROVNE STUDIJE

**LIMITI I POTENCIJALI DEJTONSKOG MIROVNOG
SPORAZUMA U IZGRADNJI MIRA U BOSNI I HERCEGOVINI**
-magistarski rad-

Kandidat

Avdičević Amer

Broj indeksa: 732/II-SPS

Mentor

prof. dr. Ćurak Nerzuk

Sarajevo, januar 2022. godina

SADRŽAJ

Skraćenice.....	5
Uvod	6
I. Teorijske osnove rada	9
II. Metodološki okvir rada.....	11
1. Problem istraživanja	11
2. Predmet istraživanja	11
2.1. Kategorijalno pojmovni sistem.....	11
3. Ciljevi istraživanja.....	18
3.1. Naučni ciljevi.....	18
3.2. Društveni cilj	18
4. Sistem hipoteza.....	19
4.1. Generalna hipoteza	19
4.2. Posebne- pojedinačne hipoteze.....	19
4.3. Sistem varijabli.....	19
5. Način istraživanja	19
6. Naučna i društvena opravdanost istraživanja	20
Prvi dio	21
KONFLIKT I MIR	21
1. Konflikt.....	21
2. Mirovne operacije, humanitarne intervencije, mirovni sporazumi	29
3. Mir- transformacija i prevencija konflikta	31
4. Izgradnja mira.....	35
Drugi dio.....	36
KONSTRUKCIJA DEJTONSKOG MIROVNOG SPORAZUMA	36

Treći dio.....	57
POTENCIJALI DEJTONSKOG MIROVNOG SPORAZUMA U IZGRADNJI MIRA U BOSNI I HERCEGOVINI	57
6. Opće o potencijalnosti sporazuma.....	57
7. Aneks 3- Sporazum o izborima; Potencijalnost Aneksa	60
8. Aneks 4- Ustav Bosne i Hercegovine; Potencijalnost Aneksa.....	62
9. Aneks 6 - Sporazum o ljudskim pravima; Potencijalnost Aneksa	63
10. Aneks 7- Sporazum o izbjeglicama i prognanicima; Potencijalnost Aneksa	66
Četvrti dio.....	69
LIMITI DEJTONSKOG MIROVNOG SPORAZUMA U IZGRADNJI MIRA U BOSNI I HERCEGOVINI.....	69
11. Opće o limitiranosti dejtonskog sporazuma	69
12. Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini (Članak I- Članak XI)- limitiranost sporazuma	75
Aneks 4- Ustav Bosne i Hercegovine- limitiranost Aneksa.....	79
Peti dio.....	87
NEGATIVNI MIR U BOSNI I HERCEGOVINI.....	87
14. Opće o negativnom miru	87
15. Negativni mir- slučaj postdejtonske Bosne i Hercegovine.....	91
16. Indikatori negativnog mira u Bosni i Hercegovini	95
Zaključna razmatranja	107

Mojim roditeljma, Harizu i Seni

Skraćenice

SFRJ - Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija

SAD - Sjedinjene Američke Države

SDS - Srpska demokratska stranka

RBIH - Republika Bosna i Hercegovina

JNA - Jugoslovenska narodna armija

NATO - Sjevernoatlanski savez

ARBiH - Armija Republike Bosne i Hercegovine

VRS - Vojska Republike Srpske

UN - Ujedinjene nacije

RS - Republika Srpska

FBIH - Federacija Bosne i Hercegovine

UNHCR - The UN Refugee Agency (UN Agencija za izbjeglice)

SRBIH – Socijalistička Republika Bosna i Hercegovina

SDA – Stranka demokratske akcije

HDZ – Hrvatska demokratska zajednica

SNSD – Savez nezavisnih socijaldemokrata

Uvod

Stanovništvo naseljeno na području Balkana pamti jedan period u kojem ostaje zapaženo društveno, političko i ekonomsko blagostanje. Taj period možemo nazvati, period SFRJ-a. SFRJ obuhvatala je teritoriju i stanovništvo današnjih država: Bosna i Hercegovina, Srbija, Hrvatska, Crna Gora, Slovenija i Makedonija.

Krah koji doživljava socijalizam u Evropi, odrazio se na politička dešavanja unutar SFRJ. Pojavila se težnja ka samostalnosti republika koje su tada bile u jednom sastavu. Trebalo je mirnim putem reformisati stari sistem. Svaka republika imala je jednu nacionalno većinsku skupinu stanovništva, osim Bosne i Hercegovine, sastavljene od tri naroda: Bošnjaka, Srba i Hrvata. Svojim sastavom Bosna i Hercegovina je postala posebno pitanje u odnosu na ostale republike.

Proces raspada SFRJ postaje ozbiljan sigurnosni problem na tlu Evrope, koja kasnije pokazuje da nije dorasla rješavanju ovog problema. Konflikti su se nizali jedan za drugim. Jugoslovensko- slovenački rat prvi, traje kratko i u odnosu na ono što će uslijediti, ne okupira čak ni posebnu pažnju. Veoma teško je bilo iscertati granice kada imate izmiješane narode u svakom mjestu, pa tako i Hrvatska. Hrvatska želi da bude nezavisna, međutim problem su Srbi koji žive unutar granica te zamišljene nezavisne Hrvatske. Tada stupa drugi konflikt, Hrvatsko-srpski rat. Ubrzo nakon toga, uslijedio je važan događaj koji se može smatrati također jednim od uzroka izbijanja rata na području Bosne i Hercegovine, a to je pritisak Njemačke da Evropska zajednica i SAD, priznaju Hrvatsku. Tada stiže oštra kritika navedenog poteza iz SAD-a, od strane Vancea i Carringtona, koji se žestoko suprotstavljaju stavu Njemačke. Naime, oni su smatrali ukoliko se desi da Hrvatska postane nezavisna država, to bi moglo dovesti do razmišljanja Bosne i Hercegovine da i ona bude isto. U tom trenutku na području Bosne i Hercegovine kako smo već naveli nastanjen je i određen dio Srba. Proglašenje nezavisnosti Bosne, izazvalo bi negodovanje i pobunu kod Srba, koji bi se vjerovatno pitali, zašto da budu manjina u nečijoj državi kada, neko drugi može biti manjina u njihovoj. Njemačka ipak ostaje dosljedna svome planu, Hrvatska biva priznata kao nezavisna država.¹

¹ Holbrooke, Richard, *Završiti rat*, Sarajevo, Šahinpašić, 1998., str. 26-33

Svi se nadaju mirnom raspadu Jugoslavije i sve snage su usmjerene u tome pravcu. Međutim u tom trenutku, smatram da niko nije uzeo u razmatranje samu geopolitiku Balkana, kako horizontalnu tako i vertikalnu analizu prostora Balkana. Koliko je Balkan sklon, kroz historiju, mirnom rješavanju sporova ? Historija daje jasne pokazatelje da je Balkan bio poprište sukoba godinama unazad.

Bosna i Hercegovina na osnovu referenduma proglašava nezavisnost 3.marta 1992. godine, a 6. Aprila biva priznata od strane SAD-a i Evropske unije. Na taj način međunarodna zajednica predstavlja potporu međunarodno-pravnom subjektivitetu i suverenitetu Bosne i Hercegovine. Međutim, ideja o ovakvom statusu Republike Bosne i Hercegovine, nije odgovarala Srpskoj demokratskoj stranci (u daljnjem tekstu SDS). SDS se iz tog razloga povlači iz Skupštine, Predsjedništva i Vlade RBiH u aprilu 1992.godine.²

Političko protivljenje pristalica ove stranke, nije bilo dovoljno. Uz potporu Jugoslovenske Narodne Armije (u daljnjem tekstu JNA), organizuje i provodi vojne aktivnosti (agresorskog karaktera), na teritoriji RBiH. U period od 1992. do 1995. trajao je strašan rat u kojem nije ispoštovano mnoštvo konvencija o ratovanju. Počinjeni su mnogi zločini. Tada se u engleskom jeziku čak pojavljuje jedan novi pojam, koji je značio “etničko čišćenje”. Etničko čišćenje je gnusan čin agresorskih snaga, rađen da očisti Bošnjake, da ih protjera, siluje, ubija i sve ono što je potrebno za jedno takvo čišćenje.

Nakon mnoštvo pregovora, i postignutih dogovora poput Wance- Owenov mirovnog projekta (deset provincija), Stoltenberg- Owenovog mirovnog projekta (tri etničke republike unutar Bosne i Hercegovine), dolazi prvi ozbiljan projekat i prvo jako iniciranje međunarodne zajednice da se zaustavi sukob, a to je Vašingtonski mirovni sporazum. On je bio jedan vid zaokreta što se tiče volje međunarodne zajednice da se sukob okonča, uključena je i srpska strana u rješavanje sukoba, i tražilo se sveobuhvatno rješenje. Pod rukovodstvom tima pregovarača iz SAD-a, pregovaralo se sa sve tri strane, jedan duži vremenski period.

² Ibid, str. 33

Sukob je okončan potpisivanjem Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini (u daljnjem tekstu Dejtonski mirovni sporazum) 14. Decembra 1995. godine u Parizu, Francuska. “Ovim sporazumom ustanovljeni su:

- MIR;
- Nova unutrašnja struktura Bosne i Hercegovine sa dva entiteta;
- Implementacija mirovnog rješenja na osnovi prisustva, uticaja i garancije međunarodne zajednice;
- Odgovornost političkih režima u Zagrebu i Beogradu za provođenje mirovnog sporazuma.”³

Ratni sukob jeste završen, prekinuta su ratna razaranja i strahote. Međutim za državu Bosnu i Hercegovinu i njeno stanovništvo potpisivanje Dejtonskog mirovnog sporazuma (u daljnjem tekstu DMS), značilo je samo početak procesa izgradnje mira, na kojem treba mukotrpno raditi iz godine u godinu u svakom segmentu života. U ovom radu preostaje nam da uvidimo koliko je zaista od koristi DMS, a koliko je on kao document, krivac za relativno oslabljen proces izgradnje mira u Bosni i Hercegovini.

³ Pejanović, Mirko, *Politički razvitak Bosne i Hercegovine u postdejtonskom periodu*, Sarajevo, Šahinpašić, 2005., str. 147

I. Teorijske osnove rada

Politika konflikta i mira prisutna je na globalnom nivou već duži vremenski period. Zalazeći duboko u historiju događaja, možemo uvidjeti njene naznake. Posmatrano sa aspekta međunarodnih odnosa kroz historiju možemo vidjeti smjenu raznih oblika diplomatskih uređenja i međuzavisnosti aktera međunarodnih odnosa. Imperijalizam je uzeo maha u ranijoj historiji, zatim se pojavljuju oblici kolonijalizma, nedugo nakon toga mogli smo vidjeti politike savezništva kao i saveze manjih država/federativnih jedinica integrisane u jednu cjelinu. Kraj 20. stoljeća i početak 21. mogao bi se posmatrati kao novi koncept teorija u međunarodnim odnosima, gdje nailazimo na sve veću potrebu država da budu samostalne, integrisane u određene saveze, ali ipak sa visokim stepenom političke autonomije.

U ovom radu istraživat ćemo upravo jedan takav period međunarodnih odnosa, u kojem je postojala čežnja za samostalnost država koje su bile u sastavu SFRJ, među njima i Bosne i Hercegovine. Teorijsku osnovu ovog istraživanja, sačinjavati će teorijske spoznaje iz dostupne i relevantne literature koja zalazi u više naučnih oblasti, a posebno područje sociologije, sigurnosnih i mirovnih studija, međunarodnih odnosa i diplomatije, te oblasti pravnih nauka. Teorijski oslonac ovog istraživanja mogli bi izvući iz konteksta Kantove filozofije, konkretnije iz prvog odjeljka Kantovog vječnog mira koji kaže da “Nijedan ugovor ne treba smatrati mirovnim, ako je sklopljen tako da prećutno sadrži povod budućeg rata.”⁴ Rat predstavlja konstantu ljudskog postojanja i on je neizbježna forma u ljudskoj civilizaciji koja teži ka budućem napretku.

Analiza navedene teorije, trebala bi nas dovesti do konkretnih limita u konstrukciji DMS-a, kao forme mirovnog sporazuma. Ukoliko bi postojao način da navedeni limiti budu otklonjeni, to bi potaknulo ubrzanje procesa izgradnje mira u postdejtonskoj Bosni i Hercegovini. Mirovni sporazum je dokument koji je ozvaničio nametanje mira od strane međunarodne zajednice. Ovim činom su samo prekinuti ratni sukobi na području Bosne i Hercegovine. Ono što je trebalo uslijediti nakon potpisivanja mirovnog sporazuma, jeste njegova implementacija kroz proces izgradnje mira. Izgradnja mira obuhvata jedan dugoročan proces, koji ima za cilj stvaranje (pozitivnog) mira na određenom području. Pozitivni mir značio bi skladnost, harmoniju i blagostanje unutar određenog društva, kroz aspekte svake sfere života, ekonomske, političke

⁴ Kant, Immanuel, *Zum ewigen Frieden. Ein philosophischer Entwurf*, F. Nicolovius, 1795.

pravne, sociološke i drugo. Konkretnije, značio bi korak bliže prema mitskoj Aristotelovoj Utopiji, kojoj je cilj bezkonfliktno društvo usmjereno na apsolutni napredak ljudske civilizacije.

Ono što je važno za proces nametanja i izgradnje mira je intervenistička i imperijalistička politika SAD-a, koja je imala važnu pa na kraju i presuđujuću ulogu u samom pokretanju pregovora, potpisivanju dijelova sporazuma, te nametanju cjelovitog mirovnog sporazuma koji je na snazi i danas. Preplitanje više načina djelovanja SAD-a u međunarodnim odnosima, ogleda se u težnji za hegemonsku moć, globalno širenje teorije liberalizma i demokratije, kao i uloga “svjetskog policajca”, što je za rezultat imalo zaustavljanje ratnih sukoba u regiji.

Thomas Hobbes je decidan po pitanju prirode konflikta i mira, te u djelu *Leviathan* “prirodnim stanjem smatra rat svih protiv svih.”⁵ Stanje mira po tome ne bi trebalo biti prirodno stanje u međuljudskim odnosima, što se kasnije implicira na veće aktere međunarodnih odnosa. Upravo zbog toga mir možda ne bi trebalo posmatrati kao stanje, nego prvenstveno kao proces, koji dugoročno traje. Vječni mir je samo određena forma ideala. Ratne katastrofe su dale dovoljno razloga za istraživanje novih teorijskih analiza mira, koje će ojačati svaki proces koji void prema navedenom idealu. Istraživanje teorijskih perspektiva izgradnje mira je od suštinske važnosti za postdejtonsku Bosnu i Hercegovinu. Na Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini trebalo bi gledati kao na potpisivanje početka procesa koji će voditi prema idealu vječnog mira, a ne procesa koji je počeo i završio istog trenutka kada je sporazum potpisan.

⁵ Hobbes, Thomas, *Leviathan*, Engleska, 1651.

II. Metodološki okvir rada

1. Problem istraživanja

Problem ovog istraživanja jesu limiti i potencijali same konstrukcije DMS-a, koji imaju svoj odraz u procesu izgradnje mira u Bosni i Hercegovini. Posljedice relativno usporenog procesa izgradnje mira, čiji smo danas svjedoci, imaju svoje uzroke. Ovo uzročno- posljedično stanje otvara jednu široku problematiku iz koje proizilaze mnoga pitanja. Da li te uzroke trebamo potražiti u samoj konstrukciji mirovnog sporazuma kao dokumenta sa čijim će potpisivanjem započeti izgradnja mira u Bosni i Hercegovini ? Da li je u Bosni i Hercegovini prisutno stanje negativnog mira, koje je prihvaćeno samim potpisivanjem DMS-a ? Ili, možda ipak ovaj sporazum nudi određene potencijale koji mogu doprinijeti stvaranju okruženja u kojem će biti prisutno stanje (pozitivnog) mira.

2. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja obuhvatiti će analizu konflikata koji su doveli do sukcesivnih djelovanja na području SFRJ. Zatim DMS, kao dokument sa kojim će otpočeti jedan dugotrajan proces izgradnje mira. Rad će se bazirati na pronalaženju limita/ potencijala u samoj konstrukciji DMS-a, koji se direktno impliciraju na današnje stanje i stepen uspješnosti izgradnje mira u Bosni i Hercegovini.

2.1. Kategorijalno pojmovni sistem

1. RAT- "kompleksan, intenzivan i masovan sukob država, vojno-političkih saveza ili različitih društvenih snaga unutar jedne zemlje, u kojem se masovno i organizirano primjenjuje oružana sila i vodi oružana borba radi ostvarivanja određenih političkih, ekonomskih i vojnih ciljeva, država, naroda itd. Osnovni sadržaj rata je oružana borba, ali

se on ne svodi samo na nju već uključuje i druge oblike borbe (političku, ekonomsku, psihološku, moralnu itd.), što ga čini totalnim sukobom. U suštini, rat je nastavak politike drugim (nasilnim) sredstvima i predstavlja najgrublji oblik političke borbe. Rat je društveno-historijska pojava nastala i razvijala se usporedo s razvojem ljudskog društva i civilizacije. Podjela i klasifikacija ratova vrši se na osnovi različitih kriterijuma. Prema društveno-političkoj suštini i karakteru, dijele se na pravedne i nepravedne. Prema razmjeru može biti svjetski i lokalni, a prema upotrijebljenim sredstvima nuklearni i konvencionalni, ograničeni rat itd. Međunarodno pravo posmatra rat kroz postojeća ugovorna i običajna pravila koja reguliraju, odnosno ograničavaju vođenje rata. Pravila ratnog prava primjenjuju se u ratu bez obzira gdje se izvode oružane operacije (na kopnu, moru ili u zračnom prostoru). Poveljom Ujedinjenih naroda napadački rat je pravno zabranjen i predstavlja zločin protiv međunarodnog prava. Istom poveljom žrtvi agresije dozvoljeno je da se brani primjenjujuće mjere individualne ili kolektivne samoodbrane, a međunarodna zajednica se obavezuje da se organizirano suprotstavi agresoru.”⁶

2. ORUŽANA BORBA- “- glavni sadržaj i oblik ispoljavanja rata. U širem smislu, upotreba oružja u sukobu među ljudima, grupama, pokretima, državama i dr., kada jedna strana pokušava da potčini drugu svojoj volji, fizičkom prisilom ili da je uništi. Jedan od osnovnih zadataka oružane borbe jeste uništavanje žive sile i materijalnih sredstava protivnika. Društvena, historijska pojava podložna neprekidnom mijenjanju. Karakteristike i oblici ispoljavanja, tok i ishod oružane borbe odražavaju ukupnost svojstava sukobljenih strana. Po pravilu, vodi se planski, organizirano i ima svoje zakonitosti. U narodnom odbrambenom ratu glavni sadržaj i oblik ispoljavanja društvene sile u suprotstavljanju agresoru. Izučava je teorija ratne vještine i druge vojne, društvene i prirodne nauke.”⁷
3. MIR- “u političkom smislu, stanje suprotno ratu, obratno od ratnog stanja, stanje koje prethodi ratu i koje slijedi iza njega. Normalno i uobičajeno, ustaljeno funkcioniranje državnog i javnog poretka, stanje javne i privatne sigurnosti građana i javnog reda, u kojem se masovno ne koristi oružje i vojna sila u borbene svrhe.”⁸

⁶ Beridan, Izet, *Leksikon sigurnosti*, Sarajevo, DES, 2001., str. 56

⁷ Ibid, str. 48

⁸ Ibid, str. 39

4. SECESIONIZAM- “- (lat secessio -odmaći, udaljiti se) otcjepljenje dijela teritorija od države s ciljem osnivanja samostalne države ili pripojenja drugoj, susjednoj državi (usp. iredentizam, separatizam).”⁹
5. SEPARATIZAM- “(grč. separatio -razlučiti, rastaviti) pokret koji teži za odvajanjem, osamostaljivanjem od veće zajednice. Kao politička težnja, obično je izražen kod manjih naroda koji žive u političkoj ili državnoj zajednici sa većim narodom ili narodima i ugroženi su njihovom hegemonijom ili težnjom za dominacijom \ majorizacijom (usp. Iredentizam).”¹⁰
6. MIROVNI UGOVOR/SPORAZUM- “opći naziv za ugovor kojim se završava ratno stanje između strana u sukobu. Njime se reguliraju pitanja upravo završenog rata i budućih odnosa država koje su se nalazile u ratu.”¹¹
7. DEJTONSKI MIROVNI SPORAZUM- “sporazum o uspostavi mira u BIH, postignut pregovorima koji su se vodili u Deytonu u novembru 1995. pod pokroviteljstvom SAD-a, Njemačke, Francuske, Rusije, VB, odnosno Europske Unije. Potpisan 14. 12. 1995. U Parizu, od strane predsjednika predsjedništva (BIH), predsjednika Republike (Hrvatska) i Predsjednika Republike Srbije, te predstavnika SAD-a, EU, Francuske, Njemačke, UK, VB, ...Opći okvir sprazuma je predvidio da „strane“ (BIH, HR, JUGOSL) prepoznajući potrebu da se okonča tragični sukob u regionu promoviraju trajni mir i stabilnost. Član 3. Sporazuma je predvidio dva entiteta BIH : Federaciju BIH i Republiku Srpsku.”¹²
8. AGRESIJA- “(lat. aggredi - pristupiti kome, navaliti) napad, nasrtanje, svaki oblik nasilja; neizazvan napad jedne ili nekoliko država na suverenitet i teritorijalni integritet druge države, s ciljem teritorijalnog osvajanja ili nasilne promjene unutarnjeg uređenja, odnosno ostvarenja drugih političkih ili sličnih planova kojima se ugrožava nezavisnost i suverenitet ili teritorijalna cjelina napadnute zemlje. Najčešće je oružana i izvodi se primjenom vojne sile, ali obuhvaća i svaku akciju usmjerenu protiv teritorijalne cjeline i nezavisnosti druge države, ili protiv mira u svijetu. U tom smislu govori se o ekonomskoj, političkoj, subverzivnoj i drugim vrstama agresije, a često i o tzv. ideološkoj agresiji.”¹³
9. GRAĐANSKI RAT- “masovan i intenzivan oružani sukob između različitih političkih struktura (nacionalnih, socijalnih, političkih, klasnih i drugih antagonističkih društvenih

⁹ Ibid, str. 63

¹⁰ Ibid

¹¹ Ibid, str. 40

¹² Ibid, str. 12

¹³ Ibid, str. 2

grupa) unutar jedne države. Javlja se kao posljedica nagomilanih i neriješenih društvenih protivrječnosti. Dosta česta pojava u historiji ljudskog društva. Kao najpoznatiji građanski ratovi ostali su upamćeni ustanci robova u Rimu, seljački ratovi u srednjem vijeku, Francuska revolucija (1789-1793), američki građanski rat (1861-1865), građanski rat u Rusiji (1917-1920), Španiji (1936-1939) itd. Odlikuje se velikom oštrinom i bezobzirnošću, rijetko se završavaju kompromisom. Međunarodno ratno pravo regulira ovu pojavu tek u novije vrijeme (npr. Mala konvencija u sklopu Ženevskih konvencija iz 1949. godine). Da bi se izbjegle međunarodne sankcije u novije vrijeme se i neke klasične agresije pojedinih država na druge države u cilju tobožnje zaštite pripadnika svojih etničkih skupina, nastoje predstaviti kao građanski rat u tim državama. Eklatantan primjer pokušaja takve obmane međunarodne javnosti jeste i srbijansko-crnogorska agresija na Bosnu i Hercegovinu izvršena sa ciljem vlastitog teritorijalnog proširenja, a koja se od agresora predstavlja kao građanski rat u našoj zemlji. Historijski promatrano, građanski rat se najčešće javljao kao oblik borbe za vlast i hegemoniju unutar jedne države.”¹⁴

10. CIVILNO STANOVNIŠTVO U RATU – “(lat. civitas - građanski) sva lica, uključujući i državljane neprijateljske strane koja se nalazi na teritoriji strana u sukobu, a nisu uključena u oružane snage niti jedne od strana (ne učestvuju u neprijateljstvu). Civilno stanovništvo uživa zaštitu međunarodnog prava u oružanom sukobu. Činjenice, nažalost, govore da civili sve više stradaju u ratu i pored zaštite koju im pruža međunarodno pravo (v. Ženevske konvencije).”¹⁵
11. DRŽAVA- “u širem smislu teritorijalno okružena politička zajednica naroda i građana (državljana), osnovni oblik političkog samoorganiziranog društva u cilju zaštite njegovih vitalnih političkih, ekonomskih i sigurnosnih drugih interesa. U užem smislu, organizacija vlasti koja služi za učvršćenje i odbranu političkog i ekonomske poretka oličena kroz vladajuću strukturu i državni aparat koji djeluje u njeno ime i na ostvarivanju njenih funkcija.”¹⁶
12. ETNIČKO ČIŠĆENJE- “zločin koji obuhvaća čitav niz genocidnih radnji, može biti počinjen i u ratu i u miru. Osnovni cilj mu je otimanje imovine i životnog prostora, motivirano prije svega nacionalnom, vjerskom ili rasnom mržnjom. Za zločin se smatraju odgovornim njegovi inspiratori, izvršioци, saučelnici i podstrekači. Obuhvaća niz mjera i

¹⁴ Ibid, str. 22- 23

¹⁵ Ibid, str. 10

¹⁶ Ibid, str. 16

radnji kao što su zastrašivanje, diskriminacija, onarodavanje, prevođenje na dr vjeru, kolektivno kažnjavanje, deportacija, nanošenje velikih patnji i povreda duhovnog i tjelesnog integriteta i zdravlja, raseljavanje, zatvaranje u koncentracione logore, tjeranje na prinudni rad do fizičke likvidacije. U BIH se ovaj pojam često upotrebljavao s ciljem zataškavanja i izbjegavanja odgovornosti po osnovi međunarodne Konvencije o genocidu.”¹⁷

13. GENOCID- “ - (grč. genos - rod, narod + lat. occidere: uništavati) potpuno ili djelimično istrebljenje neke nacionalne, etničke, rasne ili vjerske grupe ljudi. Proglašen je međunarodnim zločinom. Zločin koji može imati formu sljedećih akata, bilo da su izvršeni u toku mira ili rata, sa namjerom uništenja, u cijelosti ili dijelom nacionalne, etničke, rasne ili religijske grupe: a) ubijanjem članova grupe; b) nanošenjem teških tjelesnih ili mentalnih oštećenja pripadnicima grupe); c) organiziranim nametanjem grupi uvjeta života sračunatih da izazovu fizičko uništenje u cijelosti ili dijelom; d) nametanjem mjera usmjerenih da spriječe rođenja u okviru grupe; e) nasilnim premještanjem djece iz jedne grupe u drugu grupu. Genocid uključuje prešućivanje o izvođenju genocida, direktno i javno stimulisanje u pravcu izvršenja genocida, pokušaj izvođenja genocida i saučesništvo genocidu. Ako je izveden tokom rata genocid je ratni zločin.”¹⁸
14. IZBJEGLICE- “(izgnanici, muhadžiri, ; prognanici) - lica koja su, iz razloga straha i nesigurnosti, pojedinačno ili kolektivno, spontano ili organizirano napustila svoju zemlju zbog političkih, ekoloških, nacionalnih, vjerskih i inih razloga ili zbog ratnih djestava da bi se sklonili od likvidacije ili zarobljavanja. Država koja ih prihvaća smije prema njima provoditi bilo oblik diskriminacije i dužna im je osigurati sva prava koja uživaju nastanjeni na njejoj teritoriji. Imaju pravo na stjecanje imovine i na zaštitu, kao i građani zemlje u koju su se nastanili a, prema mogućnostima države koja ih prihvati, i pravo na zaposlenje, socijalno osiguranje i zaštitu, kao i na stan i školovanje. Dužni su da se pokoravaju pravnom poretku države zaštitnice, da poštuju njene zakone i propise, a u suprotnom može im biti otkazano gostoprimstvo, odnosno mogu biti protjerani, ali ne u zemlju u kojoj bi njihova sigurnost bila iznova ugrožena. Status izbjeglice prestaje povratkom u zemlju iz koje su izbjegli ili stavljanjem pod zaštitu zemlje svog porijekla,

¹⁷ Ibid, str. 19- 20

¹⁸ Ibid, str. 22- 23

stjecanjem novog državljanstva ili zaštite neke treće države. Položaj izbjeglica uređen je raznim međunarodnim aktima.”¹⁹

15. KORUPCIJA- “(lat. corrumpere) pokvarenost, podmitlj ivost, potkupljivost; davanje i uzimanje mita od strane činovnika državnih i drugih institucija, dakle isticanje ličnog interesa ispred općedruštvenog na dužnostima na koje je izabrano ili postavljeno, imenovano neko lice. KOTA- broj koji označava vertikalnu udaljenost zemljišta iznad, odnosno ispod nekog odabranog nivoa ili površine.”²⁰
16. LJUDSKA PRAVA- “izraz kojim se u međunarodnom pravu označavaju odredbe o osnovnim pravima i slobodama čovjeka. Pored Povelje UN, među najvažnije akte o ljudskim pravima spadaju: Konvencija o ropstvu (1926), Konvencija o prinudnom radu (1930), Konvencija o suzbijanju trgovine punoljetnim ženama (1933), Univerzalna deklaracija o pravima čovjeka (1948), Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida (1948), Konvencija o statusu izbjeglica (1951), Konvencija o pravnom položaju lica bez državljanstva (1954), Skup minimalnih prava o postupanju sa zatvoreniciima (1955), Dopunska konvencija o ukidanju ropstva, trgovine robljem i institucija i prakse slične ropstvu (1956), Konvencija o borbi protiv diskriminacije u oblasti prosvjete (1960), Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije (1965), Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (1966), Međunarodna konvencija o ukidanju i kažnjavanju zločina aparthejda (1973), Konvencija eliminiranja svih oblika diskriminacije žena (1979), Konvencija protiv mučenja i drugih svirepih, nehumanih ili ponižavajućih kazni ili postupaka (1984), Konvencija UN o pravima djeteta (1990), Deklaracija UN o pravima pripadnika nacionalnih ili etničkih, vjerskih ili jezičkih manjina (1992) itd.”²¹
17. MIROVNE OPERACIJE- “- Skup mjera i aktivnosti koje Ujedinjeni narodi odobre, poduzimaju i organiziraju u cilju održavanja, očuvanja međunarodnoga mira i sigurnosti, a u skladu sa svojom Poveljom, njenim članom 24, kojim je za taj zadatak ovlašćeno Vijeće sigurnosti. Mirovne operacije se poduzimaju u cilju osiguranja preventivnih mjera, i to u slučajevima: - kada Vijeće sigurnosti naloži prekid oružanoga sukoba i sklapanje sporazuma o obustavi vatre; - kada sukobljene strane svojim odlukama obustave prekid vatre; - kada dođe do sklapanja mirovnoga ugovora uz i bez posredovanja Vijeća

¹⁹ Ibid, str. 26

²⁰ Ibid, str. 32

²¹ Ibid, str. 35

sigurnosti ili neke druge strane. Dakle, osnovni preduvjet za mirovnu operaciju jeste već sklopljeni mirovni ugovor. Mirovne operacije spadaju u skupinu kolektivnih mjera za osiguranje međunarodnoga mira i podrazumijevaju upućivanje na određena područja oružanih snaga, ali ne radi vršenja prinude, nego za svrhe obavljanja sigurnosne i redarstvene službe, ili da osiguravaju mir u nekom kraju gdje je mir bio ugrožen ili narušen. Osnovna odlika mirovnih operacija jeste održavanje mira, sprječavanje izbijanja oružanoga sukoba uspostavljanje mira, a da se oružane snage ne upotrijebe niti protiv jedne strane u sukobu. Često se iz tog razloga, mirovne snage nazivaju interpozicione snage. Interpozicioi snage mogu se poslati u neku zemlju samo s njenim pristankom. Sastavlja se od kontingenata država koje dobrovoljno ponude svoje vojne formacije za učešće u mirovnim operacijama. U mirovne operacije se ubrajaju slučajevi kada Ujedinjeni narodi odluče da na određena mjesta pošalju misije promatrača, misije za nadzor posredovanje u akcijama posredovanja istraga ili mirenja. Po odredbama povelje (član 53.), provođenje određenih mjera, u sklopu mirovne operacije Vijeće sigurnosti može da povjeri regionalnim organizacijama. U skladu sa tom odredbom, u mirovnim operacijama na prostorima bivše SF Jugoslavije od 1992. godine, učestvuju NATO-pakt, dopunjen nekim članicama Ujedinjenih naroda i Organizacije za sigurnost i saradnju Evrope i njeni organi.”²²

18. NACIONALIZAM- “– (lat natio - rod, svojta, pleme, skup) prvobitno: nacionalna svijest, borba za samobitnost, a kasnije ideologija, odnosno politika koja u prvi red ističe naciju i njena (najčešće imaginarna) prava nasuprot drugim nacijama. Kao ekstremna ideologija javlja se i u obliku šovinizma.”²³
19. POLITIKA- “- (grč. polis-grad, država) djelatnost u vezi sa državom, umijeće vođenja države. U općem smislu, moć posredovanja u nekim društvenim odnosima i moć utjecaja na rješavanje tih društvenih odnosa.”²⁴

²² Ibid, str. 39- 40

²³ Ibid, str. 41

²⁴ Ibid, str. 52

3. Ciljevi istraživanja

3.1. Naučni ciljevi

Uzimajući u obzir veliki broj verifikovanih saznanja, poteklih iz ove oblasti istraživanja, kao što su knjige, eseji, članci, analize, komparacije, pa i javni nastupi određenih pojedinaca koji se bave sličnim istraživanjima, za naučne ciljeve možemo postaviti dizanje tih saznanja na jedan veći nivo. Detaljnije analize i ulaženje u srž problematike koja se tiče procesa izgradnje mira u Bosni i Hercegovini, jesu primarni cilj istraživanja.

Ovaj rad u svojoj osnovi ima za cilj, naučnu deskripciju i naučnu eksplanaciju. Naučna deskripcija će obuhvatiti veliki broj pojava današnjice, uzrokovanih potpisivanjem mirovnog sporazuma koje se tiču procesa izgradnje mira, a zatim će ih kao jedan širi koncept opisati. Naučnom eksplanacijom cilj nam je utvrditi povezanosti i uzročno- posljedičnu zavisnost, konstrukcije DMS-a sa mirnodopskim stanjem u Bosni i Hercegovini.

3.2. Društveni cilj

Faktičko stanje prikazalo je društvo kao izvor konflikta i mira. U trenutku kada su nastala društvena neslaganja, konflikt je bio rezultat toga. A danas nakon potpisivanja mirovnog sporazuma, te stupanja na snagu procesa izgradnje mira u Bosni i Hercegovini, društvo je faktor koji trpi sve posljedice koje proizilaze iz lose postavljenog temelja procesa izgradnje mira.

Cilj ovog istraživanja je davanje kritičke analize mirovnog sporazuma i prezentiranje limita koji su uzrok trenutnog stanja. To će poslužiti u svrhu razvijanja društvene svijesti za eventualni politički aktivizam ili aktivizam kroz određene nevladine organizacije koje mogu bitno uticati na promjenu stanja bosanskohercegovačkog društva. Korisnici saznanja nastalih ovim istraživanjem će imati jasniji uvid u socijalno- političku situaciju, koja je produkt limitirane konstrukcije mirovnog sporazuma, koja ima odraz na process izgradnje mira u Bosni i Hercegovini.

4. Sistem hipoteza

4.1. Generalna hipoteza

Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini je limitiran u svojoj konstrukciji i stoga biva uzrokom negativnog mira u Bosni i Hercegovini.

4.2. Posebne- pojedinačne hipoteze

1. Posebna hipoteza: Limiti Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, u svojoj osnovi onemogućavaju izgradnju pozitivnog mira u Bosni i Hercegovini.

2. Posebna hipoteza: Potencijali Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, ogledaju se u okončanju ratnog sukoba u regiji i stvaranju temelja za izgradnju mira u Bosni i Hercegovini.

4.3. Sistem varijabli

Nezavisna varijabla: Limitiranost Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini

Zavisna varijabla: Negativni mir u Bosni i Hercegovini

5. Način istraživanja

Rad, odnosno istraživanje u okviru ovog rada, bit će zasnovano na postojećim teorijskim saznanjima u oblasti konflikta, mira, mirovnih sporazuma, kao i kritičkoj analizi događaja koji su se odvijali od trenutka potpisivanja DMS-a do danas, a koji se direktno tiču “mirnodopskog

stanja” u Bosni i Hercegovini. U radu će se koristiti induktivna i deduktivna metoda, analiza i sinteza dobijenih saznanja.

6. Naučna i društvena opravdanost istraživanja

Naučna i društvena opravdanost istraživanja se ogleda u konstataciji navedenih naučnih i društvenih ciljeva ovog istraživanja. Ukoliko težimo za postavljenim ciljevima, zadovoljit ćemo opravdanost samog istraživanja. Naučna opravdanost jeste teorijski doprinos u oblasti analize konstrukcije Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini. Društvena opravdanost nalazi se u prikazivanju teorijskog okvira bosanskohercegovačkom društvu, koji bi svojom implementacijom i realizacijom znatno mogao uticati na process izgradnje mira u Bosni i Hercegovini, što bi se pozitivno odrazilo na stanje društvena u državi.

Prvi dio

KONFLIKT I MIR

1. Konflikt

Općeprihvatljiva definicija pojma konflikt do sada nije skrojena, a razloga je zaista mnogo. Konflikt je takva kategorija pojma koja zadire u više naučnih disciplina. Konflikt u *pravnom* smislu te riječi (možda bolje rečeno sukob, napad, obračun i sl.), konflikt posmatran sa *politološkog* aspekta (međusobno egzistiranje pozicije i opozicije, nezadovoljstvo građana spram vlasti), *sociološka* kategorija pojma konflikt, koja bi obuhvatila sve vrste konflikta unutar društva, društvenih skupina ili pojedinaca. No, da se ipak pokušamo vratiti u samo izvorište konflikta. Kada nastaje konflikt ? U većini slučajeva, konflikt nastaje onda kada dva ili više pojedinca ili dvije ili više grupa (države, vlade, i drugi akteri međunarodnih odnosa), imaju interes za postizanje određenog cilja ili žele nešto da dobiju, međutim to je ostvarivo samo za jednog pojedinca ili jednu grupu. U tom slučaju, ukoliko ne postoji sporazumno rješenje, dolazi do konflikta koji može biti prezentovan u više oblika: nezadovoljstvo, neslaganje, raspravljanje, verbalni sukob, fizički sukob i na kraju ono najgore što se može desiti u polju međunarodnih odnosa jeste oružani sukob (oružana borba, teroristički čin, agresija, rat, genocid, itd.). Dakle, konflikt nužno ne znači upotrebu nasilja, on se može manifestovati na mnogo načina. Ovo možemo najlakše shvatiti posmatrajući *sociološki* diskurs konflikta, "... društveni konflikt nije ograničen na neprijateljsko ili antagonističko suprotstavljanje; to nije u potpunosti sudar moći prisile kao što se često implicira, nego bilo kojih društvenih moći. Tako, konflikt intelektualnih moći može biti manifestiran putem debate, razmatranja ili rasprave; moći pogađanja putem prepiranja, pregovaranja, pogađanja, cjenkanja ili razmjene; autoritativnih moći putem presuđivanja, obraćanja ili dokumentiranja; altruističkih moći putem prilagođavanja, obavezivanja ili korištenja."²⁵ Iz ovoga proizilazi tvrdnja "... da svaki konflikt nije i nasilje, ali svako nasilje jeste konflikt."²⁶ Postoje konflikti koji mogu imati i pozitivan ishod, koji ne moraju

²⁵ Rummel, Rudolf, *Shvatanje konflikta i rata (Društvo, politika i konflikt)*, Sarajevo, Fakultet političkih nauka, 2001., str. 185

²⁶ Dautović, Kenan, *Prevenција konflikata u međunarodnim odnosima*, Travnik, Preporod, 2007., str. 89

završiti nasiljem. Kao što smo ranije spomenuli primjer intelektualnog nadmetanja kao vid konflikta, konkretnije debata. Debata je konflikt koji se javlja prilikom argumentovanog nadmetanja sa protivnikom, međutim ona ne vodi nasilju, ona vodi intelektualnom promišljanju, prihvatanju drugačijih mišljenja (argumentovanih) i samim time rezultira određenim koristima po samog pojedinca u domenu intelektualnog napretka. Ovo je samo jedan primjer od mnoštvo korisnih konflikata poput, utakmice, političke kampanje i slično. Analizirajući ovu konstataciju "... konflikte u kojima izostaje upotreba nasilja nazivati nenasilnim, dok ćemo konflikte s upotrebom nasilja nazivati nasilnim konfliktima."²⁷

Da sumiramo, šta je to što tvori koncept pojma konflikt ? Postojanje aktera, njihovih interesa, njihovih ciljeva, nepodudaranje, nemogućnost dogovora, svakako su jedni od elemenata konflikta. Galtung na sadržaj pojma konflikt (sukob) gleda "... kao elementarne formacije sukoba ilia tome sukoba:

Spor: Dvije osobe, ili dva aktera, teže istom cilju, koji ne mogu obje osvojiti.

Dilema: Jedna osoba ili akter teži dvoma nespojivim ciljevima."²⁸

Konflikt prolazi kroz mnoštvo faza i manifestuje se kroz mnoštvo oblika. Šta mu prethodi ? Konflikt ima svoju "predkonfliktnu fazu" u kojoj se u suštini i ne primjećuje konflikt. Još je to sve na nivou harmonije, razgovora, diskurs određenih ciljeva, interesa, strategija ka ostvarivanju tih ciljeva. Onog trenutka kada se javljaju određena neslaganja u okviru ovih djelovanja, možemo reći da konflikt poprima karakter druge faze, koju možemo nazvati "izvorište konflikta". Kao i svaka pojava, tako i konflikt mora imati svoj izvor, svoj uzrok. U ovom slučaju to bi bile ključne stvari oko kojih se akteri ne slažu, ključne razilaznice po pitanju interesa, pravaca djelovanja i određenih ciljeva. Treću fazu konflikta okarakterisala bi manifestacija određenih postupaka kojima bi se spriječila druga strana prilikom ostvarivanja određenog cilja. S obzirom da sve vrijeme povezujem konflikt sa konfliktim dešavanjima u međunarodnim odnosima, ovdje za primjer možemo uzeti sankcije (ekonomske u većini slučajeva), obaranje vlade, nadglasavanje u zakonodavnim organima, medijska kampanja sa protivnikom i još mnogo toga. Ove tri faze konflikta možemo nazvati "prihvatljivima". Prihvatljive su iz razloga jer ne izlaze iz okvira demokratskih principa, i dalje postoji tendencija da se sve riješi mirnim sredstvima, da se

²⁷ Ibid, str. 91

²⁸ Galtung, Johan, *Mirnim sredstvima do mira; Mir i sukob, razvoj i civilizacija*, Beograd, JP Službeni glasnik, 2009., str. 107

pregovara, odlučuje, glasa i slično. Međutim četvrta faza konflikta jeste faza u kojoj konflikt poprima nasilan karakter. Kada ništa od mirnih sredstava, demokratskih sredstava ako možemo tako reći, ne urodi plodom, akteri obično pribjegavaju upotrebi nasilja za ostvarivanje svog cilja. Ovu fazu sa sigurnošću možemo nazvati “neprihvatljivom” fazom konflikta. U međunarodnim odnosima to znači oružana borba, rat, agresija, genocid, terorizam i svaki drugi čin popraćen upotrebom oružane sile ili bilo kojeg vida nasilja. Navedene četiri faze konflikta obuhvataju jedan redosljedni tok konflikta, od njegovog samog početka pa sve do kraja. Ali konflikt ima svoj nastavak, nećemo to nazvati petom fazom, ali možemo dodatnom fazom. To je postkonfliktna faza u kojoj su relacije protivrječnosti i neslaganja posljedica prethodne četiri faze, a posebno zadnje faze koja je rezultirala upotrebom nasilja. U međunarodnim odnosima to bi značilo neslaganja u vezi ispravnosti historije događaja, ksenofobična djelovanja, provociranje rana historije koje su još svježije, zastupanje ideja koje u sebi sadrže konfliktnu prošlost i slično.

Šta može biti rezultat ili ishod konfliktnih situacija ? Prema Galtungu postoje tri moguća ishoda:

“ 1. *Transcendencija* je ishod koji ponosno nosi titulu ‘kreativne transformacije sukoba’. Iz procesa je izronilo nešto novo, sui generis, obično neočekivano što znači da je iskorišten pozitivan aspect sukoba, izazov da se transcendiraju (odatle i termin) protivrječnosti na kojoj se on zasniva. Oba ova cilja su ostvarena, možda samo neznatno transformisana. Postignuto je blaženstvo. Ključna riječ: *kreativnost*.

2. *Kompromis* znači da je prihvaćeno manje od potpunog ispunjena cilja, u slučaju oba cilja. Ključna riječ: *posredovanje*.

3. *Povlačenje* znači da se od ciljeva odustalo, zauvijek ili na neko vrijeme; proširivanje vremenskog horizontala. Ključne riječi: *apatija, istrajnost*. “²⁹

Zabrinjavajuća činjenica jeste da veliki broj konflikata ima nasilnu narav. Ova narav vuče porijeklo od davnina. Davno prije, nisu se baš poštovali zakoni, nije baš bilo tako čvrstih državnih ili međudržavnih uređenja. Da bi se dobilo ono što se želi, obično je korišteno nasilje. Možda ovim redosljedom: ubijmo vođu plemena i budimo mi vodeće pleme, napadnimo kraljeve utvrde i postavimo našeg kralja, napadnimo tuđe teritorije neka budu naše kolonije i uzmimo njihove resurse, dignimo revoluciju i svrgnimo režim, nasilno zauzmimo tuđe teritorije jer nam

²⁹ Ibid, str. 142

treba više životnog prostora (lebensraum³⁰), nećemo iskazati podršku državama koje žele samostalnost, nasilno ćemo ih zadržati u okviru našeg velikodržavnog projekta (Ideja Velike Srbije³¹), i tako u nedogled. Konflikt ne mora značiti samo želja za nekom stvari koju istovremeno ne mogu imati dvije ili više strana. Konflikt je nešto mnogo kompleksnije. Primjer kompleksnosti konflikta možemo vidjeti u svijetu politike. Borba za vlast, vlast koja garantuje moć, isijavanje moći kroz upotrebu sile. Uvijek jedna strana smatra da je upravu, da zaslužuje tu neku stvar više od druge strane, da postoji vitalni interes zbog kojeg je jedna strana spremna na sve moguće načine dobiti tu stvar. Tamo gdje politika u vidu razgovora, pregovora, nadglasavanja, ne pokaže efikasnost, odnosno zadovoljenje svih strana, na snagu stupa upotreba nasilja. Kada govorimo o konfliktu koji je zaprimio nasilni karakter u kontekstu međunarodnih odnosa možemo reći da su "...osnovni, najgrublji oblici upotrebe sile, a naglašeno vojne, oružane:

- rat,
- agresija,
- oružana (vojna) intervencija, i
- specijalne operacije.”³²

Postoji naravno još oblika nasilja koji se mogu svrstati u ovu kategoriju konflikta, međutim ono što je zajedničko, većina ovakvih konflikata ima svoju političku pozadinu. Sve ovo možemo promatrati kao dvije faze konflikta: konflikt u okviru političkih rasprava, nadglasavanja, pregovora i slično, sve dok na ovaj način taj konflikt egzistira postoji mogućnost da on preraste u nešto pozitivno ili korisno, međutim ukoliko takvi procesi ne funkcionišu, obično se pribjegava upotrebi nasilja kao drugoj fazi konflikta, to postaje konflikt koji poprima nasilni karakter. Politološki gledano, neuspjeh politike znači upotreba nasilja za postizanje određenog cilja ili zadovoljavanje određenih interesa.

Konflikt prožet nasiljem nije izvorna forma konflikta. Odakle nasilje ? Gdje ono nastaje ?
Ja bih rekao da sve kreće od individue, dakle individualna odgovornost za proizvodnju nasilja ma

³⁰ Lebensraum je bio vodeća politička ideja Adolfa Hitlera za osvajanje tuđih teritorija. Lebensraum je predstavljao životni prostor koga je bilo malo ili nedovoljno za egzistenciju njemačkog naroda. Na bazi ove ideje počinjeni su gnusni zločini protiv čovječnosti u Drugom svjetskom ratu.

³¹ Raspadom SFRJ, države sukcesori se odlučuju krenuti putem svoje državne suverenosti i nezavisnosti. Republika Srbija kao i SDS u Bosni i Hercegovini ne iskazuju podršku takvim odlukama. Naprotiv započinju sa jednim projektom zvanim „Velikosrpska ideologija (Ideja Velike Srbije)“. Ovo protivljenje iskazano je čineći mnoge zločine protiv čovječnosti, povrede prava u ratu, i apsolutne primjene oružane sile za dobijanje onoga što se želi.

³² Beridan Izet, *Konflikti*, Sarajevo, Fakultet političkih nauka, 2003., str. 91

kako se ono manifestovalo i odrazilo na neku konfliktnu situaciju. Ukoliko je pojedinac po prirodi agresivan, postoji velika mogućnost da će svoju agresivnost ispoljiti prilikom prvog neslaganja, odnosno konflikta, ukoliko je miran i staložen (nije agresivan), postoji čak mogućnost da konflikt dobije pozitivan ishod, tako što će reducirati nesuglasice, pronaći zajedničko rješenje i izvući korist iz konflikta. Šta je to što potiče nasilje ? Najčešće ideologija. Ideologija je nešto što je u suprotnoj koleraciji sa znanostu. Za Beridana ideologija predstavlja "... izraz, oblik određene strukture svijesti i njoj primjerenog djelovanja; uzdizanje određenih individualnih ili grupnih interesa i ciljeva na razinu najviših općih vrijednosti (njihovo poopćenje)."³³ Ideologija može biti opasan okidač za upotrebu nasilja u konfliktnoj situaciji. Ideologija ohrabruje i legitimira neki potez koji i ne mora biti ispravan, jer je on na kraju krajeva samo subjektivni doživljaj situacije i kao takav jedini se čini ispravnim, međutim u većini slučajeva nije ispravan. Ideologija je ta koja pokreće mase, opravdava svaki čin (pa i nasilje) koji vodi prema ostvarivanju ciljeva skupine koja se vodi određenom idejom. Kako ideologija funkcioniše ? Najčešće, ideologija pristalice dobija korištenjem kulturnih vrijednosti, propagiranjem tih vrijednosti, kao što su religija, nacionalni identitet, rasa, jezik itd. U većini slučajeva sve to preraste u ksenofobiju, možemo je formulirati više kao mržnja prema strancima, mržnja prema drugačijima, iako sadrži ovo "fobija", rijetko kada je to strah. Taj stranac, taj drugačiji ne uklapa se u većinu, zbog bilo koje stvari, rase, jezika, religije i slično, i zbog toga pribjegne se nasilju, kako bi se eliminisala navedena razlika. Naravno pogrešna percepcija. Ta različitost može imati zdrav produkt. Primjer, Bosna i Hercegovina, multikulturalna država. Jedan od najvećih kulturnih ukrasa Bosne i Hercegovine jeste ta njena multikulturalnost, na istom mjestu i Bošnjak, i Srbin, i Hrvat, na istom mjestu crkva, džamija, sinagoga, pišemo dva pisma, pričamo tri ili više jezika, ja bih rekao dopunjavamo se. Zašto to mora prerasti u nasilje ? Da li je ljudska priroda toliko agresivna, da pod svaku cijenu teži samo ka svojoj egzistenciji, svom opstanku, bez imalo brige o drugome.

Da se osvrnemo na konflikt u kontekstu ratnog sukoba u Bosni i Hercegovini 1992.-1995. Referendumom potvrđeno, volja građana Bosne i Hercegovine bila je ta, da Republika Bosna i Hercegovina, kao država maksimalno uživa svoje međunarodno priznanje, suverenitet i teritorijalni integritet. Prethodila joj je politička volja koja je željela da krene stopama određenih država sukcesora, koje su također krenule samostalnim putem. Međutim srpska strana (tačnije SDS i pristalice njene politike) ne slaže se sa tom političkom voljom, kao ni sa većinskom voljom građanja na referendum. Konflikt je već bio na vidjelu, manifestovao se kroz povlačenje SDS-a iz

³³ Beridan Izet, *Leksikon sigurnosti*, Sarajevo, DES, 2001., str. 25

Skupštine, Predsjedništva i Vlade RBiH u aprilu 1992.godine. Ova manifestacija konflikta donekle još potpada pod demokratske okvire i principe, radi se o jednom političkom pritisku preko kojeg SDS izražava nezadovoljstvo. Kada je bilo očigledno da ništa slično neće poništiti ono što je Republika Bosna i Hercegovina dobila referendumom odnosno većinskom voljom građana, SDS uz podršku vojnih kapaciteta JNA-a, koristi nasilje kao sredstvo za postizanje cilja. Cilj je bio politika nepriznavanja takve Republike Bosne i Hercegovine i pokušaj secesije, stvaranjem jedne autonomne teritorije, koja je DMS-om čak na neki način legalizovana i danas postoji kao entitet Republika Srpska. Dakle, sve u svemu jedan konfliktni period koji je prethodio nasilju kojeg nazivamo oružana borba ili konkretnije rat.

Prema Izetu Beridanu rat je "... kompleksan, intenzivan i masovan sukob država, vojno-političkih saveza ili različitih društvenih snaga unutar jedne zemlje, u kojem se masovno i organizirano primjenjuje oružana sila i vodi oružana borba radi ostvarivanja određenih političkih, ekonomskih i vojnih ciljeva, država, naroda itd. Osnovni sadržaj rata je oružana borba, ali se on ne svodi samo na nju već uključuje i druge oblike borbe (političku, ekonomsku, psihološku, moralnu itd.), što ga čini totalnim sukobom. U suštini, rat je nastavak politike drugim (nasilnim) sredstvima i predstavlja najgrublji oblik političke borbe. Rat je društveno-historijska pojava nastala i razvijala se usporedo s razvojem ljudskog društva i civilizacije. Podjela i klasifikacija ratova vrši se na osnovi različitih kriterijuma. Prema društveno-političkoj suštini i karakteru, dijele se na pravedne i nepravedne. Prema razmjeru može biti svjetski i lokalni, a prema upotrijebljenim sredstvima nuklearni i konvencionalni, ograničeni rat itd. Međunarodno pravo posmatra rat kroz postojeća ugovorna i običajna pravila koja reguliraju, odnosno ograničavaju vođenje rata. Pravila ratnog prava primjenjuju se u ratu bez obzira gdje se izvode oružane operacije (na kopnu, moru ili u zračnom prostoru). Poveljom Ujedinjenih naroda napadački rat je pravno zabranjen i predstavlja zločin protiv međunarodnog prava. Istom poveljom žrtvi agresije dozvoljeno je da se brani primjenjujuće mjere individualne ili kolektivne samoodbrane, a međunarodna zajednica se obavezuje da se organizirano suprotstavi agresoru."³⁴

Kraj 19. i početak 20. stoljeća diskurs je razdoblja mira u Evropi i raznih pokušaja ostvarenja teorije Kantovog Vječnog mira. Međutim iznenadno dolazi doba strašnih ratova i drugih sukoba. Dva svjetska rata koja stavljaju pečat na strahotu sukoba, zatim trke u naoružavanju, stanje zategnutih odnosa, razvoj vojnih umijeća, vojne industrije, vojnih

³⁴ Ibid, str. 56

tehnologija, korištenje istih u mnoge ratove nakon dva svjetska rata, sve ovo je obilježilo period 19.- 20. st.. Veliki broj sukoba u navedenom period umanjio je značaj i snagu mira, karakterišući mir samo kao kratki predah između dva rata, a ne trajno i prirodno stanje. Istraživanje pojma rat moglo bi se uzeti kao opsežno interdisciplinarno istraživanje. “ Prema naturalističkim biologima, na primjer, rat je tek jedan od načina kolektivne borbe za opstanak, etnologima i antropologima on je oblik borbe za priznanje među pojedincima, plemenima i narodima, ekonomistima je rat legitimni način namicanja gospodarskih dobara, a politologima državnim razlogom opravdana primjena krajnjih političkih sredstava u odnosu prema političkom neprijatelju.”³⁵ Gledano sa ekonomskog aspekta, akteri opravdavaju rat kao sredstvo za rješavanje konflikta uzrokovanih klasnim podjelama na bogate i siromašne. Šire gledano sve se vrti oko resursa, u slučaju da akter međunarodnih odnosa ne posjeduje prirodne resurse, pokušava ih dobiti od drugih aktera, milom ili silom, rat. Pravna teorija rata ogleda se kroz prizmu prava na rat i prava u ratu. Pravo na rat daje akteru legitimitet za upotrebu oružane sile u određenim situacijama kao što je npr. samoodbrana. Pravo u ratu konkretno definiše legitimizaciju radnji i aktivnosti u ratu, kao što su ne ubiti zarobljenika, civila, aktiviste humanitarne pomoći, oružanu silu primjeniti samo prema legitimnom vojnom cilju i slično. Posmatrajući rat sa aspekta prava potrebno je sagledati njegovu uzročnost. Pravednost rata, odnosno prava na rat zavisit će od samog uzroka rata. Ukoliko je riječ o odbrani suvereniteta, stanovništva ili teritorijalnog integriteta onda se radi o pravnoj opravdanosti rata, međutim ako se poseže korištenju oružane sile iz zadovoljavanja gospodarske, ekonomske koristi, to je više razbojništvo nego rat i u tom slučaju teško da će postojati pravna opravdanost. Kako moderni tako i starovijekovni ratovi bili su projekcija oređenih politika. Tako su određene političke institucije ili vladari inicirali, podsticali pa čak i vodili ratove. Kao što je i rečeno, rat je ništa više nego nastavak politike drugim sredstvima. Politički konflikti i neslaganja mogu prerasti u ozbiljna neprijateljstva među akterima međunarodnih odnosa. Ipak dokle god je rat politiziran, postoje političke interakcije među akterima, dok postoje te interakcije postoji i doza humanizma u ratu. Galović smatra da je dobro “...ako se rat, kakvo mu god bilo podrijetlo, pokuša zadržati u okvirima politike. Samo ako se rat politizira, on se civilizira.”³⁶

Rat također može poprimiti kulturne uzročnike. Neko ili nešto tradicionalno, kulturno, identitetski manje vrijedi ili nižeg je ranga u odnosu na druge. U tom slučaju rat izađe iz okvira

³⁵ Galović, Milan, „Rat kao filozofijska tema“, *Polemos: Časopis za interdisciplinarna istraživanja rata i mira*, 1, 1998., str. 12

³⁶ Ibid, str. 21

objaviti rat, poslati vojsku, ratovati. Rat tada ulazi u koncept zločinačkih poduhvata. Ovaj dio diskursa konflikta je posebno važan jer je Bosna i Hercegovina, odnosno Bošnjaci su zbog identiteta bili žrtve strašnih zločinačkih poduhvata. Jedan od njih jeste čin genocida, koji je kasnije pravno dokazan nizom presuda za ratne zločine. Da bi detaljnije razjasnili pojam ovog čina, osvrnut ćemo se na definiciju koju navodi Izet Beridan, a koja obuhvata u velikom dijelu sve elemente ovog zločina. "Genocid- (grč.genos - rod, narod + lat. Occidare: uništavati) potpuno ili djelimično istrebljenje neke nacionalne, etničke, rasne ili vjerske grupe ljudi. Proglašen je međunarodnim zločinom. Zločin koji može imati formu sljedećih akata, bilo da su izvršeni u toku mira ili rata, sa namjerom uništenja, u cijelosti ili dijelom nacionalne, etničke, rasne ili religijske grupe: a) ubijanjem članova grupe; b) nanošenjem teških tjelesnih ili mentalnih oštećenja pripadnicima grupe; c) organiziranim nametanjem grupi uvjeta života sračunatih da izazovu fizičko uništenje u cijelosti ili dijelom; d) nametanjem mjera usmjerenih da spriječe rođenja u okviru grupe; e) nasilnim premještanjem djece iz jedne grupe u drugu grupu. Genocid uključuje prešućivanje o izvođenju genocida, direktno i javno stimulisanje u pravcu izvršenja genocida, pokušaj izvođenja genocida i saučesništvo genocide. Ako je izveden tokom rata, genocid je ratni zločin."³⁷ Izvorište konflikta je bila upravo kulturna razlika, nacija, identitet i vjera. Ovo naravno nije ni prvi ni posljednji slučaj, ranije smo imali konflikt identične konstrukcije, npr holokaust. Rat posjeduje i duhovnu moć. Samim postojanjem ideja/ ideologija koje prednjače ka samovoljnoj regrutaciji pojedinca u vojsku angažovanu za ratna djelovanja, postoji i duhovna moć rata. Uzmimo za primjer ideje nacizma ili fašizma. Razumno gledano objektivno gledano, neprihvatljivo. Međutim ta ideja prikuplja ljudstvo koje će zbog ideje dati čak i život. Postoji li u svakom pojedincu želja za ratom ? Ima li svaki pojedinac interes za ratovanje ? Država pojedincu nudi određena prava i zaštitu, međutim u slučaju rata ona se postavlja kao prioritet. Vršiti regrutaciju milom ili silom i tada volja države postaje volja individue. Ono što treba raditi država, automatizmom se zadužuje i pojedinac, za sve ono što mu je ranije dato od strane države.

³⁷ Beridan Izet, *Leksikon sigurnosti*, Sarajevo, DES, 2001., str. 21

2. Mirovne operacije, humanitarne intervencije, mirovni sporazumi

Nakon detaljne obrade pojma konflikt, zatim konkretnog uvida u konflikt zvani rat, potrebno je obraditi ono što dolazi neposredno nakon ratnog stanja. Nije dovoljno da samo prestane oružana borba, potrebno je mnogo više. Potrebno je da strane prihvate sporazum, putem tog sporazuma da se obavežu na poštivanje osnovnih principa mirnodopskog stanja koji će se navesti u mirovnom sporazumu. Dakle, sporazum na papiru ne znači ništa nego obični, bezvrijedni papir ukoliko se strane u sukobu stvarno ne obavežu na poštivanje istog, te ukoliko sporazum nije temelj na kojem će se graditi zdravo, mirnodopsko stanje. Na samom početku potrebno je ponuditi definiciju akta mirovnog sporazuma ili ugovora. "Mirovni ugovor - opći naziv za ugovor kojim se završava ratno stanje između strana u sukobu. Njime se reguliraju pitanja upravo završenog rata i budućih odnosa država koje su se nalazile u ratu."³⁸

Ukoliko strane potpišu mirovni sporazum, one se obavezuju dakle na poštivanje sporazuma, kao i njegovu implementaciju. Dogovorom do potpisivanja dokumenta, zatim implementacija tog dokumenta. Da sumiramo. "Mirovni sporazumi su ugovori koji za cilj imaju okončanje konflikta ili rata, ili barem njegovo mijenjanje u velikoj mjeri, kako bi se u kasnijoj fazi mogao rješavati na konstruktivniji način."³⁹ Međutim da bi došlo uopšte do sprječavanja konflikta u međunarodnim odnosima i potpisivanju mirovnog sporazuma, ukoliko se strane ne uspijevaju dogovoriti i ukoliko nisu spremne na rješavanje konflikta mirnim sredstvima, tada interveniše međunarodna zajednica. Ujedinjene nacije, kao zagovornik održavanja mira u čitavom svijetu stvorile su koncept mirovnih operacija, koje podrazumijevaju određene mjere ili akciju, uključivanjem međunarodnih oružanih snaga kontrolisanih UN-om da bi se održao mir, spriječilo izbijanje oružanog sukoba ili uspostavio mir u situacijama unutrašnjih ili međunarodnih konflikata, sve to uz pristanak ili zahtjev svih strana i bez upotrebe oružane sile osim u samoodbrani. Danas je ovaj koncept jako popularan, širom svijeta države šalju svoje trupe na tla gdje su navedene stvari potrebne da se spriječi izbijanje sukoba ili završi već trajajući sukob. Za bilo kakvu mirovnu operaciju potrebna je saglasnost Vijeća sigurnosti UN-a, kao i strana u sukobu. Međutim ono što je obilježilo period mijenjanja koncepta mirovnih operacija, jesu

³⁸ Ibid, str. 40

³⁹ Berg Andreas, Ismaili Mefail, Mojsilović Julijana, Opačin Nerkez, Selimbegović Vildana, Šušnjar Adis, Vaseva Maja, "Šta je nama Dayton ? Briselski sporazum- Napredak ili proces ?", *Balkan PERSPECTIVES- Časopis o suočavanju sa prošlošću*, 4, 2015., str. 5

intervencije, bez saglasnosti i odobrenja Vijeća sigurnosti UN-a, tvrdeći da je to dobrobit i zaštitu čitavog svijeta od sukoba širokih razmjera. SAD intervenišu prvi put u Afganistanu nakon napada na dvije kule 11. Septembra⁴⁰ nakon što je taj napad okarakterisan kao teroristički napad protiv čitavog svijeta, opravdanje za intervencije u Afganistanu SAD su javnosti predstavile da je to Globalni rat protiv terorizma. Zatim Irak 2003. godine, opet SAD tvrdeći da iza napada 11. Septembra stoji Irak, da posjeduje oružje za masovno uništenje i redovno pomaže teroristima što je opasnost po “čitav svijet”, izvršava intervenciju bez saglasnosti Vijeća sigurnosti UN-a. Postoje situacije u međunarodnim odnosima kada nije moguće usaglasiti strane mirovnim operacijama o postizanju mirovnog sporazuma. Tada se intervenišu bez saglasnosti strana, ovaj koncept nazivamo humanitarne intervencije. Humanitarna intervencija bio bi odgovor međunarodne zajednice na kršenje ljudskih prava u velikom razmjeru, odnosno sprječavanje i zaustavljanje toga prijetnjom ili upotrebom vojne sile. Iako se nazivaju humanitarne, pitanje je koliko su baš humanitarne, posebno jer se radi o vojnom djelovanju bez saglasnosti strana i bez saglasnosti Vijeća sigurnosti UN-a. Međutim, u situacijama kada se naočigled svjetske javnosti čine razne grozote, kršenje ljudskih prava, ubijanje, silovanje, logori, onda može i biti jasno zašto se takve intervencije nazivaju humanitarnima. U tako teškim trenucima za oštećene, humanitarna intervencija je spas. Ovakva situacija je zabilježena i krajem rata u Bosni i Hercegovini, kada su NATO snage vojnom intervencijom okončale strahovito nasilje na području ove države, ova intervencija je u konačnici dovela i do potpisivanja DMS-a. Konkretni povod za intervenisanje bio je napad artiljerijskih snaga VRS-a na Gradsku tržnicu (Markale) u Sarajevu, kada su ubijena 43, a teško ranjena 84 civila. Ova intervencija je anzvana Operation Deliberate Force ili Namjerna sila. Počela je oko 30. Avgusta 1995. Godine a završila 21. Septembra 1995. Godine. Uključivala je oko 400 aviona i 5000 ljudi koji su dolazili iz 15 država svijeta. Tokom operacije ispaljeno je više od 1000 projektila. Jednostavno kada nisu postojali drugi mehanizmi sprječavanja nasilja, jedini mogući odgovor u datom trenutku je bio nasilje. Nedugo nakon toga slična situacija se dešava u regionu, tačnije na Kosovu. Tokom vladavine Slobodana Miloševića, zabilježeni su razni oblici nasilja nad kosovskim stanovništvom, što je preraslo u odgovore stvaranja Oslobođilačke vojske Kosova i njihovog sukobljavanja sa snagama Srbije. Nakon čega ponovno intervenišu NATO i time sprječava zločine protiv čovječnosti koji su činjeni na prostoru

⁴⁰ Teroristički napadi, 11. Septembra 2001. godine- bili su koordinirani napadi protiv SAD-a. Prema službenim izvještajima, 19 osoba pod okriljem Al-Qaide, otelo je četiri američka aviona. Dva aviona su udarila u Svjetski trgovački centar na Manhattanu u New Yorku, nakon čega su se oba nebodera srušila. Treći je udario u Pentagon, koji je ujedno i glavno sjedište Ministarstva odbrane SAD-a u općini Arlington, državi Virginiji. Četvrti avion se srušio u ruralnom području Somerset u Pennsylvaniji, nakon što su putnici pružili otpor otmičarima.

Kosova. Naravno nije bilo odobrenja od Vijeća sigurnosti UN-a i dan danas ovu intervenciju strogo osuđuju brojne države članice UN-a.

3. Mir- transformacija i prevencija konflikta

Iako većina studija pokazuje da je čovjekova priroda agresivna ili nasilna, postoji mnogo dobrih razloga zbog kojih bi čovječanstvo trebalo težiti ka miru. Mir nije puko odsustvo rata. Naprotiv mir obuhvata mnogo više segmenata zadovoljstva, harmoničnog ispunjenja i napretka u oblastima političkog upravljanja, ekonomije, privrede, vladavine prava, sigurnosti i slično. Za početak uzeti ćemo dvije Galtungove definicije mira:

“ Mir je odsustvo/smanjenje svih vrsta nasilja.

Mir je nenasilna i kreativna transformacija sukoba.

Za obe definicije važi sljedeće:

Rad u prilog miru za cilj ima smanjenje nasilja mirnim sredstvima.

Studije mira proučavaju uslove za rad u prilog mira. “⁴¹

Dakle, ostvarenje punog kapaciteta mira zahtjeva uklanjanja svih vrsta nasilja, direktnog, strukturnog i kulturnog, i nalaže mirnim sredstvima transformaciju sukoba. Sukob ne prestaje prekidom vatre. Prekid vatre je samo jedan od koraka transformacije sukoba i da bi se postigao mir potrebno je mnogo takvih koraka. Mir po Galtungu može biti pozitivan i negativan, gdje bi pozitivan mir označavao apsolutnu transformaciju sukoba mirnim sredstvima, a negativni samo prekid nasilja bez daljnje transformacije i izgradnje mira.⁴² Nešto detaljniju podjelu ponudio nam je Kenan Dautović. On mir ili njegovu transformaciju od konflikta do pozitivnog mira gleda kao faze nestabilnog mira, stabilnog/ hladnog mira i na kraju trajnog/toplog mira. U ovom slučaju nestabilni mir bi označavao situaciju viokih tenzija i nepovjerenja među stranama, međutim i odsustvo nasilja. Neprijateljstvo nije u potpunosti ugašeno, i postoji spremnost na određenu krizu

⁴¹ Galtung Johan, *Mirnim sredstvima do mira; Mir i sukob, razvoj i civilizacija*, Beograd, JP Službeni glasnik, 2009., str. 26

⁴² Ibid, str. 55

ili rat. Stabilni ili hladni mir značio bi odnos u kojem bi postojala oprezna komunikacija i ograničena saradnja. Vrijednosne i ciljne razlike postoje i nikakva saradnja nije uspostavljena, mogućnost konflikta je svedena na minimum jer se u ovoj fazi koriste mirna sredstva za postizanje dogovora. Trajni ili topli mir bi se mogao porediti sa Galtungovim pozitivnim mirom, on podrazumijeva uzajamnost i saradnju na visokom nivou, rješavanje svih nesporazuma miroljubivo i institucionalizovano, čim je i vjerovatnoća izbijanja konflikta svedena na minimum i skoro je ravna nuli.⁴³ Postavlja se pitanje kako na vrijeme prevenirati odnosno reagovati u situaciji kada će se mir transformisati u sukob ? Postoje područja u kojima se pravi razlika između mira kao jedne stabilne situacije i indikatora ranog upozoravanja u kojima prepoznajemo mogućnost upotrebe nasilja i stvaranja konfliktne situacije.

⁴³ Dautović Kenan, *Prevenција konflikata u međunarodnim odnosima*, Travnik, Preporod, 2007., str. 141

INDIKATORI MIRA	INDIKATORI RANOG UPOZORENJA
<p><i>Fizičko i psihološko zdravlje</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Niska stopa smrtnosti • Malo povreda/ smrtnih slučajeva uzrokovanih oružjem • Dobra uhranjenost • Odbijanje akata nasilja • Učešće u društvenim aktivnostima 	<p><i>Fizičko i psihološko zdravlje</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Smrtnost stanovništva • Povrede i smrtni slučajevi uzrokovani oružjem ili ratom • Želja za nasiljem • Jak nivo depresije
<p><i>Okruženje</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Zajedničko upravljanje prirodnim izvorima • Podjela prirodnih resursa • Normalni oblici kultivacije i skladištenja 	<p><i>Okruženje</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Nedopuštanje pristupa prirodnim izvorima • Paljenje trave
<p><i>Sigurnost</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Odbijanje upotrebe nasilja • Slobodno okupljanje ljudi • Stvaranje mirovnih struktura unutar zajednice 	<p><i>Sigurnost</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Prisustvo armije • Nered i demonstracije • Nestanci • Politički zatvorenici
<p><i>Socijalni</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Sloboda mišljenja, vjerovanja, religije, govora i medija • Visok nivo i raznovrsnost društvenih interakcija • Miješani brakovi 	<p><i>Socijalni</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Cenzura, špijuniranje, tišina • Nizak nivo društvenih interakcija • Sektaštvo, polarizacija
<p><i>Politički</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Političke partije koje prelaze granice pojedinalnih zajednica • Slobodni i fer izbori • Sloboda kretanja 	<p><i>Politički</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Sektaške političke partije • Oспорavanje nacionalnog identiteta
<p><i>Sudski</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Legislative ljudskih prava • Jednakost pred zakonom • Brisanje diskriminatornih zakona 	<p><i>Sudski</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Političko miješanje u sudski sistem • Upotreba diskriminatornih zakona • Upotreba mehanizma neformalne pravde
<p><i>Ekonomski</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Napredak u tretiranju ekonomskih nezadovoljstava • Smanjenje stope siromaštva i nezaposlenosti 	<p><i>Ekonomski</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Visok nivo siromaštva</i> • <i>Nepoštena raspodjela zemlje, dobara i usluga</i>

Prikaz 29. Indikatori mira i nasilja⁴⁴

⁴⁴ Ibid, str. 156

Prikaz indikatora upozorenja kroz navedena područja, najbolje oslikava tvrdnju da mir nije samo prekid nasilja, odnosno prekid rata. Mir zahtjeva konstantan angažman u svakom području posebno preveniranje situacija koje vode ka ponovnom izbijanju konflikta. Što se tiče prevencije konflikta, ona se primjenjuje u svakoj fazi, prije konflikta, u konfliktu i poslije konflikta. Prije konflikta potrebno je preventivno držati situaciju stabilnom dok konflikt još nije izašao na površinu. U toku konflikta potrebno je prevencijom umanjiti obim svakog oblika nasilja, da bi se načinila što manja šteta. Poslije konflikta preventivno treba raditi na svakom polju izgradnje mira i izgradnje države. Politički, učiniti izbore demokratičnijim, pravednijim, osigurati pravičnost izbornog procesa, spriječiti svaki vid malverzacija i oduzimanja ljudskog prava individue da bira i bude birana. Ekonomski, težiti ka ekonomskom blagostanju, zdravom korištenju prirodnih resursa, pravičnoj raspodjeli kapitala, ekonomskim razvojem države, velikim izvozom vlastitih dobara i zadovoljenju potreba svih građana u jednoj državi. Socijalno, ne smije se niti nazirati neki vid socijalnog sukoba ili nemira. Kulturno, maksimalno poštivanje kulturnih razlika, sprječavanje svake transformacije kulturnih razlika u ksenofobične formulacije. Sigurnosno, zaštita institucija od koruptivnosti, smanjivanje politizacije sudske grane vlasti, što je možda jedan od najvećih razloga osjećaja nesigurnosti kod građana. Čitav skup ovih faktora čini preveniranje konfliktnih situacija, održavanje mira i izgradnja boljeg i sigurnijeg mirnodopskog ambijenta za građane jedne države.

4. Izgradnja mira

Proces koji je neposredno vezan za temu ovog rada, jeste proces izgradnje mira. Nakon transformacije sukoba, stabiliziranja situacije i postizanja mirovnog sporazuma, započinje jedan dugotrajan proces izgradnje mira kroz sve aspekte državnog funkcionisanja. Šta je to ustvari izgradnja mira ? “Procesom izgradnje mira pokušava se spriječiti, smanjiti i transformirati konflikt, te pomoći ljudima da se oporave od bilo kojeg oblika nasilja, čak i strukturalnog koje još uvijek nije dovelo do masovnih društvenih nemira. Istovremeno, ohrabruje ljude da njeguju međuljudske odnose što pomaže njima samima i njihovom okruženju.”⁴⁵

Održavanje kvalitete života potpada pod proces izgradnje mira. Afirmacija ljudskog digniteta kroz zadovoljenje ljudskih potreba te zaštitu ljudskih prava ključni je primarni cilj izgradnje mira. Zaštita okoliša je također dio procesa izgradnje mira, jer iz okolišta crpimo veći dio ljudskih potreba. Ljudi su međuovisna bića, kao takvi moraju biti dio uređenih i skladnih socijalnih skupina, rad na izgradnji zdrave skupine je dio izgradnje mira. Proces izgradnje mira traži različite pristupe, koji se prema L. Schirch mogu svrstati u četiri kategorije:

1. Rješavanje konflikta nenasilnim putem
2. Smanjenje direktnog nasilja
3. Transformacija odnosa
4. Izgradnja kapaciteta⁴⁶

Svaki vid konflikta potrebno je rješavati nenasilnim putem, na taj način on se može transformisati u korisnu kategoriju, kao što smo ranije naveli. Nastojanjem da se smanji nivo direktnog nasilja neposredno utičemo na one koji su vršoci nasilja, te zahtijevamo njihovu pasivnost u vršenju istog, a time štitimo žrtve nasilja. Ovim pristupom stvaramo jedno sigurno okruženje zajednice. Nakon nasilja, uspostava mira treba biti potpuno novi pristup koji će pokušati transformisati konflikt, sintezirati traume i uspostaviti pravdu. Ukoliko se dugoročno nastoji izgraditi mir, potrebni su raspoloživi kapaciteti koji će doprinijeti zadovoljenju potreba i prava ljudi. Pod ove kapacitete izgradnje mira spada preveniranje nasilja putem treninga, obrazovanja, razvoja, demilitarizacije, istraživanja i sl.

⁴⁵ Schirch Lisa, *Priručnik za stratešku izgradnju mira- Vizija i okvir za pravedni mir*, Sarajevo, Fondacija Mirovna Akademija, 2012., str. 15

⁴⁶ Ibid, str. 26

Drugi dio

KONSTRUKCIJA DEJTONSKOG MIROVNOG SPORAZUMA

Strane potpisnice koje su se obavezale na poštivanje Dejtonskog mirovnog sporazuma su Republika Bosna i Hercegovina, Republika Hrvatska i Savezna Republika Jugoslavija. Primarno težeći prekidu strašnog sukoba odnosno rata, prekidu razne zločina, sklapanju mirovnog sporazuma koji će biti temelj za izgradnju mira u budućnosti, kao i instanca da se svaki sljedeći konflikt treba rješavati mirnim sredstvima strane su potpisale ovaj sporazum. Republika Srbija je u pojedinim dijelovima bila potpisnica u ime Republike Srpske, tačnije dijelove koji su se odnosili na nju. Strane se dakle obavezuju prije svega na poštivanje ovog sporazuma, njegovu provedbu, uzimaju sebi za obavezu nadgledanje implementacije sporazuma kao i pružanje podrške implementaciji istog.

Konstrukciju Dejtonskog mirovnog sporazuma čini jedanaest Članaka i jedanaest Aneksa.

“Članak I

Strane će regulirati svoje odnose u skladu s načelima koja su izložena u Povelji Ujedinjenih naroda, kao i s Helsinškim završnim dokumentom i drugim dokumentima Organizacije za sigurnost i suradnju u Europi. Strane će posebice potpuno poštovati međusobnu suverenu jednakost, rješavati sporove mirnim putem, te se suzdržati od svake akcije prijetnjom ili uporabom sile ili na drugi način, protiv teritorijalne cjelovitosti ili političke neovisnosti Bosne i Hercegovine ili bilo koje druge države.

Članak II

Strane pozdravljaju i podupiru postignute dogovore o vojnim aspektima mirovnoga rješenja i aspektima regionalne stabilizacije, kako je izloženo u Sporazumima, u Aneksu 1-A i Aneksu 1-B. Strane će u cijelosti poštivati i promicati ispunjenje obveza preuzetih sukladno Aneksu 1-A, te će se u cijelosti držati svojih obveza kako je izloženo u Aneksu 1-B.

Članak III

Stranke pozdravljaju i podržavaju postignute dogovore o razgraničenju između dva entiteta, Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske, kako je izloženo u Sporazumu u Aneksu 2.

Članak IV

Strane pozdravljaju i podupiru program izbora za Bosnu i Hercegovinu, koji je izložen u Aneksu 3. Strane će u cijelosti poštovati i promicati ispunjenje toga programa.

Članak V

Strane pozdravljaju i podupiru postignute dogovore o Ustavu Bosne i Hercegovine, što je izloženo u Aneksu 4. Strane će u cijelosti poštovati i promicati ispunjenje obveza preuzetih u skladu s njim.

Članak VI

Strane pozdravljaju i podupiru postignute dogovore o uspostavi Arbitražnoga suda, Povjerenstva za ljudska prava, Povjerenstva za izbjeglice i prognanike, Povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika, kao i javnih poduzeća Bosne i Hercegovine, što je izloženo u Aneksima 5-9. Strane će u cijelosti poštovati i promicati ispunjenje obveza preuzetih na temelju njih.

Članak VII

Priznajući da su poštovanje ljudskih prava i zaštita izbjeglica i prognanika od vitalne važnosti za postizanje trajnoga mira, strane su suglasne s odredbama o ljudskim pravima izloženim u Poglavlju jedan Sporazuma koji sadrži Aneks 6, kao i s odredbama o izbjeglicama i prognanicima izloženim u Poglavlju jedan Sporazuma koji sadrži Aneks 7, i u cijelosti će ih se držati.

Članak VIII

Strane pozdravljaju i podupiru postignute dogovore o provedbi ovoga mirovnog rješenja, uključujući posebice one koji se odnose na provedbu građanskih (nevojnih) aspekata, izloženih u Sporazumu koji sadrži Aneks 10, te na međunarodne policijske snage, kako je izloženo u

Sporazumu koji sadrži Aneks 11. Strane će u cijelosti poštovati i promicati ispunjenje obveza preuzetih na temelju njih.

Članak IX

Strane će u potpunosti surađivati sa svim entitetima koji su uključeni u provedbu ovoga mirovnog rješenja, kako je izloženo u aneksima ovoga Sporazuma, ili koje je ovlastilo Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda, sukladno obvezi svih strana da surađuju u istrazi i gonjenju ratnih zločina i drugih kršenja međunarodnoga humanitarnog prava.

Članak X

Savezna Republika Jugoslavija i Republika Bosna i Hercegovina priznaju jedna drugu kao suverene neovisne države unutar njihovih međunarodnih granica. Daljnji aspekti njihova uzajamnog priznanja bit će predmetom naknadnih razgovora.

Članak XI

Ovaj Sporazum stupa na snagu s njegovim potpisivanjem.”⁴⁷

⁴⁷ OHR- Office of the High Representative, *The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina*, preuzeto sa: <http://www.ohr.int/dayton-peace-agreement/?lang=en> pristupljeno 18.01.2021.

ANEKSI DEJTONSKOG MIROVNOG SPORAZUMA

Aneks 1-A: Sporazum o vojnim aspektima mirovnog rješenja

Strane potpisnice ovog Sporazuma su Republika Bosna i Hercegovina, Federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska.

Ovaj Aneks sastoji se od trinaest Članaka kako slijedi:

1. Članak I: Opće obaveze
2. Članak II: Prekid neprijateljstva
3. Članak III: Povlačenje stranih snaga
4. Članak IV: Prerazmještanje snaga
5. Članak V: Izvješćivanje
6. Članak VI: Razmještanje snaga za provedbu mira
7. Članak VII: Povlačenje UNPROFOR-a
8. Članak VIII: Uspostava Zajedničkoga vojnog povjerenstva
9. Članak IX: Razmjena zarobljenika
10. Članak X: Suradnja
11. Članak XI: Izvještavanje vojnih zapovjedništava
12. Članak XII: Konačni autoritet u tumačenju
13. Članak XIII: Stupanje na snagu

Ovim Sporazumom strane potpisnice obavezale su se na uspostavljanje mirnodopskog stanja i prekid svakog vida neprijateljstva u što je moguće kraćem periodu. S obzirom na prethodno zategnute i neprijateljske odnose strana, poziva se Vijeće sigurnosti UN-a da na teritoriji Bosne i Hercegovine uspostavi višenacionalne snage za vojnu provedbu mira, tačnije IFOR. Svrha ovih obaveza jeste trajni prekid neprijateljstva između entiteta, trajne mjere sigurnosti i kontrole naoružanja i podjednaka odgovornost oba entiteta za eventualno neizvršavanje obaveza datih Sporazumom. Strane se obavezuju na uzdržavanje od svakog vida ofanzivnih poduhvata, poštujući prekid neprijateljstva koji je započeo sporazumom od 5.10.1995.godine. IFOR ima ovlaštenja da posegne i za upotrebom sile ukoliko dođe do kršenja

obaveza datih Sporazumom. Strane će razoružati sve naoružane skupine i raspustiti ih, sem onih odobrenih u roku od 30 dana nakon prijenosa ovlaštenja sa UNPROFOR-a. Saradnja sa međunarodnim osobljem je od suštinskog značaja za oba entiteta. Sve strane snage u Bosni i Hercegovini su dužne povući se također u roku od 30 dana, a sve one snage koje ostaju na teritoriji Bosne i Hercegovine dužne su postupati sukladno suverenitetu i teritorijalnom integritetu Bosne i Hercegovine. Na osnovu ucrtane linije razdvajanja, strane su dužne da povuku snage dva kilometra, te da ne pribjegavaju korištenju bilo kakvog oružja jer bi mogli podlijegati upotrebi sile od strane IFOR-a. Strane će izvijestiti Zajedničko vojno povjerenstvo o položajima i prisustvu neeksplozivnog streljiva, eksplozivnih naprava, minskih polja, žičanih prepreka i o svakoj drugoj vojnoj opasnosti koja će spriječiti sigurno kretanje osoblja u Bosni i Hercegovini. Na kraju, veoma važna stavka, strane su dužne osloboditi i izvršiti razmjenu svih zarobljenika u skladu sa međunarodnim i humanitarnim pravnim principima.⁴⁸

Aneks 1-B: Sporazum o regionalnoj stabilizaciji

Strane potpisnice ovog Sporazuma su Republika Bosna i Hercegovina, Republika Hrvatska, Savezna Republika Jugoslavija, Federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska.

Ovaj Aneks sastoji se od šest Članaka kako slijedi:

1. Članak 1: Opće obaveze
2. Članak 2: Mjere za izgradnju povjerenja i sigurnosti u Bosni i Hercegovini
3. Članak 3: Mjere za izgradnju regionalnog povjerenja i sigurnosti
4. Članak 4: Mjere za podregionalnu kontrolu naoružanja
5. Članak 5: Sporazum o regionalnoj kontroli naoružanja
6. Članak 6: Stupanje na snagu

Strane su postigle saglasnost o uspostavi progresivnih mjera za regionalnu stabilnost kao i za kontrolu naoružanja, što će za rezultat imati doprinos stvaranju stabilnog mira u regiji.

⁴⁸ OHR- Office of the High Representative, *The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina*, preuzeto sa: <http://www.ohr.int/dayton-peace-agreement/?lang=en> pristupljeno 18.01.2021.

Odbrambene snage svesti na minimum da ne bi uzrokovale eventualne prijetnje prema drugim stranama, da bi se na taj način izbjegla trka u naoružavanju.⁴⁹

Aneks 2: Sporazum o granici između entiteta i o drugim pitanjima koja su s tim u svezi

Strane potpisnice ovog Sporazuma su Republika Bosna i Hercegovina, Federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska.

Ovaj Aneks sastoji se od osam Članaka kako slijedi:

1. Članak I: Granična crta između entiteta
2. Članak II: Prilagođavanje granične crte
3. Članak III: Rijeke
4. Članak IV: Razgraničenje i označavanje
5. Članak V: Arbitraža za područje Brčkog
6. Članak VI: Prijelazno razdoblje
7. Članak VII: Status dodatka
8. Članak VIII: Stupanje na snagu

Ovim sporazumom određena je granična crta između Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske. Entiteti smiju prilagođavati graničnu crtu samo u periodu dok su na teritoriji Bosne i Hercegovine razmještene višenacionalne vojne snage za provedbu mira (IFOR), al i to uz prethodno konsultovanje sa zapovjednikom IFOR-a. Granična crta koja slijedi rijeku, slijedit će prirodne promjene u riječnom toku ako se drugačije strane ne dogovore. S obzirom da se nije pronašlo rješenje razgraničenja kada je u pitanju Brčko, strane su se obavezale na rješavanje ovog problema arbitražnim procesom, na način da će u roku najkasnije šest mjeseci FBiH postaviti jednog arbitra i RS jednog arbitra, a treći arbiter će biti odabran sporazumom između osoba koje su imenovale strane. U slučaju da se ne postigne saglasnost kada je u pitanju treći arbiter, njega postavlja predsjednik Međunarodnog suda pravde i on djeluje kao predsjedavajući Arbitražnog

⁴⁹ OHR- Office of the High Representative, *The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina*, preuzeto sa: <http://www.ohr.int/dayton-peace-agreement/?lang=en> pristupljeno 22.01.2021.

vijeća. U roku od 45 dana traje prijelazno razdoblje, gdje će se vlasti prenijeti sa jednog na drugi entitet u skladu sa novim razgraničenjem.⁵⁰

Aneks 3: Sporazum o izborima

Strane potpisnice ovog sporazuma su Republika Bosna i Hercegovina, Federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska, a sve u cilju promicanja slobodnih, poštenih i demokratskih izbora kao i postavljanju temelja reprezentativne uprave i osiguranja postizanja demokratskih ciljeva u skladu sa dokumentima Organizacije za sigurnost i saradnju u Evropi.

Ovaj Aneks sastoji se od šest Članaka kako slijedi:

1. Članak I: Uvjeti za demokratske izbore
2. Članak II: Uloga OEES-a
3. Članak III: Privremeno izborna povjerenstvo
4. Članak IV: Pravo glasanja
5. Članak V: Stalno izborna povjerenstvo
6. Članak VI: Stupanje na snagu

Strane se obavezuju na osiguravanje uvjeta pogodnih za održavanje i provedbu izbora. Dužne su zaštititi slobodne i poštene izbore, te zaštititi pravo na tajno glasanje bez straha ili zastrašivanja. Obavezuju se na omogućavanje i poticanje slobode udruživanja, slobode kretanja i slobode izražavanja i tiska. Strane traže potvrdu od OEES-a da su trenutni društveni uslovi prihvatljivi za održavanje izbore, te zadužuju OEES⁵¹ da uspostavi i usvoji program izbora za Bosnu i Hercegovinu. OEES će osnovati Privremeno izborna povjerenstvo koje će usvojiti izborna pravila i propisa poput registracije političkih stranaka i nezavisnih kandidata, uloge domaćih i međunarodnih posmatrača izbora, zakonske podobnosti kandidata i galsaća, osiguranja poštene i otvorene predizborne kampanje i na kraju objavljivanja rezultata. Ovim sporazumom pravo galsanj ima Svaki državljanin Bosne i Hercegovine koji je napunio osamnaest godina i čije se ime nalazi na Popisu stanovništva Bosne i Hercegovine iz 1991.godine. Od građana se očekuje

⁵⁰ OHR- Office of the High Representative, *The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina*, preuzeto sa: <http://www.ohr.int/dayton-peace-agreement/?lang=en> pristupljeno 22.01.2021.

⁵¹ OEES- Organizacija za sigurnost i saradnju u Evropi

da glasaju u općini u kojoj su bili naseljeni 1991.godine, može i u odsutnosti ali da se prethodno utvrdi da je ta osoba bila prijavljena u toj općini. Takav državljanin može čak zahtijevati da glasa u nekom drugom mjestu. Glasanje lica izbjeglica treba tumačiti kao potvrdu njihove namjere za povratak u Bosnu i Hercegovinu. Na kraju, strane se obavezuju na osnivanje stalnog izbornog povjerenstva za provođenje izbora na području Bosne i Hercegovine u budućnosti.⁵²

Aneks 4: Ustav Bosne i Hercegovine

Ovaj Aneks sastoji se od dvanaest Članaka kako slijedi:

1. Članak I: Bosna i Hercegovina
2. Članak II: Ljudska prava i temeljne slobode
3. Članak III: Nadležnosti i odnosi između ustanova Bosne i Hercegovine i entiteta
4. Članak IV: Parlamentarna skupština
5. Članak V: Predsjedništvo Bosne i Hercegovine
6. Članak VI: Ustavni sud
7. Članak VII: Središnja banka
8. Članak VIII: Financije
9. Članak IX: Opće odredbe
10. Članak X: Izmjene i dopune
11. Članak XI: Prijelazni aranžmani
12. Članak XII: Stupanje na snagu⁵³

Preambula:

“ Oslanjajući se na poštovanja ljudskog dostojanstva, slobode i jednakosti, Posvećeni miru, pravdi toleranciji i pomirenju, Ubijeđeni da demokratski organi vlasti i pravične procedure najbolje stvaraju miroljubive odnose unutar pluralističkog društva, U želji da podstaknu opšte

⁵² OHR- Office of the High Representative, *The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina*, preuzeto sa: <http://www.ohr.int/dayton-peace-agreement/?lang=en> pristupljeno 22.01.2021.

⁵³ OHR- Office of the High Representative, *The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina*, preuzeto sa: <http://www.ohr.int/dayton-peace-agreement/?lang=en> pristupljeno 26.01.2021.

blagostanje i ekonomski razvoj kroz zaštitu privatnog vlasništva i unapređenje tržišne privrede, Vođeni ciljevima i načelima Povelje Ujedinjenih naroda, Opredijeljeni za suverenitet, teritorijalni integritet i političku nezavisnost Bosne i Hercegovine u skladu sa međunarodnim pravom, Odlučni da osiguraju puno poštovanje međunarodnog humanitarnog prava, Inspirisani Univerzalnom Deklaracijom o ljudskim pravima, Međunarodnim paktovima o građanskim i političkim pravima, odnosno o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, i Deklaracijom o pravima lica koja pripadaju nacionalnim ili etničkim, vjerskim i jezičkim manjinama, kao i drugim instrumentima ljudskih prava, Podsjećajući se na Osnovna načela usaglašena u Ženevi 8.9.1995. godine i u Njujorku 26.9.1995. godine, Bošnjaci, Hrvati i Srbi kao konstituentni narodi (u zajednici sa ostalima), i građani Bosne i Hercegovine ovim utvrđuju Ustav Bosne i Hercegovine:”⁵⁴

Važno je spomenuti da je Ustav Bosne i Hercegovine jedna neobična pravna situacija, rijetko viđenda. Razlog toga jeste to da je Ustav Bosne i Hercegovine pravni akt koji je sadržan u drugom pravnom aktu odnosno sporazumu (Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini). Dakle on je dio jednog većeg sporazuma, a ne osnovni pravni akt. Čitav Ustav Bosne i Hercegovine je normativan prilikom njegovog tumačenja i donošenja određenih zaključaka/presuda. To znači da čak i navedena Preambula potpada pod normativni dio Ustava Bosne i Hercegovine. Ustav je po mnogo stvari sličan drugim ustavima u drugim zemljama, naročito po njegovom sadržaju koji kreće od općeg a sužava se na posebno. Tako u Članu I određen je kontinuitet državnosti na način da Republika Bosna i Hercegovina nastavlja svoje pravno postojanje po međunarodnom pravu ali kao država Bosna i Hercegovina. Zadržava svoje međunarodno priznate granice, suverenitet, nezavisnost i članstvo unutar međunarodnih organizacija. Određena su demokratska načela države Bosne i Hercegovine, temeljena na funkcionisanju državnog sistema u skladu sa zakonom i pozivajući se na slobodne i demokratske izbore. Bosna i Hercegovina će se sastojati od Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske, koji će imati svojstva entiteta unutar države. Glavni grad je Sarajevo, a simbole države će odrediti Parlamentarna skupština a potvrditi Predsjedništvo. Definisano je i državljanstvo države Bosne i Hercegovine kao i državljanstva oba entiteta, s tim da posjedovanje državljanstva jednog od dva entiteta automatski znači i posjedovanje državljanstva Bosne i Hercegovine. U Članu II Ustava Bosne i Hercegovine traži se osiguranje najvišeg nivoa međunarodno priznatih ljudskih

⁵⁴ Ademović Nedim, Marko Joseph. Goran Marković, *Ustavno pravo Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, Fondacija Konrad Adenauer e.V., 2012., str. 443

prava i temeljnih sloboda, priložen je katalog navedenih prava kao i koncept odlika nediskriminacije na području države Bosne i Hercegovine. S obzirom na kompleksnost političkog sistema nakon završetka rata (Država Bosna i Hercegovina : “Federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska”), Ustavom su definisane i nadležnosti i odnosi između institucija države Bosne i Hercegovine i entiteta.

“ Sljedeća pitanja su u nadležnosti institucija Bosne i Hercegovine:

- a) Vanjska politika
- b) Vanjskotrgovinska politika
- c) Carinska politika
- d) Monetarna politika, kao što je predviđeno članom VII
- e) Finansiranje institucija i međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine
- f) Politika i regulisanje pitanja imigracije, izbjeglica i azila
- g) Provođenje međunarodnih i međuentitetskih krivičnihopravnih propisa, uključujući i odnose sa interpolom
- h) Uspostavljanje i funkcionisanje zajedničkih i međunarodnih komunikacijskih sredstava
- i) Regulisanje međuentitetskog transporta
- j) Kontrola vazdušnog saobraćaja “⁵⁵

“ Dodatne nadležnosti:

- a) Bosna i Hercegovina će preuzeti nadležnost u onim stvarima u kojima se o tome postigne saglasnost entiteta; stvarima koje su predviđene u Aneksima 5-8 Općeg okvirnog sporazuma; ili koje su potrebne za očuvanje suvereniteta, teritorijalnog integriteta, političke nezavisnosti i međunarodnog subjektiviteta Bosne i Hercegovine, u skladu sa podjelom nadležnosti među institucijama Bosne i Hercegovine. Dodatne institucije mogu biti uspostavljene prema potrebi za vršenje ovih nadležnosti.
- b) U period od 6 mjeseci od stupanja na snagu ovog Ustava, entiteti će početi pregovore s ciljem uključivanja i drugih pitanja u nadležnosti institucija Bosne i

⁵⁵ Ibid, str. 446- 447

Hercegovine uključujući korištenje izvora energije, i zajedničke privredne projekte. “⁵⁶

Kada su u pitanju nadležnosti entiteta, dozvoljeno je uspostavljanje posebnih paralelnih odnosa sa susjednim državama, međutim strogo u skladu sa suverenitetom i teritorijalnim integritetom Bosne i Hercegovine. Oba entiteta imaju pravo sklapati i sporazume sa državama i međunarodnim organizacijama, ali uz prethodnu saglasnost Parlamentarne skupštine, koja može zakonom predvidjeti da za određene sporazume ta saglasnost i nije potrebna.

Parlamentarna skupština se sastoji od dva doma, Doma naroda i Predstavničkog doma. Da bi se promicala zastupljenost svih narodnosti unutar odlučivanja i donošenja zakona, Dom naroda sastavljen je od 15 delegata: 5 Hrvata, 5 Bošnjaka (FBiH) i 5 Srba (RS). Predstavnički dom je sastavljen od 42 člana, teritorijalna raspodjeljenosti, dvije trećine se biraju sa teritorije FBiH, dok jedna trećina sa teritorije RS-a.

“Parlamentarna skupština je nadležna za:

- a) Donošenje zakona koji su potrebni za provođenje odluka Predsjedništva ili za vršenje funkcija Skupštine po ovom Ustavu
- b) Odlučivanje o izvorima i iznosu sredstava za rad institucija Bosne i Hercegovine i za međunarodne obaveze Bosne i Hercegovine
- c) Odobravanje budžeta za institucije Bosne i Hercegovine
- d) Odlučivanje o saglasnosti za ratifikaciju ugovora
- e) Ostala pitanja koja su potrebna da se provedu njene dužnosti, ili koja su joj dodijeljena zajedničkim sporazumom entiteta.”⁵⁷

Kada je u pitanju izvršna vlast države Bosne i Hercegovine, Predsjedništvo se sastoji od tri člana od kojih je jedan Bošnjak i jedan Hrvat koji se biraju sa teritorije Federacije Bosne i Hercegovine, te jedan Srbin koji se bira sa teritorije Republike Srpske. Ono što će kasnije predstavljati problem jeste to što se u ovom slučaju izostavljaju dvije važne kategorije narodnosti “ostali i građani Bosne i Hercegovine”. O tome više u poglavlju o limitima DMS-a.

⁵⁶ Ibid, str. 447- 448

⁵⁷ Ibid, str. 449

“Predsjedništvo je nadležno za:

- a) Vođenje vanjske politike Bosne i Hercegovine
- b) Imenovanje ambasadora i drugih međunarodnih predstavnika Bosne i Hercegovine, od kojih najviše dvije trećine mogu biti odabrani sa teritorije Federacije.
- c) Predstavljanje Bosne i Hercegovine u međunarodnim i evropskim organizacijama i institucijama i traženje članstva u onim međunarodnim organizacijama i institucijama u kojima Bosna i Hercegovina nije član.
- d) Vođenje pregovora za zaključenje međunarodnih ugovora Bosne i Hercegovine, otkazivanje i, uz saglasnost Parlamentarne skupštine, ratifikovanje takvih ugovora.
- e) Izvršavanje odluka Parlamentarne skupštine
- f) Predlaganje godišnjeg budžeta Parlamentarnoj skupštini, uz preporuku Vijeća ministara
- g) Podnošenje izvještaja o rashodima Predsjedništva Parlamentarnoj skupštini na njen zahtjev, ali najmanje jedanput godišnje
- h) Koordinaciju, prema potrebi, sa međunarodnim i nevladinim organizacijama u Bosni i Hercegovini.
- i) Vršenje drugih djelatnosti koje mogu biti potrebne za obavljanje dužnosti, koje mu prenese Parlamentarna skupština, ili na koje pristanu entiteti.”⁵⁸

Ustavom Bosne i Hercegovine konstituisan je i Ustavni sud Bosne i Hercegovine koji se sastoji od devet članova, četiri bira Predstavnički dom FBiH, dva Skupština RS-a, a preostala tri predsjednik Evropskog suda za ljudska prava nakon konsultacija sa Predsjedništvom. Ustavni sud je jedini organ koji je nadležan i koji će odlučivati o bilo kojem sporu koji se javi po ovom Ustavu između entiteta ili između Bosne i Hercegovine i jednog od entiteta ili između Bosne i Hercegovine i oba entiteta. Centralna banka Bosne i Hercegovine će biti jedina ovlaštena institucija koja će štampati nova i voditi monetarnu politiku na području Bosne i Hercegovine. Ustav će stupiti na snagu sa danom potpisivanja Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini. Ono što je važno jeste da se daje rok od tri mjeseca nakon stupanja na snagu ovog Ustava, da entiteti amandmanskim postupkom izmijene svoje ustave kako bi se osigurala saglasnost sa Ustavom Bosne i Hercegovine. Potpisnici ovog sporazuma su redosljedom Muhamed Šaćirbegović u ime Republike Bosne i Hercegovine, Krešimir Zubak u ime Federacije

⁵⁸ Ibid, str. 450- 451

Bosne i Hercegovine i Nikola Koljević u ime Republike Srpske, čime izjašnjavaju da strane koje predstavljaju odobravaju Ustav Bosne i Hercegovine u Aneksu IV Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini.

Aneks V: Sporazum o arbitraži

Strane potpisnice ovog sporazuma su Federacija Bosne i Hercegovine i Republika srpska, obavezuju se na poštivanje obaveza, kao što je navedeno u Dogovorenim temeljnim načelima koje su Republika Bosna i Hercegovina, Republika Hrvatska i Savezna Republika Jugoslavija koja predstavlja i Republiku Srpsku, prihvatile u Ženevi 8.9.1995. godine:

“Tačka 2.4. “Dva će entiteta preuzeti recipročne obaveze... (c) da međusobne sporove rješavaju arbitražom, čije će odluke biti obavezujuće”.

Tačka 3. “Entiteti su se načelno sporazumjeli o sljedećem:... 3.5. O ustroju i primjeni sustava arbitraže za rješavanje sporova između dva entiteta.”⁵⁹

Aneks VI: Sporazum o ljudskim pravima

Strane potpisnice ovog sporazuma su Republika Bosna i Hercegovina, Federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska.

Ovaj Aneks sastoji se od tri poglavlja u kojima je sadržano šesnaest članova i Dodatak Aneksu 6 kako slijedi:

POGLAVLJE PRVO: POŠTIVANJE LJUDSKIH PRAVA

1. Članak I: Temeljna prava i slobode⁶⁰

⁵⁹ OHR- Office of the High Representative, *The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina*, preuzeto sa: <http://www.ohr.int/dayton-peace-agreement/?lang=en> pristupljeno 02.02.2021.

POGLAVLJE DVA: POVJERENSTVO ZA LJUDSKA PRAVA

2. Članak II: Osnivanje povjerenstva
3. Članak III: Prostorije, osoblje i troškovi
4. Članak IV: Ombudsman za ljudska prava
5. Članak V: Nadležnost Ombudsmana
6. Članak VI: Ovlasti
7. Članak VII: Vijeće za ljudska prava
8. Članak VIII: Nadležnost Vijeća
9. Članak IX: Prijateljska nagodba
10. Članak X: Postupak pred Vijećem
11. Članak XI: Odluke
12. Članak XII: Pravila i propisi⁶¹

POGLAVLJE TRI: OPĆE ODREDBE

13. Članak XIII: Organizacije koje se bave ljudskim pravima
14. Članak XIV: Prijenos odgovornosti
15. Članak XV: Obavijest
16. Članak XVI: Stupanje na snagu⁶²

“DODATAK ANEKSU 6

1. 1948. Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida
2. 1949. Ženevske konvencije I - IV o zaštiti žrtava rata i pripadajući Protokoli I-II, 1977. Ženeva
3. 1950. Europska konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda s pripadajućim Protokolima
4. 1951. Konvencija o statusu izbjeglica s pripadajućim Protokolom iz 1966.

⁶⁰ OHR- Office of the High Representative, *The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina*, preuzeto sa: <http://www.ohr.int/dayton-peace-agreement/?lang=en> pristupljeno 02.02.2021.

⁶¹ OHR- Office of the High Representative, *The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina*, preuzeto sa: <http://www.ohr.int/dayton-peace-agreement/?lang=en> pristupljeno 02.02.2021.

⁶² OHR- Office of the High Representative, *The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina*, preuzeto sa: <http://www.ohr.int/dayton-peace-agreement/?lang=en> pristupljeno 02.02.2021.

5. 1957. Konvencija o državljanstvu udatih žena
6. 1961. Konvencija o smanjivanju osoba bez državljanstva
7. 1965. Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije
8. 1966. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima s pripadajućim fakultativnim protokolima iz 1966. i 1989.
9. 1966. Pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima
10. 1979. Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena
11. 1984. Konvencija protiv torture i drugih okrutnih, nečovječnih i ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja
12. 1987. Europska konvencija protiv torture i nečovječnih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja
13. 1989. Konvencija o pravima djeteta
14. 1990. Konvencija o pravima radnika migranata i članova njihovih obitelji
15. 1992. Europska povelja o regionalnim ili manjinskim jezicima
16. 1994. Okvirna konvencija o zaštiti nacionalnih manjina⁶³

Strane se obavezuju na osiguranje temeljnih prava i sloboda svim osobama koje potpadaju pod njihovu jurisdikciju, osiguranje međunarodno priznatih ljudskih prava i sloboda kao i osiguranje prava i sloboda garantovanih Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i njenim Protokolima is vim drugim međunarodnim sporazumima koji štite ova prava a navedeni su u Dodatku ovog Aneksa. Da bi se ovakva zaštita realizovala, sporazum propisuje osnivanje povjerenstva za ljudska prava koje će se sastojati od dva dijela a to su: Ured Ombudsmana i Vijeće za ljudska prava. Ured Ombudsmana i Vijeće za ljudska prava su tijela koja će razmatrati navodna i očita kršenja ljudskih prava i navodnu ili očitu diskriminaciju ukoliko se ona temelji na razlikama u spolu, rasi, boji kože, jezika, vjeroispovijesti, nacionalnog ili društvenog porijekla, političkog ili drugog uvjerenja, pripadnosti nacionalnoj manjini,

⁶³ OHR- Office of the High Representative, *The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina*, preuzeto sa: <http://www.ohr.int/dayton-peace-agreement/?lang=en> pristupljeno 06.02.2021.

vlasništva, rođenja ili drugog statusa koji proizilazi iz prava i sloboda garantovanih međunarodnim sporazumima koji se nalaze u Dodatku Aneksa.⁶⁴

Aneks 7: Sporazum o izbjeglicama i prognanicima

Strane potpisnice ovog sporazuma su Republika Bosna i Hercegovina, Federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska.

Ovaj Aneks sastoji se od dva poglavlja koja sadrže osamnaest Članaka kako slijedi:

POGLAVLJE PRVO: ZAŠTITA

1. Članak I: Prava izbjeglica i prognanika
2. Članak II: Stvaranje pogodnih uvjeta za povratak
3. Članak III: Suradnja s međunarodnim organizacijama i međunarodnim promatračima
4. Članak IV: Pomoć u repatrijaciji
5. Članak V: Nestale osobe
6. Članak VI: Amnestija⁶⁵

POGLAVLJE DVA: POVJERENSTVO ZA PROGNA NIKE I IZBJEGLICE

7. Članak VII: Osnivanje povjerenstva
8. Članak VIII: Suradnja
9. Članak IX: Sastav
10. Članak X: Prostorije i oprema, osoblje i troškovi
11. Članak XI: Mandat
12. Članak XII: Postupak pred Povjerenstvom
13. Članak XIII: Korištenje napuštene imovine
14. Članak XIV: Fond imovine izbjeglica i prognanika
15. Članak XV: Pravila i propisi

⁶⁴ OHR- Office of the High Representative, *The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina*, preuzeto sa: <http://www.ohr.int/dayton-peace-agreement/?lang=en> pristupljeno 06.02.2021.

⁶⁵ OHR- Office of the High Representative, *The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina*, preuzeto sa: <http://www.ohr.int/dayton-peace-agreement/?lang=en> pristupljeno 09.02.2021.

16. Članak XVI: Prijenos odgovornosti
17. Članak XVII: Obavijest
18. Članak XVIII: Stupanje na snagu⁶⁶

U poglavlju jedan sporazum daje zaštitu prava izbjeglica i prognanika. Štiti se pravo na slobodan povratak izbjeglica i prognanika u njihove domove, kao i pravo na povrat imovine koja im je oduzeta u toku sukoba, te naknadu imovine koja se ne može vratiti. Strane se obavezuju da će prihvatiti povratak izbjeglica na svoju teritoriju, bez bilo kojeg vida uznemiravanja, zastrašivanja proganjanja ili diskriminacije a posebno na osnovu njihovog etničkog porijekla, vjeroispovijesti ili političkog uvjerenja. Da bi strane pokazale opredjeljenost na poštivanje ljudskih prava i sloboda te siguran povratak izbjeglica i prognanika, poduzeti će sve potrebne mjere za izgradnju povjerenja koje je prijeko potrebno u ovoj situaciji. Strane će osnovati nezavisno Povjerenstvo za prognanike i izbjeglice koje će imati sjedište u Sarajevu ili po potrebi u drugim gradovima. Sporazum definiše ovlaštenja Povjerenstva, njegov sastav, prostorije, opremu, osoblje i troškove, mandate i sve postupke koji će se provoditi pred Povjerenstvom.

Aneks 8: Sporazum o povjerenstvu za očuvanje nacionalnih spomenika

Strane potpisnice ovog sporazuma su Republika Bosna i Hercegovina, Federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska.

Ovaj Aneks sastoji se od jedanaest Članaka kako slijedi:

1. Članak I: Osnivanje povjerenstva
2. Članak II: Sastav
3. Članak III: Sredstva, osoblje i troškovi
4. Članak IV: Ovlaštenje
5. Članak V: Postupak pred Povjerenstvom
6. Članak VI: Podobnost
7. Članak VII: Pravila i propisi

⁶⁶ OHR- Office of the High Representative, *The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina*, preuzeto sa: <http://www.ohr.int/dayton-peace-agreement/?lang=en> pristupljeno 09.02.2021.

8. Članak VIII: Suradnja
9. Članak IX: Prijenos odgovornosti
10. Članak X: Obavijest
11. Članak XI: Stupanje na snagu⁶⁷

Ovim sporazum strane se obavezuju na osnivanje nezavisnog Povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika sa sjedištem u Sarajevu, a po potrebi može postojati i na drugim mjestima. Sporazum je definisan sastav Povjerenstva, sredstva, osoblje, troškovi, njegova ovlaštenja, procesi postupaka koji se budu vodili pred Povjerenstvom, pravila, propisi kao i prijenos odgovornosti za nastavak djelovanja na Vladu Bosne i Hercegovine.⁶⁸

Aneks 9: Sporazum o osnivanju javnih preduzeća u Bosni i Hercegovini

Strane potpisnice ovog sporazuma su Federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska.

Ovaj Aneks sastoji se od šest članaka kako slijedi:

1. Članak I: Povjerenstvo za javna preduzeća
2. Članak II: Osnivanje transportnoga preduzeća
3. Članak III: Ostala javna preduzeća
4. Članak IV: Suradnja
5. Članak V: Etika
6. Članak VI: Stupanje na snagu⁶⁹

Obnova infrastrukture i funkcionisanje transporta i drugih službi, važni su za ponovno gospodarsko oživljavanje države Bosne i Hercegovine, stoga strane se ovim sporazumom obavezuju na osnivanje Povjerenstva za javna preduzeća koje će se baviti ispitivanjem osnivanja javnih preduzeća Bosne i Hercegovine kao i za pružanje zajedničkih javnih usluga (komunalna

⁶⁷ OHR- Office of the High Representative, *The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina*, preuzeto sa: <http://www.ohr.int/dayton-peace-agreement/?lang=en> pristupljeno 10.02.2021.

⁶⁸ OHR- Office of the High Representative, *The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina*, preuzeto sa: <http://www.ohr.int/dayton-peace-agreement/?lang=en> pristupljeno 10.02.2021.

⁶⁹ OHR- Office of the High Representative, *The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina*, preuzeto sa: <http://www.ohr.int/dayton-peace-agreement/?lang=en> pristupljeno 12.02.2021.

službe, energetika, poštanske i komunikacijske usluge). Strane se obavezuju na osnivanje transportnog preduzeća koje će organizirati i upravljati saobraćajnom infrastrukturom, tj. Cestama, željezničkim prugama i lukama (Transportno preduzeće Bosne i Hercegovine). Stranama se ostavlja mogućnost odluke o osnivanju drugih preduzeća, koristeći model Transportnog preduzeća Bosne i Hercegovine.⁷⁰

Aneks 10: Sporazum o civilnoj provedbi

Strane potpisnice ovog sporazuma su Republika Bosna i Hercegovina, Republika Hrvatska, Savezna Republika Jugoslavija, Federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska.

Ovaj Aneks sastoji se od šest članaka kako slijedi:

1. Članak I: Visoki povjerenik (predstavnik)
2. Članak II: Mandat, metode koordiniranja i veze
3. Članak III: Osoblje
4. Članak IV: Suradnja
5. Članak V: Konačna nadležnost za interpretaciju
6. Članak VI: Stupanje na snagu⁷¹

S obzirom da su pojedini ranije navedeni Aneksi obuhvatili vojne aspekte mirovnog rješenja, ovaj Aneks je jedan od onih koji potpada pod civilne aspekte mirovnog rješenja. Civilni aspekti mirovnog rješenja podrazumijevaju pružanje humanitarne pomoći, obnovu infrastrukture i gospodarsku obnovu, uspostavu ustavnih i političkih institucija, održavanje slobodnih i poštenih izbora i promicanje poštivanja ljudskih prava i temeljnih sloboda. S obzirom na kompleksnost ovih aspekata strane zahtijevaju uspostavljanje Visokog predstavnika koji će nadgledati provedbu mirovnog rješenja, održavati tijesne veze sa stranama radi promicanja njihovog potpunog pridržavanja sa civilnim aspektima mirovnog rješenja, usklađivati djelatnosti građanskih organizacija i agencija u BiH u svrhu osiguranja uspješne provedbe ovih aspekata, pronaći

⁷⁰ OHR- Office of the High Representative, *The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina*, preuzeto sa: <http://www.ohr.int/dayton-peace-agreement/?lang=en> pristupljeno 12.02.2021

⁷¹ OHR- Office of the High Representative, *The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina*, preuzeto sa: <http://www.ohr.int/dayton-peace-agreement/?lang=en> pristupljeno 13.02.2021

rješenje u slučaju nastanka bilo kakvih teškoća tokom provedbe, izvještavati UN, EU, SAD, Rusku Federaciju i druge zainteresovane vlade o provedbi Dejtonskog mirovnog sporazuma te davati smjernice i primati izvještaje od povjerenika Mđunarodnih operativnih policijskih snaga. Sporazumom je definisan mandat Visokog predstavnika, metode koordiniranja i veze, osoblje, saradnja strana i Visokog predstavnika i Članak IV koji daje ovlaštenje Visokom predstavniku za konačnu interpretaciju Dejtonskog mirovnog sporazuma u njegovoj civilnoj provedbi.⁷²

Aneks II: Sporazum o međunarodnim operativnim policijskim snagama (IPTF)

Strane potpisnice ovog sporazuma su Republika Bosna i Hercegovina, Federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska.

Ovaj Aneks sastoji se od osam članaka kako slijedi:

1. Članak I: Primjena zakona
2. Članak II: Uspostava IPTF-a
3. Članak III: IPTF-ov program pomoći
4. Članak IV: Posebne odgovornosti strana
5. Članak V: Nesuradnja
6. Članak VI: Ljudska prava
7. Članak VII: Primjena
8. Članak VIII: Stupanje na snagu⁷³

Radi provedbe obaveza preuzetih iz Članka 3 Ustava Bosne i Hercegovine, gdje su strane dužne da na područjima pod svojom jurisdikcijom obezbjede svim osobama siguran okoliš, a navedeno će provoditi agencije za primjenu zakona, strane zahtijevaju u svrhu pomoći ispunjenju njihovih obaveza da UN osnuju Međunarodne operativne policijske snage Ujedinjenih naroda - IPTF. Sporazumom je definisana uspostava IPTF-a, IPTF-ov program pomoći koji obuhvata između ostalog kontrolu i promatranje djelatnosti službi za primjenu zakona, savjetovanje istih,

⁷² OHR- Office of the High Representative, *The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina*, preuzeto sa: <http://www.ohr.int/dayton-peace-agreement/?lang=en> pristupljeno 13.02.2021

⁷³ OHR- Office of the High Representative, *The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina*, preuzeto sa: <http://www.ohr.int/dayton-peace-agreement/?lang=en> pristupljeno 14.02.2021

obuku, pružanje pomoći navedenim djelatnostima i slično, definirane su posebne odgovornosti strana, mjere u slučaju nesuradnje te proces prosljeđivanja informacija o kršenju ljudskih prava i temeljnih sloboda Povjerenstvu za ljudska prava.⁷⁴

⁷⁴ OHR- Office of the High Representative, *The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina*, preuzeto sa: <http://www.ohr.int/dayton-peace-agreement/?lang=en> pristupljeno 14.02.2021

Treći dio

POTENCIJALI DEJTONSKOG MIROVNOG SPORAZUMA U IZGRADNJI MIRA U BOSNI I HERCEGOVINI

6. Opće o potencijalnosti sporazuma

Nesporna je činjenica da je najveći potencijal za izgradnju mira u Bosni i Hercegovini samo potpisivanje DMS-a, zato što njegovim potpisivanjem na snagu stupa mirnodopsko stanje. DMS dolazi kao rješenje konfliktne situacije, odnosno ratnog sukoba u Bosni i Hercegovini, kojem se nije nazirao kraj. Na očigled skoro cijelog svijeta (posebno zapadnjačkog) zločini protiv čovječnosti su se nizali, kršile su se konvencije o ratovanju i ugrožavala osnovna ljudska prava. Strane se jednostavno nisu mogle usaglasiti oko političkog ustroja tadašnje RBiH, i njenog samostalnog puta kao suverene države. To je i bio jedan od razloga izbijanja rata. Isto tako se nisu uspjele složiti ni oko završetka rata, međutim snažan pritisak međunarodne zajednice, a posebno SAD na neki način je natjerao strane da se obavežu na poštivanje jednog dokumenta, a poštivanje tog dokumenta iznjedrit će mir za građane Bosne i Hercegovine. “Dejtonski mirovni sporazum je omogućio:

- Zaustavljanje rata u Bosni i Hercegovini
- Garancije međunarodnog subjektiviteta države Bosne i Hercegovine
- Političko ustrojstvo države, putem Anexa IV koji čini Ustav Bosne i Hercegovine
- Povratak izbjeglica i raseljenih osoba u predratna mjesta življenja
- Zaštitu ljudskih prava po međunarodnim standardima
- Reintegraciju bosanskohercegovačkog društva i države
- Uspostavu demokratije i demokratskih institucija”⁷⁵

Kroz osvrt Pejanovića možemo također uvidjeti da na prvo mjesto, kao najvažniju odliku Dejtonskog mirovnog sporazuma stavlja zaustavljanje rata u Bosni i Hercegovini, to je ključ uspješnosti ovog sporazuma. Naravno da nije dovoljno samo zaustaviti rat, ali sa jasno

⁷⁵ Pejanović Mirko, *Politički razvitak Bosne i Hercegovine u postdejtonskom periodu*, Sarajevo, Šahinpašić, 2005., str. 124

definiranim dejtonskim uputama za izgradnju mira, mnogo ga je lakše graditi. Možemo tvrditi da je sporazum bio dobar temelj i dobar početak, ali samo početak, izgradnje mira u Bosni i Hercegovini.

Iako nisu isti pojmovi *statebuilding* i *peacebuilding* oni su mnogo bliski, i međusobno egzistiraju. Statebuilding bi označavao izgradnju države, državnih institucija, državnog političkog sistema itd, dok bi peacebuilding ponajbliže označavao izgradnju mira u državi. Zašto međusobno egzistiraju ? Teško je graditi mir ukoliko ga nemate gdje graditi, potrebno je postojanje prije svega države kao teritorijalne jedinice, sa jasno definiranim granicama. Zašto ovo pominjem ? To je veliki potencijal DMS-a za izgradnju mira u Bosni i Hercegovini. Iako je razlog izbivanja ratnog sukoba bio konflikt u vezi teritorije, teritorijalnih linija, granica, sporazum nije dopustio da se na taj način uništi jedna dugovjekovna državnost. DMS daje pravo Bosni i Hercegovini na njenu teritoriju koju je i ranije posjedovala, ostavlja joj međunarodno pravno priznanje i ona nastavlja u međunarodnim odnosima postojati kao suverena, samostalna, međunarodno priznata država Bosna i Hercegovina. Na ovaj način podstiče se izgradnja državnih institucija koje su od velike važnosti za izgradnju mira, jer mir na neki način i kreće od institucija. Da bi bila zaštićena sva ljudska prava unutar države, da bi se konfliktne napetosti među ranije zaraćenim stranama minimizirale potrebne su dobrofunkcionirajuće institucije. Samim međunarodnopravnim subjektivitetom države Bosne i Hercegovine inicirano je dakle postojanje takvih institucija.

Bosna i Hercegovina poslije rata biva oštro podijeljena duž etničkih linija i etničko-identitetskom teritorijalizacijom. Florian Bieber samtra da su "...Daytonskim mirovnim sporazumom uspostavljeni mehanizmi za prevazilaženje ovih podjela, kao što je Aneks 7 koji se odnosi na povratak izbjeglica."⁷⁶ Sporazum je naravno imao i manjkavost u ovom dijelu što ćemo izložiti u dijelu o limitima sporazuma, kao što je priznavanje nekih podjela iz ratnog perioda kao što je velika zastupljenost Bošnjaka i Hrvata u FBiH, te Srba u RS-u i naravno nedostaje pokrivenost svih područja, nije pokriveno područje Brčko distrikta, međutim o tome ćemo više u navedenom dijelu. Ono što je potencijal jeste da Aneks 7 nudi određene mehanizme, koji bi mogli izmiješati etničke strukture i dovesti državu u njen prijeratni oblik, odnosno prijeratnu zastupljenost naroda po teritorijalnim jedinicama.

⁷⁶ Bieber Florian, *BOSNA I HERCEGOVINA POSLIJE RATA: Politički sistem u podjeljenom društvu*, Sarajevo, Buybook, 2008., str. 125

Na kraju da remiziramo opći dio o potencijalnosti sporazuma. Ukratko mir je bio najviše dostignuće sporazuma, završetak ratnog sukoba, završetak stradanja kako vojnog osoblja tako i civila, završetak strašnih zločina, jeste najveći potencijal sporazuma. Danas nakon 25 godina od potpisivanja sporazuma u Bosni i Hercegovini imamo mirnodopsko stanje, da li je ono dobro ili nije, te da li može bolje, a siguran sam da može, o tome ćemo u trećem dijelu ovog rada. Međutim mir je mir, temelj je tu, mir je put kojim treba koračati, naporno ga graditi kroz društvo, državu, njene institucije, javno mnijenje itd. Ovaj dio završio bih obraćanjem Ureda Visokog predstavnika Valentina Inzka na Svečanosti povodom 25 godina mira u Bosni i Hercegovini gdje je istakao: “ Imamo jednu Bosnu i Hercegovinu za sve, gdje ima mjesta za sve. A kao što znate, kad čeljad nisu bijesna, ni kuća nije tijesna. Mir je samo početak, trebamo zajedno graditi dalje, tu smo svi da to učinimo”⁷⁷

⁷⁷ Anadolu Agency, *Svečanost povodom 25 godina mira u BiH: Nedostaci Dejtonskog sporazuma mogu i moraju biti popravljani*, preuzeto sa: <https://www.aa.com.tr/ba/balkan/sve%C4%8Danost-povodom-25-godina-mira-u-bih-nedostaci-dejtonskog-sporazuma-mogu-i-moraju-biti-popravljeni/2075031> pristupljeno 01.03.2021.

7. Aneks 3- Sporazum o izborima; Potencijalnost Aneksa

Ukoliko je težnja izbjegnuti sukob pod svaku cijenu, veliku pažnju treba posvetiti vlasti i vladavini. Da li će to biti određeni oblik diktature, totalitarnog režima, režimskog ispoljavanja sile nad stanovništvom ili ipak vlast dobijena demokratskim procedurama, kroz koje sami građani imaju slobodu biranja te vlasti. Veoma važan aspekt demokratije. Izborni sistem odnosno izbori igraju ključnu ulogu u izgradnji demokratije. Demokratski poredak i demokratska reprezentacija gube svoj smisao ukoliko ne postoje izbori i ukoliko nema društveno političkog nadmetanja određenih strana za vlast. Važnost ovog aspekta demokratije možemo prikazati najbolje kroz malo vraćanje unatrag, početak rata u Bosni i Hercegovini. Stvari su krenule krivim putem upravo od jedne političke stranke SDS-a, glasači ove stranke su podržali takav politički projekat koji će kasnije biti koban za budućnost Bosne i Hercegovine. Nakon završetka ratnog sukoba postojala je jaka tendencija međunarodne zajednice za njenu uključenost u izborne procese postdejtonske Bosne i Hercegovine, znajući da će izgradnju države i izgradnju mira upravo diktirati izbori, odnosno izabrana vlast u državi.

Dejtonski mirovni sporazum u sebi sadrži Aneks 3- Sporazum o izborima koji ima za cilj da obaveže strane na promicanje "... slobodnih, poštenih i demokratskih izbora i postavljanja temelja reprezentativne uprave te osiguranja postupnog postizanja demokratskih ciljeva u cijeloj Bosni i Hercegovini..."⁷⁸. Članak 3: Privremeno izborna povjerenstvo biva zaduženo za pravila i propise izbora. Izborna pravila, registracije glasača, domaći i međunarodni posmatrači, političke kampanje, objavljivanje konačnih rezultata izbora, sve ovo postaje zadatak privremenog izbornog povjerenstva, koje će inicirati osnivanje kako stoji u Članku 5, stalnog izbornog povjerenstva koje će nositi odgovornost za provođenje izbora u budućnosti.⁷⁹ Danas u obliku navedenog imamo Centralnu izbornu komisiju Bosne i Hercegovine, koja provodi izborne procedure svake dvije godine, lokalne izbore na kojima se biraju zastupnici/vijećnici u općinska/gradska vijeća, te općinske načelnike, a nakon dvije godine Opće izbore koji se provode na nivou kantona u Federaciji BiH (zastupnici u kantonalnim skupštinama), na nivou Republike Srpske (poslanici u

⁷⁸ OHR- Office of the High Representative, *The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina*, preuzeto sa: <http://www.ohr.int/dayton-peace-agreement/?lang=en> pristupljeno 02.03.2021

⁷⁹ OHR- Office of the High Representative, *The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina*, preuzeto sa: <http://www.ohr.int/dayton-peace-agreement/?lang=en> pristupljeno 02.03.2021

Narodnoj skupštini RS-a), te na nivou države zastupnici u institucijama zakonodavne vlasti (parlamentarna skupština) i institucija izvršne vlasti Predsjedništvo Bosne i Hercegovine. Sve procedure se odvijaju uz maksimalno oslanjanje i provođenje Izbornog zakona Bosne i Hercegovine, što odražava jedan visok stepen reprezentacije demokratije u državi Bosni i Hercegovini.

Poseban akcenat stavit ćemo na Članak 4: Pravo glasovanja, jer on direktno zadire u koncept izgradnje mira i suživota, te uzajamno poštivanje ljudskih prava i sloboda. Dejtonskim mirovnim sporazumom, državljani Bosne i hercegovine koji su napunili 18 godina, a čije se ime pojavljuje na Popisu stanovništva BiH iz 1991., u skladu sa izbornim pravilima imaju pravo na glasanje. Čak se od državljanja koji su ranije bili nastanjeni na određenoj općini ali zbog sukoba su izbjegli ili su raslijena lica, očekuje da glasaju u općini u kojoj su prebivali 1991. godine, uz uslov da je neophodno utvrditi kako je ta osoba bila prijavljena u navedenoj općini. Navedeni državljanin može čak zahtijevati da svoj glas dadne bilo gdje drugo.⁸⁰ “Korištenje prava glasa izbjeglica valja tumačiti kao potvrdu njihove namjere povratka u Bosni i Hercegovinu.”⁸¹ Kroz ovaj Članak možemo uvidjeti važnost izbora u procesu izgradnje mira. Ukoliko nekome ko je prognan iz svog matičnog mjesta, ne dozvolite da glasa na izborima, time mu oduzimate ljudsko pravo da bira i bude biran, što iziskuje zaključak da suživot i mir nisu mogući na mjestu gdje se krše ljudska prava i slobode.

⁸⁰ OHR- Office of the High Representative, *The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina*, preuzeto sa: <http://www.ohr.int/dayton-peace-agreement/?lang=en> pristupljeno 03.03.2021

⁸¹ OHR- Office of the High Representative, *The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina*, preuzeto sa: <http://www.ohr.int/dayton-peace-agreement/?lang=en> pristupljeno 03.03.2021

8. Aneks 4- Ustav Bosne i Hercegovine; Potencijalnost Aneksa

Pravno postojanje države i njeno zakonsko uređenje određuje ustav države kao temeljni i najviši političko pravni akt. Pravna sljedbenica Republike Bosne i Hercegovine, država Bosna i Hercegovina potpisivanjem DMS-a dobila je novi Ustav Bosne i Hercegovine sadržan u Aneksu 4. Ustav iz Dejtona temeljen je na poštivanju ljudskih jednakosti, sloboda i dostojanstva. Samim potpisivanjem strane se obavezuju na poštivanje ovog ustava a koji jasno naznačuje opredjeljenost za mir, pravednost, snošljivost i pomirbu te uvjerenje da ustanove demokratske vlasti i njima karakteristični postupci jesu najbolji način za uspostavljanje miroljubivih odnosa u pluralističkom društvu kako i stoji u preambuli ovog ustava. Također strane se obavezuju da će vođene načelima i ciljevima Povelje UN-a biti opredjeljene za suverenitet, teritorijalni integritet i političku nezavisnost države Bosne i Hercegovine. Ono što je potencijal ustava kojeg donosi DMS jeste njegovo zahtijevanje da građani pod ovim ustavom budu obavezani na puno poštivanje međunarodnog humanitarnog prava, međunarodnih ugovora o građanskim, političkim, ekonomskim, kulturnim i socijalnim pravima, Univerzalne povelje o ljudskim pravima, te Deklaracije o pravima osoba koje pripadaju nacionalnim ili teničkim, vjerskim i jezičnim manjinama. Potencijalnost ovakvog ustava se upravo ogleda u navedenim stvarima, teško je graditi mir uz nepoštivanje osnovnih načela međunarodnog humanitarnog prava, ljudskih prava i sloboda, teško ga je graditi uz diskriminatorna djelovanja na etničkim, jezičkim, religijskim osnovama. Ustav to jasno zahtijeva, međutim institucije su te koje se obavezuju na provođenje ovakvih zahtjeva. Kada govorimo u konstituciji narodnosti prema ustavu Bosne i Hercegovine, nju čine Bošnjaci, Srbi, Hrvati sa ostalima te građani Bosne i Hercegovine, možda ću u ovom dijelu biti malo subjektivan. Etnička podjeljenost koja će imati veliki odraz u nazadovanju države nije ono što treba izgradnji mira, međutim i ovim ustavom se potvrđuje identitet Bošnjak, koji se ranije poistovjećivao sa religijskom formulacijom Musliman. To je ono što je Bošnjacima potvrđeno i pravnim aktom, i što predstavlja veliki benefit za buduće neminimiziranje ovog naroda koji čini nadpolovičnu većinu u državi Bosni i Hercegovini.

Ustav Bosne i Heregovine- Aneks 4 spada u civilni dio implementiranja DMS-a. Vojni dio implementacije rezultirao je završetku ratnog sukoba, međutim implementacija civilnog dijela znači garanciju trajnog mira u Bosni i Hercegovini. Uzimajući u obzir bolno iskustvo dugogodišnjeg sukoba, koji je za rezultat imao duboko podjeljeno stanovništvo, kreatori ustava

smatrali su da ustavu treba posebno naglasiti posvećenost pravdi, miru, pomirenju i toleranciji. Ustav obavezuje strane na poštivanje ciljeva i principa UN-a poput izgradnje svjetskog mira i promicanju aspekata međunarodne sigurnosti (izgradnja vanjskog mira), ali i na potrebu i obavezu za izgradnjom unutrašnjeg mira, mirnog suživota unutar države Bosne i Hercegovine. Navedene obaveze i posvećenosti teško da se mogu naći u drugim ustavima, što treba biti poruka svima da prebrode i savladaju posljedice proizašle iz ratnog sukoba. U ustavnom pravu opći princip jeste da ukoliko ne postoji unutrašnji mir, teško da može postojati dobro izgrađena država.

Bosna i Hercegovina je pluralistička država isprepletena mnogim različitostima. U svrhu navedenog, Ustav Bosne i Hercegovine obavezuje strane da sarađuju sa Međunarodnim krivičnim sudom za bivšu Jugoslaviju i da se time podrži proces pomirenja. Čak štaviše sve osobe koje presudom Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju izdržavaju kaznu, nisu odgovorile na poziv ovog Suda ili je podnesena optužnica protiv njih pred Sudom bit će isključene iz svih javnih službi na koje su izabrane ili imenovane, te im se zabranjuje kandidovanje na iste. To bi bile otprilike potencijalnosti Aneksa 4, dijelovi koji primarno imaju za cilj izgradnju mira. Međutim postoji mnogo više aspekata ovog Aneksa koji ukazuju na limitiranost ustava prilikom izgradnje mira u Bosni i Hercegovini, a što ćemo obraditi u dijelu rada o limitima Dejtonskog mirovnog sporazuma u izgradnji mira u Bosni i Hercegovini.

9. Aneks 6 - Sporazum o ljudskim pravima; Potencijalnost Aneksa

Samim time što smo se rodili, pripadaju nam određena prava koja nam garantiraju dostojanstvo i jednakost. Koncept ljudskih prava značio bi načela i propise prema kojima imamo svi ista prava bez obzira na individualne različitosti. Ljudska prava se temelje na sljedećim vrijednostima:

- *dostojanstvo*
- *jednakost*
- *sloboda*
- *poštovanje*
- *nediskriminacija*

- *tolerancija*
- *pravda*
- *odgovornost*
- *saradnja i*
- *prihvatanje*

Promicanje ovih vrijednosti osigurava se poštivanje sebe i drugoga. Teško da može postojati bilo kakav vid diskriminacije ili nejednakog postupanja, ukoliko su ove vrijednosti razumljive, općeprihvaćene i ukoliko se poštuju. Ljudska prava odlikuju sljedeće karakteristike:

- *Ljudska prava su univerzalna* (ista su za sva ljudska bića, bilo gdje u svijetu)
- *Ljudska prava su neotuđiva* (isto kako ne možemo prestati biti ljudska bića, tako i ne možemo izgubiti ljudska prava)
- *Ljudska prava su nedjeljiva i međuovisna* (ne postoji ljudsko pravo koje je neophodno ili naprotiv manje bitno, povezana su i nemoguće ih je posmatrati odvojeno jedno od drugih)

Poveznicu procesa izgradnje mira i ljudskih prava možemo gledati kroz prizmu Drugog svjetskog rata. Ovaj historijski događaj svjedoči masovnom kršenju osnovnih ljudskih prava i sloboda a rezultat odnosno posljedica svega toga bilo je stradanje oko 60 miliona ljudi (vojnika i civila ukupno). Kao jedan vid odgovora na ovo, donešena je Opća deklaracija o ljudskim pravima 10.12.1948. godine u Palasis de Challiot u Parizu. Naime ne radi se o zakonski obavezujućem pravnom aktu, nego o dokumentu koji će imati snažan uticaj na javno mnijenje u svijetu, te će sve države koje su ratificirale te ugovore, donijeti državne zakone koji će štiti ljudska prava i slobode. Opća deklaracija o ljudskim pravima je prvi sveobuhvatni instrument za zaštitu ljudskih prava u svijetu.

Poučen iskustvom odakle konflikt može izbiti ponovno, i šta je srž konflikta bila ranije a to je kršenje ljudskih prava, Bosna i Hercegovina se DMS-om obavezuje na niz međunarodnih instrumenata⁸² vezanih za ljudska prava. DMS u sebi sadrži Aneks 6- Sporazum o ljudskim pravima koji strane obavezuje na poštovanje ljudskih prava.

⁸² U dodatku Aneksu 6 se navode:

“ Ova prava uključuju:

1. pravo na život
2. pravo ne biti podvrgnut torture i nečovječnom ili ponižavajućem postupku ili kazni
3. pravo ne biti podvrgnut ropstvu ili prisilnom i obvezatnom radu
4. pravo na slobodu i osobnu sigurnost
5. pravo na pravično i javno saslušanje u građanskim i kaznenim postupcima, te druga prava u svezi s kaznenim postupkom
6. pravo na poštivanje osobnoga i obiteljskog života, nepovredivost doma i korespondencije
7. slobodu misli, savjesti i vjeroispovijedi
8. slobodu izražavanja
9. slobodu mirnoga okupljanja i slobodu udruživanja
10. pravo na sklapanje braka i stvaranje obitelji
11. pravo na imovinu
12. pravo na obrazovanje
13. pravo na slobodu kretanja i stanovanja
14. osigurano uživanje prava i sloboda navedenih u ovom Članku, ili drugim međunarodnim sporazumima što su navedeni u dodatku ovog dokumenta, osigurano bez diskriminacije na osnovi spola, rase, boje kože, jezika,

-
1. 1948. Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida
 2. 1949. Ženevske konvencije I - IV o zaštiti žrtava rata i pripadajući Protokoli I-II, 1977. Ženeva
 3. 1950. Europska konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda s pripadajućim Protokolima
 4. 1951. Konvencija o statusu izbjeglica s pripadajućim Protokolom iz 1966.
 5. 1957. Konvencija o državljanstvu udatih žena
 6. 1961. Konvencija o smanjivanju osoba bez državljanstva
 7. 1965. Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije
 8. 1966. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima s pripadajućim fakultativnim protokolima iz 1966. i 1989.
 9. 1966. Pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima
 10. 1979. Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena
 11. 1984. Konvencija protiv torture i drugih okrutnih, nečovjećnih i ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja
 12. 1987. Europska konvencija protiv torture i nečovjećnih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja
 13. 1989. Konvencija o pravima djeteta
 14. 1990. Konvencija o pravima radnika migranata i članova njihovih obitelji
 15. 1992. Europska povelja o regionalnim ili manjinskim jezicima
 16. 1994. Okvirna konvencija o zaštiti nacionalnih manjina (Opći okvirni sporazum za mir u BiH)

vjeroispovijedi, političkog i drugog opredjeljenja, nacionalnoga ili društvenog podrijetla, pripadnosti nacionalnoj manjini, vlasništva, rođenja i drugog statusa.”⁸³

Potencijalna važnost ovog Aneksa, ogleda se kroz Članak IV: Ombudsman za ljudska prava, kojim se osniva Ured Ombudsmana za ljudska prava koji će biti neovisan te kroz provedbu njegova mandata niti jedna osoba ili tijelo od bilo koje strane ne može imati uticaj na funkciju ovog Ureda. “Institucija ombudsmena za ljudska prava BiH razmatra predmete koji se odnose na slabo funkcioniranje ili na povredu ljudskih prava počinjenu od strane bilo kojeg organa Bosne i Hercegovine, njenih Entiteta i Brčko Distrikta. Predmeti se formiraju na osnovu pojedinačnih žalbi pravnih ili fizičkih lica ili ex officio.” (Institucija ombudsmena/ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine, 2020) Dakle za svako kršenje ljudskih prava, postoji institucija dostupna bilo kome za obraćanje, koja će provesti istragu i dati izvješće o kršenju ili nekršenju ljudskih prava, te će se dalje postupati po zakonu. Ovo možemo posmatrati kao dobar institucionalni okvir za zaštitu ljudskih prava, što će znatno doprinijeti kvalitetu mira odnosno izgradnji mira u Bosni i Hercegovini. Još bih se samo dotaknuo određenih ljudskih prava pojedinačno, koji direktno zadiru u slučaj Bosna i Hercegovina. Bosna i Hercegovina je od davnina poznata kao multikulturalna zemlja, različita nacionalna opredjeljenja i različita vjerska opredjeljenja. Sijanje mržnje na ovom osnovu bilo je jedan od uzroka sukoba na prostoru čitave regije, mogu slobodno reći. Međutim ono što je bila Jugoslavija u širem konceptu multikulturalnosti, Bosna i Hercegovina je isto to, samo u manjem obliku. Multikulturalnost je zdrava i lijepa odlika Bosne i Hercegovine, a ne njena šteta i nedoumica. Da bi se zaštitio njen karakter unutar društva odnosno svih građana, naročitu pažnju treba pridati slobodi misli, savjesti i vjeroispovijesti te slobodi izražavanja. Ukoliko se između ostalih bude čvrsto radilo na promicanju vrijednosti koje proizilaze iz ovih ljudskih prava, zasigurno možemo očekivati izgradnju jedne zdrave, multikulturalne zajednice svih građana Bosne i Hercegovine.

10. Aneks 7- Sporazum o izbjeglicama i prognanicima; Potencijalnost Aneksa

⁸³ OHR- Office of the High Representative, *The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina*, preuzeto sa: <http://www.ohr.int/dayton-peace-agreement/?lang=en> pristupljeno 08.03.2021

Rat u Bosni i Hercegovini raselio je nešto više od polovine stanovništva. Interno je raseljeno oko 1.100.000 ljudi, a oko 1.200.000 ljudi se odlučilo za odlazak van granica Bosne i Hercegovine, pretežno Hrvatska i SR Jugoslavija, ali i u neke druge zemlje širom Evrope pa čak i Amerike. Ukoliko se teži ka izgradnji mira unutar države Bosne i Hercegovine, nije dobro legalizovati nečiji progon ili ne uraditi ništa po pitanju povratka raseljenih lica ukoliko to ta lica žele. Aneks 7 Dejtonskog mirovnog sporazuma prilaže Sporazum o izbjeglicama i prognanicima gdje obavezuje strane na dogovor o poštivanju prava izbjeglica⁸⁴ i prognanika da se slobodno vrate u svoje domove i da im se izvrši povrat njihove otuđene imovine koju su posjedovali 1991. a izgubili tokom ratnog neprijateljstva. “Strane će osigurati da se izbjeglicama i prognanicima omogući siguran povratak, bez rizika od uznemiravanja, zastrašivanja, proganjanja ili diskriminacije, naročito zbog njihova etničkoga podrijetla, vjeroispovijedi ili političkog uvjerenja.”⁸⁵

Potencijalnost Aneksa se ogleda u težnji stvaranja takvih uslova života za izbjeglice koje se vrate, u kojima će postojati mogućnost izgradnje suživota, odnosno izgradnje mira. Kao što kaže i Članak II koji se direktno veže za ove uslove, da se strane “... obavezuju stvoriti na svojim teritorijama političke, gospodarske i socijalne uvjete pogodne za dragovoljan povratak i skladnu reintegraciju izbjeglica i prognanika, bez davanja prednosti određenoj skupini. Strane će osigurati svu moguću pomoć izbjeglicama i prognanicima, te raditi na olakšavanju njihova dragovoljnog povratka i to u fazama, na miran, sustavan način, i skladan s planom repatricije UNHCR⁸⁶-a.”⁸⁷

Dejtonski mirovni sporazum kroz ovaj Aneks nastoji iz moralnih i praktičnih razloga preokrenuti rezultat ogromnog raseljavanja ljudi. Jer kako tvrdi Florian Bieber: “Prihvatanje

⁸⁴ “IZBJEGLICE (izgnanici, muhadžiri, prognanici) - lica koja su, iz razloga straha i nesigurnosti, pojedinačno ili kolektivno, spontano ili organizirano napustila svoju zemlju zbog političkih, ekoloških, nacionalnih, vjerskih i ličnih razloga ili zbog ratnih djestava da bi se sklonili od likvidacije ili zarobljavanja. Država koja ih prihvata ne smije prema njima provoditi bilo oblik diskriminacije i dužna im je osigurati sva prava koja uživaju nastanjeni na njenoj teritoriji. Imaju pravo na stjecanje imovine i na zaštitu, kao i građani zemlje u koju su se nastanili a, prema mogućnostima države koja ih prihvati, i pravo na zaposlenje, socijalno osiguranje i zaštitu, kao i na stan i školovanje. Dužni su da se pokoravaju pravnom poretku države zaštitnice, da poštuju njene zakone i propise, a u suprotnom može im biti otkazano gostoprimstvo, odnosno mogu biti protjerani, ali ne u zemlju u kojoj bi njihova sigurnost bila iznova ugrožena. Status izbjeglice prestaje povratkom u zemlju iz koje su izbjegli ili stavljanjem pod zaštitu zemlje svog porijekla, stjecanjem novog državljanstva ili zaštite neke treće države. Položaj izbjeglica uređen je raznim međunarodnim aktima.” (Beridan, 2001)

⁸⁵ OHR- Office of the High Representative, *The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina*, preuzeto sa: <http://www.ohr.int/dayton-peace-agreement/?lang=en> pristupljeno 09.03.2021

⁸⁶ UNHCR – visoki komitet ujedinjenih nacija za izbjeglice. Osigurava humanitarnu pomoć, ali krajnju distribuciju vrše organi države primateljice pomoći.

⁸⁷ OHR- Office of the High Representative, *The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina*, preuzeto sa: <http://www.ohr.int/dayton-peace-agreement/?lang=en> pristupljeno 09.03.2021

stalnog raseljenja preko 50 posto stanovništva bilo bi protumačeno kao nagrađivanje političkih snaga koje su vršile “etničko čišćenje” u cilju stvaranja monoetničkih teritorija.”⁸⁸ Više od polovice bošnjačkog stanovništva bilo je primorano napustiti svoja ognjišta i utočište potražiti u zemljama van Bosne i Hercegovine.

	Stanovništvo 1991.	Ukupan broj izbjeglica i interno raseljenih lica	Procentualno učešće izbjeglica i interno raseljenih lica u stanovništvu iz 1991.
Bošnjaci	1.902.956	1.240.000	65,2 %
Srbi	1.366.104	730.000	53,4 %
Hrvati	760.852	375.000	49,3 %

“Tabela 37.: Izbjeglice i interno raseljena lica kao procenat prijetatnog stanovništva”⁸⁹

Nesporna je činjenica da raseljavanje lica u ovom obimu predstavlja otežavajuće okolnosti za zemlje u koje lica imigriraju, a posebice za Hrvatsku i Srbiju kao susjedne države. Ovo može predstavljati opasnost od stalnog izvora nesigurnosti, kao što smo ranije imali slučajeve sa palestinskim izbjeglicama u zemljama susjednim Izraelu. Najveći potencijal ogleda se dakle u povratku stanovništva koje je manjina na određenom području, kao što su Bošnjaci i Hrvati u RS-u ili Srbi u FBiH. Time se demografska struktura stanovništva značajno mijenja i ponovno poprima oblik multikulturalne društvene zajednice, u kojoj su suživot i mir mogući.

⁸⁸ Bieber Florian, *BOSNA I HERCEGOVINA POSLIJE RATA: Politički sistem u podjeljenom društvu*, Sarajevo, Buybook, 2008., str. 125

⁸⁹ Bieber Florian, *BOSNA I HERCEGOVINA POSLIJE RATA: Politički sistem u podjeljenom društvu*, Sarajevo, Buybook, 2008., str. 126

LIMITI DEJTONSKOG MIROVNOG SPORAZUMA U IZGRADNJI MIRA U BOSNI I HERCEGOVINI

11. Opće o limitiranosti dejtonskog sporazuma

Dejtonski mirovni sporazum se pokazao kao dobro rješenje 1995. Godine, nakon što su se na području Bosne i Hercegovine događali strašni zločini protiv čovječnosti, povrede ženevskih konvencija i tome slično. Sa potpisivanjem DMS-a dolazi jedno mirnodopsko stanje kao olakšavajuća okolnost za stanovništvo Bosne i Hercegovine. Čvrsto vjerujem da su u tom trenutku svi izmučeni građani bili obradovani prekidom rata, stupanjem u jednu novu fazu, fazu mira, ma kakva ona bila, ma kako se njena implementacija u budućnosti odvijala. Jedno je bilo važno, ratni sukobi su prekinuti, a ljudi su konačno slobodni, oslobođeni su od straha kojeg je uzrokovao ovaj sukob, oslobođeni su straha od gladi, žeđi, raseljavanja, stradanja života, uništavanje urbanih i ruralnih zona, sve to u jednom momentu staje. Postoji jedna, ja bih je nazvao ironija kada je u pitanju potpisivanje DMS-a, ukratko ću je opisati. Republika Bosna i Hercegovina se prije rata naravno sastojala od Bošnjaka (Muslimana), Srba, Hrvata i svih ostalih koji su se kategorisali kao Jugoslaveni, Romi, Bosanci itd. Posmatrajući sa aspekta mirovnih studija, u tom periodu bilježi se jedan poprilično uspjevajući suživot različitih nacionalnih identiteta, vjeroispovijesti i političkih uvjerenja. Poznato nam je mnoštvo miješanih brakova iz tog perioda, što je danas postala famozija, danas to dođe kao stvar koju treba pohvaliti jer je i suviše rijetka. Poznato nam je da su u istim školskim klupama sjedili i Omer i Ivana i Marko itd (metafora multikulturalnosti), danas 25 godina nakon potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma u Bosni i Hercegovini čak nam nije ni čudno to što imamo tzv. “dvije škole pod jednim krovom”. Koliko smo mi to implementirali slovo Dejtona ako je ovo česta pojava nakon 25 godina, koja je čak ustavna kategorija, ne potpada pod bilo kakvu diskriminaciju i društvu je postala prihvatljiva situacija. Ne mogu, a da ne pomenem taj osjećaj, jer sam i sam pohađao jednu takvu školu. Kroz moje srednjoškolsko obrazovanje i nisam shvatao šta mi to radimo, šta to znači “naš” dio škole i hrvatski dio škole, međutim sada kada vratim sjećanja, užasnut sam tom situacijom. Da li je moguće da u zemlji mira, a što nam je potvrdio DMS, dolazimo u školsko

dvorište i dijelimo se, oni u svoj dio mi u svoj ? Da li smo to mi nivo razumijevanja i inteligencije u rangu za stadom ovaca ? Mislím da bi čak i jedno stado ovaca bilo teško na ovaj način podijeliti. Nekada je u preduzećima, firmama, institucijama, prosvjeti bilo sasvim uredu da kolege budu Senad, Dragana i Mirko (metafora za multikulturalnost u BiH), a danas, opet moram pomenuti neke svoje doživljaje, često čujem rečenicu “Srbi su prije držali sve bitne funkcije, bili profesori, direktori, rukovodioci, danas ne može više tako”. Da li se dijelimo i po funkcijama ? Ne mogu da tvrdim, šta je to što je probudilo zlobu u tako međusobno povezanom društvu. Slažem se da je društvo odnosno individua ili grupa zadnja ruka koja izvrši napad, ubistvo i zločin, a da je pozadina svega toga mnogo veća politika nedokučiva običnom građaninu. Međutim, čemu izivljavanja i odakle toliko zlobe ? To baš i nije jedini krivac navedena politika. Ironija je sljedeća, prije Dejtona društvo u Bosni i Hercegovini živjelo je jedan miran suživot, međusobno su bili povezani na sve moguće načine, i komšije i prijatelji i supružnici i kolege na poslu i drugovi u klupama, uprkos svemu tome ubijali su jedni druge. DMS nakon rata bosanskohercegovačko društvo vraća na stanje u kojem je ono bilo prije rata pa se odlučilo ipak na ubijanje, te traži da bosanskohercegovačko društvo pa i pod cijenu prisile obdijeva u suživotu, međusobnom povjerenju i poštivanju. Da li je to apsurd ? Neću davati neke nebulozne tvrdnje, ali zapitam se, da li ovo društvo stvarno želi ono što zahtijeva DMS ? Ispravite me ako griješim, a za argumente ću koristiti dvije škole pod jednim krovom, skoro pa nepostojanje novih miješanih brakova (čak se smatra sramotom), veoma mali procenat povratnika na njihova ognjišta jer ili ne mogu živjeti sa bivšim komšijama ili ne žele to, nacionalističke i separističke retorike iz dana u dan, bez ikakvog ustručavanja koje čujemo od najviših izabраниh zvaničnika ove države i tome kraja nema. Zamislite državu u kojoj tri stranke u javnom mnijenju nazvane “nacionalističkim strankama”, iz izbora u izbore dobijaju najviše mandata, najveće procenat glasova. Te glasove dobijaju opasnom nacionalističkom retorikom, ksenofobnim stavovima, mržnjom i nepovjerenjem. Nije to društvo koje želi ono što mu Dejton nudi, nije to društvo koje želi pomirenje i suživot. Ne iskazujući privrženost bilo kome ili bilo čemu, objektivno sagledavajući uviđam još jednu ironiju u vezi DMS-a. Tokom sukcesivnih procesa koji su se odvijali u Jugoslaviji, najatraktivnije jeste bilo pitanje Srba, a naročito Srba u Bosni i Hercegovini. Želio bih u samom početku da otklonim neke nedoumice u vezi statusa Srba u Jugoslaviji. Srbi su optuživani kako su svi zločini koji su učinjeni od strane srpskih vojnih, policijskih, paravojnih i parapolijskih snaga učinjeni jer je srpska politika promicala ideju “Svi Srbi u jednoj državi”. Događa se jedna zanimljiva stvar tokom suđenja u Haškom tribunalu (Međunarodni krivični sud

za bivšu Jugoslaviju⁹⁰) Slobodanu Miloševiću koji na ovakve optužbe odgovara, parafraziram: “Nas optužuju da smo činili zločine jer smo htjeli da svi Srbi budu u jednoj državi. Mi smo takvu državu već imali (misleći na Jugoslaviju).” I jesu, ako bolje sagledamo, to je upravo ono što nas dovodi do političkog stava Srba unutar Bosne i Hercegovine. Baš iz ovog razloga, oni su željeli ostati unutar Bosne i Hercegovine, kako u jednom od intervjuja tvrdi dr Dragan Đokanović, međutim ako će Bosna i Hercegovina ostati u sastavu Jugoslavije, tvrdeći da ukoliko Bosna i Hercegovina izađe iz sastava Jugoslavije, Srbi gube poveznicu sa svojim narodom i gube svoju državu. Trenutak pobune i okidača da se krene u sukob jeste bio Referendum za nezavisnost Republike Bosne i Hercegovine, čime su se bosanski Srbi osjetili ugroženim i djelovali u pravcu konflikta. U tom trenutku politika bosanskih Srba dobija novu dimenziju. Shvativši da se desilo ono što se ni pod kojim okolnostima nije trebalo desiti, a to jeste po njihovom tumačenju gubitak države i veze sa svojim narodom, oni odlučuju krenuti u proces pravljenja svoje države. Tada bosanski Srbi obrazuju institucije mimo državnih institucija, proglašavaju Republiku srpskog naroda Bosne i Hercegovine, te osnivaju Vojsku Republike Srpske koja u tom period važi za pobunjeničku vojsku, kako tvrde i najviši zvaničnici tadašnje Republike srpskog naroda Bosne i Hercegovine. Sve ovo se može također smatrati kao presudni faktor početka ratnog sukoba na području Bosne i Hercegovine. Ironija je sljedeća, nakon prekida rata, nakon potpisivanja DMS-a, taj isti presudni faktor ostaje unutar konstitucije države Bosne i Hercegovine, upisan u njen Ustav, na sljedeći način: “Bosna i Hercegovina se sastoji od dva entiteta: Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske.”⁹¹. Da li je moguće graditi mir ukoliko je u mirovni sporazum utkan presudni faktor izbijanja konflikta na ovom području ? Da bih izbjegao svaki vid subjektivnosti, spomenuti ću neke od izjava čak i američkih zvaničnika (kao kreatora sporazuma), u kojima i oni smatraju da je Republika Srpska velika greška u konstrukciji Dejtonskog mirovnog sporazuma, jer na neki način ograničava implementaciju mirovnog sporazuma, odnosno izgradnju mira u Bosni i Hercegovini.

Daniel Serwer: “Vrlo je teško reći je li to bila greška. Ja pozdravljam Dayton, jer je zaustavio rat, ali za mene je veliko pitanje je li bilo pametno okončati rat spašavajući Republiku

⁹⁰ “Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) bio je sud Ujedinjenih nacija koji se bavio ratnim zločinima počinjenim tokom sukoba na Balkanu 1990-ih godina. Tokom svog mandata, koji je trajao od 1993. do 2017. godine, taj sud je nepovratno promijenio sliku međunarodnog humanitarnog prava, pružio žrtvama priliku da opišu strahote kojima su prisustvovala ili ih iskusile, te dokazao da oni koji su osumnjičeni da snose najveću odgovornost za zvjerstva počinjena tokom oružanih sukoba mogu biti pozvani na odgovornost.” (Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju, 2021)

⁹¹ Ademović Nedim, Marko Joseph. Goran Marković, *Ustavno pravo Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, Fondacija Konrad Adenauer e.V., 2012., str. 443

Srpsku. Mi u State Departmentu smo znali što će se kasnije dogoditi. Znali smo da će povratak izbjeglica u Republiku Srpsku biti ograničen. Znali smo da će se kroz budući mirovni sporazum teško implementirati mir. Smatrali da je Bosna kuća od karata koja ionako neće opstati. Nismo bili u pravu”.⁹²

Richard Hoolbrooke: “Kada se sada na to osvrnem, mislim da smo potcijenili koliki je značaj za bosanske Srbe na Palama da zadrže njihovo krvlju natopljeno ime – što je posljedica američke racionalnosti, koja ponekad ne obraća dovoljno pažnje emotivnom ili iracionalnom na Balkanu. Možda smo takođe potcijenili i snagu našeg pregovaračkog umijeća tog dana, upravo kada je bombardovanje nastavljeno. Trebao sam jače pritisnuti Miloševića da odustane ili promijeni ime bosansko-srpskog entiteta, iako bi trud možda propao, kako su to Owen i Hill predvidjeli.”⁹³

S obzirom da ću u daljnjem radu navesti još neke izjave slične ovima, pomenuo bih i jedan stav profesora dr Suada Kurtćehajića, koji tvrdi sljedeće: "Svjedoci smo da više od deset godina imamo dejtonsko ustrojstvo i Republiku Srpsku kojoj je presuđen zločin genocida i koja se protivi normi Bečke konvencije da sve što je nastalo na genocidu mora i da nestane"⁹⁴

Želeći razumjeti građane svih narodnosti u Bosni i Hercegovini i želeći ostati maksimalno objektivni kada je riječ o ovoj problematici, moram reći da Republika Srpska kao slovo Dejtona možda i ne predstavlja toliko problem, jednostavno želja bosanskih Srba. Međutim problem nastaje onda kada nakon 25 godina, od završetka ratnog sukoba i entiteta Republika Srpska imamo iste političke stavove, iste secesionističke retorike istu dozu nepriznavanja Bosne i Hercegovine, njene nezavisnosti i suvereniteta. Smatram da je važno obraditi ovaj problem kao jedan od limita DMS-a, jer je sadržan u samoj konstrukciji DMS-a, a danas predstavlja jedan od ključnih problema u procesu izgradnje mira u Bosni i Hercegovini. Postoji mehanizam instaliran od strane međunarodne zajednice kroz DMS, koji bi eventualno sprječavao ovakve političke stavove, protivne izgradnji mira u Bosni i Hercegovini i sprječavanju implementacije DMS-a, a

⁹² Faktor, *Greške se moraju popraviti: Dejtonski sporazum nije sveti dokument*, preuzeto sa: <https://www.faktor.ba/vijest/greske-se-moraju-popraviti-dejtonski-sporazum-nije-sveti-dokument-184987> pristupljeno 12.03.2021.

⁹³ Index, *Hoolbrooke o nazivu Republike Srpske: Za Aliju Izetbegovića bio je neprihvatljiv*, preuzeto sa: <https://index.ba/holbrooke-o-nazivu-republike-srpske-za-aliju-izetbegovica-bio-je-neprihvatljiv/> pristupljeno 12.03.2021.

⁹⁴ Radiosarajevo.ba, *Sarajevo/ Kurtćehajić: Najveća greška Dejtona je instaliranje Republike Srpske*, preuzeto sa: <https://radiosarajevo.ba/vijesti/bosna-i-hercegovina/kurtcehajic-najveca-greska-dejtona-je-instaliranje-republike-srpske/282343> pristupljeno 12.03.2021.

to je Ured Visokog predstavnika - OHR⁹⁵. Ovaj mehanizam smatram potencijalom Dejtonskog mirovnog sporazuma međutim njegove poteze i politiku kroz 25 godina, ipak bih opisao u poglavlju o limitima DMS-a u izgradnji mira u Bosni i Hercegovini.

Konstrukcija DMS-a sadrži i jednu, ja bih je nazvao kontradiktornost. Radi se o jednom dijelu Aneksa 4 odnosno Ustava Bosne i Hercegovine, koji govori o načinu biranja članova Predsjedništva Bosne i Hercegovine. “Predsjedništvo Bosne i Hercegovine se sastoji od tri člana: jednog Bošnjaka i jednog Hrvata, koji se svaki biraju neposredno sa teritorije Federacije, i jednog Srbina, koji se bira neposredno sa teritorije Republike Srpske.”⁹⁶ Naime, radi se o problematici kontitativnih naroda, u odnosu na koje su svi ostali građani Bosne i Hercegovine u podređenom položaju, čak do te mjere da im se oduzimaju osnovna ljudska prava i temeljne slobode, kao što su pravo da budu birani i da biraju. Kontradiktornost je sadržana kroz sljedeću oblast. DMS je čvrsti garant osiguranja ljudskih prava i temeljnih ljudskih sloboda, što pokazuje Aneks 6- Sporazum o ljudskim pravima, gdje između ostalog stoji: “Temeljna prava i slobode strane će osigurati svim osobama koje spadaju pod njihovu jurisdikciju, najvišu razinu međunarodno priznatih ljudskih prava i temeljnih sloboda, uključujući prava i slobode osigurane Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda te njezinim Protokolima, kao i drugim međunarodnim sporazumima navedenim u Dodatku ovog Aneksa.”⁹⁷ Čak se osiguranje ljudskih prava i temeljnih sloboda spominje i u Aneksu 4 Ustava Bosne i Hercegovine u Članu II gdje se kaže da će “Bosna i Hercegovina i oba entiteta će osigurati najviši nivo međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda. U tu svrhu postoji Komisija za ljudska prava za Bosnu i Hercegovinu, kao što je predviđeno u Aneksu 6 Opšteg okvirnog sporazuma”⁹⁸. Absurd jeste, da upravo unutar DMS-a, a zatim i unutar Aneksa IV Ustava Bosne i Hercegovine osiguravaju se ljudska prava i osnovne ljudske slobode, međutim u istom tom Ustavu koji je Aneks istog tog

⁹⁵ “Ured visokog predstavnika (OHR) je *ad hoc* međunarodna institucija odgovorna za nadgledanje provedbe civilnih aspekata Mirovnog sporazuma kojim je okončan rat u Bosni i Hercegovini. Funkcija visokog predstavnika je uspostavljena u sukladnosti sa Općim okvirnim sporazumom za mir u Bosni i Hercegovini, koji se obično naziva Daytonski mirovni sporazum, dogovorenim u Daytonu, država Ohio, i potpisanim u Parizu 14. prosinca 1995. godine. Visoki predstavnik surađuje sa građanima i institucijama Bosne i Hercegovine, te međunarodnom zajednicom kako bi osigurali da se Bosna i Hercegovina razvije u mirnu i održivu demokratsku zemlju, na putu ka integracijama u euro-atlantske institucije.” (Opće informacije, 2021)

⁹⁶ Ademović Nedim, Marko Joseph. Goran Marković, *Ustavno pravo Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, Fondacija Konrad Adenauer e.V., 2012., str. 449

⁹⁷ OHR- Office of the High Representative, *The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina*, preuzeto sa: <http://www.ohr.int/dayton-peace-agreement/?lang=en> pristupljeno 13.03.2021

⁹⁸ Ademović Nedim, Marko Joseph. Goran Marković, *Ustavno pravo Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, Fondacija Konrad Adenauer e.V., 2012., str. 445

Sporazuma, krši se ljudsko pravo prilikom procedure biranja članova Predsjedništva Bosne i Hercegovine. Kršenje ovog ljudskog prava potvrđeno je i sudskom presudom protiv Bosne i Hercegovine, međutim to ništa nije promijenilo ni dan danas. Procedura je ostala ista, uprkos presudi i mnogobrojnim kritikama zbog neprovedbe navedene presude.

DMS, u jednu ruku bio je konstruisan da bi zaštitio interese tri najmnogobrojnije narodne skupine, dakle Bošnjaci, Srbi i Hrvati. Kroz pregovore sva priča se vrtila upravo oko ove tri skupine. Sporazum su potpisali predstavnici ovih strana. Međutim izgleda da je DMS ušao u slijepu ulicu podržavajući projekat koji ide u ovom smjeru. Tokom rata politike ovih strana vodile su Srpska demokratska stranka (Srbi), Hrvatska demokratska zajednica (Hrvati) i Stranka demokratske akcije (Bošnjaci). Neke od tih politika bile su pogubne za građane Bosne i Hercegovine. Međutim prava tragedija jeste da nakon završetka ratnog sukoba na političkoj sceni ostaju ove političke partije kao najjače djelujuće na nivou države Bosne i Hercegovine. Nešto kasnije SDS slabi, a njegovu ulogu preuzima SNSD; Savez nezavisnih socijaldemokrata, koji biva još nacionalistički oštiji od svog prethodnika. Pokušati ću opet biti maksimalno objektivan. Navedene političke partije možda jesu dobri predstavnici naroda koje u suštini zastupaju, to je teško osporiti. Međutim posmatrajući državu Bosnu i Hercegovinu onakvu kakvom ju je zamislio DMS, ove tri političke partije i nisu baš dio puta ka izgradnji takve države. Država Bosna i Hercegovina kroz zamisao DMS-a, treba da bude mješavina etničkog i građanskog. Šta to znači? Ustav Bosne i Hercegovine, suverenitet i nezavisnost, teritorijalni integritet, jednaka prava za sve građane Bosne i Hercegovine kao odlike ove države uz puno pravo promicanja nacionalno identitetskih vrijednosti svakog građanina Bosne i Hercegovine. Ali ukoliko državnu politiku vode u najvećoj mjeri ove tri političke partije kao predstavnici Bošnjaka, Srba i Hrvata, postoji nepovjerenje, ksenofobija, netrepljivost u odnosima između ove tri strane kao i svake od strana prema ostalima i građanima Bosne i Hercegovine. Na ovaj način multikulturalna građanska Bosna i Hercegovina gubi svoj smisao, ona postaje država u vlasništvu tri "plemena", koja upravljaju državom grabeći svako svoj interes, a malo mareći za vitalni državni interes i interes svih građana koji žive u Bosni i Hercegovini. Problem je vidljiviji kako vrijeme odmiče, tri strane se pretvaraju u državne moćnike koji državu gledaju kao svojinu, svako za sebe, kroz pitanje čija je država. Može li država biti samo nečija, ili je država Bosna i Hercegovina svih njenih građana podjednako? Problem je posebno vidljiv onda kada tri strane na osnovu čiste nacionalističke ksenofobne retorike i takvih političkih stavova dobijaju glasove od naroda kojeg navodno predstavljaju, a ti isti glasači i ne vide da ne postoje konkretna rješenja, dobre političke strategije

i politički programi, ništa sem promicanja mržnje, nepovjerenja i straha. Limite koje sam naveo u ovom poglavlju kao i neke dodatne, detaljnije ću analizirati i priložiti, svaki pojedinačno u nastavku ovog rada.

12. Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini (Članak I- Članak XI)- limitiranost sporazuma

Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini jeste sporazum koji kroz razmatranje strana potpisnica ovog sporazuma, dobija jednu posebnu sigurnosnu dimenziju kada se radi o svakodnevnom pitanju u društvu a ono glasi: “Agresija ili Građanski rat ?” Diskurs samog potpisivanja sporazuma važno je analizirati jer upravo navedeno pitanje pravi nedoumice, stvara nepovjerenje, otvara nova žarišta mržnje ili nepravdnosti prema određenom narodu, što je svakako početna faza konflikta. Gledajući iz aspekta Bošnjaka, na ovo pitanje se čvrsto odgovara da je rat imao karakter agresije prilikom koje je počinjen i zločin genocida. Sa aspekta Hrvata postoji blaga neutralnost, međutim više preovladava stav da se radi o građanskom ratu. Srbi najoštije odbijaju prihvatiti da je riječ o agresiji, tvrdeći da je to građanski rat između tri preovladavajuće narodne skupine. Ono što komplikuje stvar, jeste da su donekle sve tri strane upravu. Prije nego uđem u detaljniju analizu navesti ću definicije pojedinih autora građanskog rata i agresije, te obrazložiti zašto je bitno ko su strane potpisnice i kako je to povezano sa pitanjem da li je bio građanski rat ili agresija i kako to pitanje utiče na izgradnju mira u Bosni i Hercegovini. Ono što uveliko pravi razliku između građanskog rata i agresije jeste učešće vanjskih aktera. Istina je da je veliki dio sukoba baziran unutar Bosne i Hercegovine, međutim imamo stalnu podršku JNA, stalnu podršku SR Jugoslavije i jako učešće Republike Hrvatske tokom ratnog sukoba 92.-95.. Dakle iz ovoga možemo uvidjeti prisustvo vanjskog aktera. Ono što potvrđuje ovo prisustvo jeste upravo potpisivanje, gdje na samom početku sporazuma stoje tri strane koje se sporazumijevaju po određenim stavkama i takvo sporazumijevanje ozvaniče potpisivanjem kompletnog sporazuma. Te strane su: Republika Bosna i Hercegovina, Republika Hrvatska i Savezna Republika Jugoslavija. S obzirom da se radi o sporazumu međunarodnog karaktera, pregovarači i potpisnici su trebali biti ispred vlada odnosno država koje predstavljaju, međutim s obzirom da Republika Srpska ni tada nije imala status međunarodno priznate države, kao ni hrvatska strana u Bosni i Hercegovini, pregovarači i potpisnici u njihovo ime su bile SR

Jugoslavija i Republika Hrvatska. Međutim prvano gledajući, postavlja se pitanje ukoliko ne postoji prisutvo vanjskog aktera (negiranje od strane Republike Srbije, da se radi o agresiji), iz kojeg razloga su navedene strane pomenute u sporazumu, pa čak i potpisnice sporazuma ? Važnost učešća vanjskog aktera, pravno u sporazumu i faktički u toku sukoba na području Bosne i Hercegovine, pokušat ću prikazati na osnovu definicija ova dva pojma iz oblasti sigurnosti.

“AGRESIJA - (lat. *aggredi* - pristupiti kome, navaliti) napad, nasrtanje, svaki oblik nasilja; neizazvan napad jedne ili nekoliko država na suverenitet i teritorijalni integritet druge države, s ciljem teritorijalnog osvajanja ili nasilne promjene unutarnjeg uređenja, odnosno ostvarenja drugih političkih ili sličnih planova kojima se ugrožava nezavisnost i suverenitet ili teritorijalna cjelina napadnute zemlje. Najčešće je oružana i izvodi se primjenom vojne sile, ali obuhvaća i svaku akciju usmjerenu protiv teritorijalne cjeline i nezavisnosti druge države, ili protiv mira u svijetu. U tom smislu govori se o ekonomskoj, političkoj, subverzivnoj i drugim vrstama agresije, a često i o tzv. ideološkoj agresiji.”⁹⁹

“GRAĐANSKI RAT - masovan i intenzivan oružani sukob između različitih političkih struktura (nacionalnih, socijalnih, političkih, klasnih i drugih antagonističkih društvenih grupa) unutar jedne države. Javlja se kao posljedica nagomilanih i neriješenih društvenih protivrječnosti. Dosta česta pojava u historiji ljudskog društva. Kao najpoznatiji građanski ratovi ostali su upamćeni ustanci robova u Rimu, seljački ratovi u srednjem vijeku, Francuska revolucija (1789-1793), američki građanski rat (1861-1865), građanski rat u Rusiji (1917-1920), Španiji (1936-1939) itd. Odlikuje se velikom oštrinom i bez-obzirnošću, rijetko se završavaju kompromisom. Međunarodno ratno pravo regulira ovu pojavu tek u novije vrijeme (npr. Mala konvencija u sklopu Ženevskih konvencija iz 1949. godine). Da bi se izbjegle međunarodne sankcije u novije vrijeme se i neke klasične agresije pojedinih država na druge države u cilju tobožnje zaštite pripadnika svojih etničkih skupina, nastoje predstaviti kao građanski rat u tim državama. Eklatantan primjer pokušaja takve obmane međunarodne javnosti jeste i srbijansko-crnogorska agresija na Bosnu i Hercegovinu izvršena sa ciljem vlastitog teritorijalnog proširenja, a koja se od agresora predstavlja kao građanski rat u našoj zemlji. Historijski promatrano, građanski rat se najčešće javljao kao oblik borbe za vlast i hegemoniju unutar jedne države.”¹⁰⁰

⁹⁹ Beridan Izet, *Leksikon sigurnosti*, Sarajevo, DES, 2001., str. 2

¹⁰⁰ Ibid, str. 22

Dakle tokom rata 92.-95. napad je vršio i vanjski akter te ugrozio teritorijalni integritet, suverenitet i nezavisnost Republike Bosne i Hercegovine, dok bi građanski rat u Bosni i Hercegovini podrazumijevao samo sukobe unutar državnih struktura, prilikom borbe za vlast ili nerješених društvenih problema koji su se ranije nagomilali, čime se ni pod koju cijenu ne bi ugrozio teritorijalni integritet, suverenitet i nezavisnost R BiH, kao što je to slučaj bio tokom ratnog sukoba u Bosni i Hercegovini. U ovom dijelu sporazuma, **limitiranošću** smatram neuvrštavanje ovako bitne činjenice, za koju se znalo da će imati odraz na proces izgradnje mira u Bosni i Hercegovini. Niko od strana, pa ni od predstavnika iz međunarodne zajednice, ne može tvrditi da tada nisu znali o čemu je riječ. Razumljivo je da dilema “genocid ili strašan zločin?” nije imala pravne elemente prema kojima bi riječ genocid bila unešena u konstrukciju DMS-a. Čak danas kada imamo toliki broj presuda iz Haga, opet imamo problem kada su u pitanju izjave najviših izabраних zvaničnika Bosne i Hercegovine, koji oštro poriču da se desio genocid, pa čak imamo probleme i kada je u pitanju Zakon o negiranju genocida, što bi trebao biti sasvim racionalan potez vlade jedne države, nakon mnogobrojnih presuda izrečenih za genocid pripadnicima određenih skupina odnosno naroda, pa čak i država (Srbija¹⁰¹). Ovo je važno pitanje današnjice, koje ima snažan uticaj na proces izgradnje mira u Bosni i Hercegovini. Koliko god to bilo u datom trenutku teško, možda i nemoguće, smatram da je DMS trebao riješiti ovu dilemu i time olakšati pomirenje te postaviti nove temelje za izgradnju povjerenja među stranama. Danas se baš iz nepostojanja istog stvara nepovjerenje među stranama, a dužni smo ih razumjeti kako god. Bošnjaci su većinom stava da se dogodio genocid kakav nije viđen na tlu Evrope nakon Holokausta. Žrtvu je teško vratiti, ostanu samo sjećanja za one koji osjete taj gubitak, međutim ono što bi moglo ublažiti takav gubitak jeste pravda. Bošnjaci žele da pravda i istina ugledaju svjetlo dana, i da niko ne poriče da se dogodio genocid, da je on dio agresije na državu Bosnu i Hercegovinu i sve dok to ne bude tako, Bošnjaci imaju veliku dozu nepovjerenja prema stanovništvu iz BH entiteta Republike Srpske kao i prema Republici Srbiji koja je prema presudi odgovorna za ne sprečavanje tog genocida, a bila je jednim dijelom učesnik u narušavanju suvereniteta i teritorijalnog integriteta Republike Bosne i Hercegovine. S druge strane Srbi oštro

¹⁰¹ “U korist BiH Sud je presudio da je Srbija i Crna Gora odgovorna što nije učinila ništa da spriječi genocid u Srebrenici, niti da kazni počiniocе, saopštila je sudija Higgins: “S obzirom na sve međunarodne aktivnosti u vezi s onim što je izgledalo kao da će se desiti u Srebrenici, s obzirom na Miloševićеве opservacije upućene Mladiću koje jasno kažu da su mu opasnosti bile znane, moralo je biti jasno da postoji značajan rizik da će se počiniti genocid u Srebrenici. Ipak, odgovorna strana nije pokazala da je poduzela bilo kakvu inicijativu da spriječi ono što se desilo. Mora se stoga zaključiti da organi odgovorne strane nisu učinili ništa da spriječe srebrenički masakr, tvrdeći da su bespomoćni bili da bilo šta učine, što ustvari ne odgovara dobro znanom utjecaju koji su imali nad Vojskom Republike Srpske.”” (Kovačević, Domazet, Preradović, Jovičević, Zebić, Štavljanin, Rakela, 2007)

poriču i pitanje agresije i pitanje genocida, kao da će biti manje ili više Srbi ukoliko imaju razumijevanje prema svakoj žrtvi ma ko ona bila. Republika Srpska i Republika Srbija se kroz izjave zvaničnika smatraju jednim, međutim kada dođe pitanje agresije ili građanskog rata, Srbija se vješto od toga ogradi i sav teret ostavi RS-u. Na ovaj način stvara se jedan začarani krug sumnje, nepovjerenja, optuživanja, ksenofobije, laži i slično. Negativan rezultat proistekao iz svega ovoga jeste usporenje procesa izgradnje mira koji je usko povezan sa procesom izgradnje države. Radi se o sljedećem, u Bosni i Hercegovini najveći dio biračkog tijela podržava napete politike nacionalnih stranaka, koje se jednim dijelom zasnivanju na pitanjima “Agresija ili građanski rat ?” i “Genocid ili strašan zločin? “, jedni su jednima “naši” drugi su drugima “naši”, demokratija, planovi, strategije i programi u političkim predizbornim kampanjama gube smisao, a sumnja i nepovjerenje raste, izgradnja mira stagnira.

Strane u samom početku sporazuma, svojim potpisom se obavezuju na poštivanje međusobne suverene jednakosti i suzdržavanjem bilo kakve akcije prijetnjom ili uoprebom sile, protiv teritorijalnog integriteta ili političke nezavisnosti Bosne i Hercegovine, međutim **limitiranost** Članka I DMS-a se ogleda u tome, da nisu jasno definisani mehanizmi za sankcionisanje povrede ovog članka. Naravno Aneksom 4 je uspostavljen Ustavni sud Bosne i Hercegovine, međutim možemo vidjeti kroz praksu danas, da je takav mehanizam veoma slab u sprečavanju istupa navedenih u ovom Članku. Ukoliko Sporazum obuhvata vojne aspekte mirovnog rješenja gdje se direktno prijeti upotrebom sile u slučaju nepoštivanja sporazuma u onom period neposredno nakon ratnog sukoba, smatram da je barem sličan mehanizam sankcionisanja trebao ostati na snazi sve vrijeme tokom procesa izgradnje mira u Bosni i Hercegovini, naročito kada je u pitanju Članak I. Danas imamo izjave najviših zvaničnika Bosne i Hercegovine, pa i Republike Srbije, čak i Republike Hrvatske koje direktno zadiru u narušavanje suvereniteta ili političke nezavisnosti Bosne i Hercegovine. One kao takve narušavaju proces izgradnje mira u Bosni i Hercegovini i regiji, međutim ne postoji dovoljno jak mehanizam koji će, pa barem dati upozorenje na moguće sankcije u slučaju takvih izjava. S obzirom na nepostojanje istog, narušavanje procesa izgradnje mira u tom kontekstu se nastavlja. Članak III je početak procesa koji nije smio započeti, a to je dijeljenje teritorija unutar države Bosne i Hercegovine, u njemu strane podržavaju razgraničavanje između dva entiteta Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske. Iako su decidno definisani odnosi unutardržavnog razgraničavanja i pri tome poštivanja suvereniteta i teritorijalnog integriteta Bosne i Hercegovine, ovo ostavlja prostor za promicanje provocirajuće politike uz potenciranje retorike o podjeli

države upravo prema ovim granicama, što direktno zadire u proces izgradnje mira unutar države. U suštini svaki članak DMS-a, naglašava podršku i poštivanje aneksa sporazuma, o čijoj ćemo limitiranosti u nastavku ovog rada.

Aneks 4- Ustav Bosne i Hercegovine- limitiranost Aneksa

Ustav Bosne i Hercegovine valja razumijevati kao jedan Aneks, koji je usko povezan sa Aneksom 3 (Sporazum o izborima), Aneksom 6 (Sporazum o ljudskim pravima), Aneksom 7 (Sporazum o izbjeglicama i rasljenim licima) i Aneksom 10 (Sporazum o civilnoj implementaciji mirovnog sporazuma). Ustav u sebi sadrži sve pojedinosti iz nabrojanih Aneksa, i zajedno sa njima predstavlja civilni dio implementacije DMS-a koji će se kretati u pravcu izgradnje države nakon oružanog sukoba i izgradnje mira nakon istog. Tokom analiziranja preambule Ustava, posljednji stav preambule kako stoji “Bošnjaci, Hrvati i Srbi, kao konstitutivni narodi (u zajednici s ostalima), i građani Bosne i Hercegovine ovim utvrđuju Ustav Bosne i Hercegovine”¹⁰², određuje također tok kretanja države u poslijeratnom periodu. Dakle Ustav utvrđuju tri naroda države Bosne i Hercegovine zajedno sa ostalim građanima, što predstavlja **limit** u pokušaju iskorištavanja potencijala geneze državnosti Bosne i Hercegovine. Bosna i Hercegovina jeste multikulturalna država, međutim smatram da se prevelik značaj dao narodima koji će biti konstituenti. Danas smo svjedoci svojatanja države od strane svakog od tri naroda. Može li Bosna i Hercegovina biti država jednog naroda ? Smatram da ne može, smatram da je ovakvo davanje na važnosti ova tri naroda, narušena cjelovitost državnog sistema Bosne i Hercegovine, koja se sastojala od svih građana i jednako je pripadala svakom građaninu RBiH. Problemi proistekli iz ovog stava preambule, a koji imaju odraz na proces izgradnje mira u Bosni i Hercegovini jesu podijeljeni stavovi po pitanju cjelovitosti države sa aspekta svakog od tri naroda. Bošnjaci teško da će ikada prihvatiti Republiku Srpsku napravljenu DMS-om, smatraju je “genocidnom tvorevinom” ili u nekim slučajevima kardinalnom greškom međunarodne zajednice, koja je umetanjem Republike Srpske u Ustav Bosne i Hercegovine legitimizirala sve zločine počinjenje protiv Bošnjaka tokom oružanog sukoba 1992.-1995. godine. Srbi znajući da imaju Ustavom garantovanu političku autonomnost jednog dijela teritorije Bosne i Hercegovine, propagiraju

¹⁰² Ademović Nedim, Marko Joseph. Goran Marković, *Ustavno pravo Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, Fondacija Konrad Adenauer e.V., 2012., str. 443

državnost entiteta ignorišući državnost države. Iako su Srbi ti koji su možda najviše profitirali DMS-om, koji im je omogućio nemoguće, a to je Republika Srpska, politički nastupi pokazuju da su ipak orijentirani potpunoj autonomiji entiteta koji će se izdvojiti iz države Bosne i Hercegovine i djelovati samostalno. Na ovo sve, Hrvati gledaju kao na jednu nepravednu raspodjelu autonomnosti DMS-om. Zašto da Bošnjaci dobiju nešto svoje, Srbi nešto svoje, a Hrvati budu dio priklonjen Bošnjacima na području Federacije Bosne i Hercegovine ? Učestalo pitanje u političkim krugovima predstavnika hrvatskog naroda u Bosni i Hercegovini i 25 godina nakon rata. Navedeni, različiti pogledi od strane svakog naroda dovode mir u jedan začarani krug širenja nacionalističke retorike, jakih nacionalnih interesa, nepovjerenja i nesaradnje. 25 godina, kao da se predstavnici ova tri naroda bore, kome će više pripasti, ko će imati veća prava, čija će država biti više. Nacionalni identitet je postao najviši interes, umjesto da država, njena izgradnja i izgradnja mira bude primat.

U Članu I Ustava Bosne i Hercegovine na prvom mjestu, trebala je biti konstitucija države, njen status, međutim Član I, Stav 1., počinje sa riječju “kontinuitet”: “Kontinuitet. Republika Bosna i Hercegovina, čije je zvanično ime od sada “Bosna i Hercegovina”, nastavlja svoje pravno postojanje prema međunarodnom pravu kao država sa unutrašnjom strukturom **modifikovanom** ovim ustavom is a postojećim međunarodno priznatim granicama.”¹⁰³ Sa razlogom sam naglasak stavio na riječ, modifikovanom. Postavlja se sljedeće pitanje: Ako Republika Bosna i Hercegovina nastavlja svoj kontinuitet, smatrajući da je to jedino rješenje da opstane jedna država koja ima daleke korijene u historiji, da jedna takva država u kontinuitetu zadrži svoju opstojnost, uprkos nizu napada na istu, zašto ona mijenja ime i zašto mora biti **modifikovana** njena unutrašnja struktura ? Ova modifikacija je itekako zadala probleme procesu izgradnje mira u Bosni i Hercegovini, stvorila je jedno duboko podijeljeno društvo, što ćemo detaljno analizirati kroz nastavak obrade Aneksa 4 i prikazu njegovih limita. Poređenja radi, smatram da je bitno navesti Član I Ustava Republike Bosne i Hercegovine, koji oslikava u punom kapacitetu jednu nezavisnu, cjelovitu i suverenu državu u čiju unutrašnju strukturu je utkan pluralizam i svojina Bosne i Hercegovine koja krase ovu državu od davnina, a to je multikulturalizam.

¹⁰³ Ibid

“Član I

Republika Bosna i Hercegovina je suverena i nezavisna država ravnopravnih građana, naroda Bosne i Hercegovine – Muslimana, Srba, Hrvata i pripadnika drugih naroda koji u njoj žive.”¹⁰⁴

Razlika je jasna, na prvom mjestu su svi *ravnopravni građani*, što oslikava cjelovitost i suverenost države koja je država svih njenih građana, a zatim država koja ne isključuje važnost *naroda Bosne i Hercegovine*.

Da bi podijeljenost bila još decidnija, Ustav je definisao sastav države Bosne i Hercegovine, gdje nakon jedne podjele države narodima, narode dalje raspoređuje jasnom linijom na dva entiteta. “ 3. Sastav. Bosna i Hercegovina se sastoji od dvaju entiteta: Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske (u daljnjem tekstu: entiteti).”¹⁰⁵ Ovaj stav Ustava, pokazao se vrlo problematičan i loše tumačen i nakon 25 godina od potpisivanja DMS-a. Često smo svjedoci nesuglasica izazvanim pogrešnim tumačenjem i nejasnim **limitom** ovog stava. Kao naprimjer izjava Milorada Dodika (u trenutku davanja ove izjave obnašao funkciju člana predsjedništva Bosne i Hercegovine): “Ne ignoriramo činjenice, poštujemo međunarodno pravo, a to je da je BiH **sastavljena od dva entiteta i tri konstitutivna naroda**. Potreba za uvažavanjem je temelj BiH.”¹⁰⁶ Ova i mnoge slične izjave stvaraju prostor za netrepeljivost unutardržavnih odnosa, koji mogu imati negativan odraz na proces izgradnje mira u Bosni i Hercegovini. DMS nije smio dozvoliti ovakvu rečenicu u svojoj konstrukciji. Veoma je teško objasniti da se država **sastoji** od dva entiteta, a ne da je ona **sastavljena** od dva entiteta. Možda namjerno pogrešnim tumačenjem, politički vrh Republike Srpske sa frazom “sastavljena”, daje na važnosti entitetu RS, uveličava njegovu političku atonomiju do mjere gdje se želi prikazati “državom u državi”.

Ovim Ustavom određeni su i državni simboli, međutim na sljedeći način: “6. Simboli. Bosna i Hercegovina će imati one simbole koje svojom odlukom odredi Parlamentarna skupština

¹⁰⁴ Službeni glasnik Republike Bosne i Hercegovine, *Ustav Republike Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 5, 1993., str 85.

¹⁰⁵ Ademović Nedim, Marko Joseph. Goran Marković, *Ustavno pravo Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, Fondacija Konrad Adenauer e.V., 2012., str. 443

¹⁰⁶ Dnevnik.ba, *Dodik: Bosna i Hercegovina je sastavljena od dva entiteta i tri konstitutivna naroda, potreba za uvažavanjem je temelj BiH*, preuzeto sa: <https://www.dnevnik.ba/vijesti/dodik-bih-je-sastavljena-od-dva-entiteta-i-tri-konstitutivna-naroda-potreba-za-uvazavanjem> pristupljeno 15.03.2021.

i potvrdi Predsjedništvo.”¹⁰⁷ Pored mnoštva nametnutih odluka, međunarodna zajednica u DMS-u ostavlja zakonodavnom i izvršnom organu vlasti da riješi pitanje simbola. **Limit** se ogleda kroz pretpostavku nemogućnosti usaglašavanja tri naroda kao konstituenta po pitanju simbola. Ova pretpostavka se pokazala tačnom u periodu oko 1998. Godine, kada se povuklo pitanje zastave Bosne i Hercegovine. Svaka od strana je imala svoje nacionalno principijelne prijedloge bez spremnosti na kompromis. Nakon toga Visoki predstavnik Carlos Westendorp odbacio je sve ranije prijedloge i ponudio neutralne primjere zastave. Međutim SDS i HDZ bili su suzdržanu po pitanju navedenih zastava. Visoki predstavnik Carlos Westendorp je donio Odluku o nametanju Zakona o zastavi BiH, dakle ono što je trebalo biti urađeno mnogo ranije kroz pregovore, ili možda ne zadirajući u simbole Republike Bosne i Hercegovine. Nametanje zakona nije natjeralo narode koji svoje predstavnike većinom imaju u SDS-u i HDZ-u na prihvatanje ove zastave. Simboli su postali predmeti uzurpacije drugoga, predmet širenja ksenofobije u Bosni i Hercegovini i nakon 25 godina od potpisivanja mirovnog sporazuma. Ovakvi postupci su iskazani kroz žestoko nepriznavanje zastave Bosne i Hercegovine od strane političkih vrhova Srba i Hrvata (asocirajući na nepriznavanje i same države), a posebno od strane Republike Srpske, gdje se na zvaničnim diplomatskim posjetama, sastancima i slično, ne ističe zastava Bosne i Hercegovine, nego zastava Republike Srpske. Čak u Narodnoj skupštini Republike Srpske istaknuta je velika zastava Republike Srpske, a grb Bosne i Hercegovine jedva da je i primijetan pored veličine prethodne zastave, što jasno stvara netrepeljivost među narodima, šalje oštre poruke iz ovog entiteta koje iniciraju negaciju države i afirmaciju “državnosti entiteta”.

Možemo već uvidjeti koliki je značaj dao DMS entitetima u odnosu na državu, što se nikako nije smjelo dogoditi. Do te mjere ističe se značaj entiteta, da prilikom regulisanja pitanja državljanstva u DMS-u stoji: “7. Državljanstvo. Postoji državljanstvo Bosne i Hercegovine, koje reguliše Parlamentarna skupština, i državljanstvo svakog entiteta koje regulišu sami entiteti...”¹⁰⁸. Da li logika gubi svoj smisao u ovom jasnom **limitu** sporazuma? Jačanje entiteta i time decentralizacija države i na ovaj način, što ostavlja prostor za minimiziranje državničkog, bosanskohercegovačkog duha a time i nezadovoljstvo među onima koji žele vidjeti entitet kao državu, i onima koji žele ne vidjeti entitet a vidjeti državu u njenom punom kapacitetu suverenosti.

¹⁰⁷ Ademović Nedim, Marko Joseph. Goran Marković, *Ustavno pravo Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, Fondacija Konrad Adenauer e.V., 2012., str. 444

¹⁰⁸ Ibid

Jedan, možda i najveći **limit** i apsurd DMS-a jeste u dva Članka Ustava Bosne i Hercegovine, to su Članak II i Članak V. Članak II kako smo i ranije naveli, kaže da će Bosna i Hercegovina i njeni entiteti osigurati najvišu razinu međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda, čak se obavezuju i na osnivanje Povjerenstva za ljudska prava u Bosni i Hercegovini. Ono što je posebno važno u ovom Članku, jeste da “Prava i slobode utvrđeni u Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda te njezinim Protokolima izravno se primjenjuju u Bosni i Hercegovini i **imaju prvenstvo pred svakim drugim zakonodavstvom.**”¹⁰⁹ Dalje u navedenom Članku jasno se naglašava važnost ukidanja svakog oblika nediskriminacije: “Uživanje prava i sloboda utvrđenih ovim člankom ili međunarodnim sporazumima koji su popisani u Dodatku I ovog Ustava osigurava se svim osobama u Bosni i Hercegovini, **bez diskriminacije na bilo kojoj osnovi, poput spola, rase, boje kože, jezika, vjere, političkoga ili drugog mišljenja, nacionalnoga ili socijalnog podrijetla, pripadnosti nacionalnoj manjini, imovine, rođenja ili drugog statusa.**”¹¹⁰ Nakon što smo naveli osnovne teze važne za analizu limita Članka II, potrebno je da se osvrnemo na Članak 5, koji govori o uspostavljanju Predsjedništva Bosne i Hercegovine. “Predsjedništvo se Bosne i Hercegovine sastoji od tri člana: **jednoga Bošnjaka i jednoga Hrvata**, od kojih je svaki izravno biran na području Federacije, te **jednoga Srbina**, koji je biran izravno na području Republike Srpske.”¹¹¹

Da bi stvar bila još kobnija, nije riječ samo o jednom organu vlasti, postoji isti slučaj u Domu naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, gdje se navodi:

“ 1. Dom naroda

Dom naroda se sastoji od 15 delegata, od kojih su dvije trećine iz Federacije (uključujući pet Hrvata i pet Bošnjaka) i jedna trećina iz Republike Srpske (pet Srba).

- a) Nominovane hrvatske, odnosno bošnjačke delegate iz Federacije biraju hrvatski odnosno bošnjački delegati u Domu naroda Federacije. Delegate iz Republike Srpske bira Narodna skupština Republike Srpske.
- b) Devet članova Doma naroda sačinjava kvorum, pod uslovom da su prisutna najmanje tri bošnjačka, tri hrvatska i tri srpska delegata. “¹¹²

¹⁰⁹ Ibid, str. 445

¹¹⁰ Ibid

¹¹¹ Ibid, str. 449

¹¹² Ibid, str. 448

Potpuni ustup za predstanike navedena tri naroda, sa potpunim isključivanjem ostalih narodnosti i građana Bosne i Hercegovine koji se ne izjašnjavaju i ne pripadaju niti jednom od navedenih naroda. Dakle, **limit** se ogleda u tome, da Članak IV i Članak V Stav 1 krši svoj prethodni Članak II, time što pravi očiglednu diskriminaciju na osnovu nacionalnog ili socijalnog porijekla, pripadnosti nacionalnoj manjini i rođenja, upravo onako kako je navedeno u Članku II, gdje su se strane obavezale na poštivanje nediskriminacije. Čak da bi stvar bila još kobnija, Članak V se kosi i sa Preambulom Ustava Bosne i Hercegovine gdje se navodi da su Bošnjaci, Hrvati i Srbi, kao **konstitutivni narodi (zajedno sa ostalima), i građani Bosne i Hercegovine**, određujući faktori da Ustav Bosne i Hercegovine bude ovakav kakav jeste, a zatim ih se jasno isključuje i diskriminiše u Članku IV I Članak V.

Bosna i Hercegovina je pretrpjela kao država čak i presudu protiv države, kojoj je prethodnik bio upravo ovaj limit. Radi se o presudi koja potvrđuje diskriminatornu stranu može se reći najvažnijeg pravnog akta države odnosno Ustava Bosne i Hercegovine. Naime Dervo Sejdić i Jakob Finci prema prethodno navedenim Članovima Ustava Bosne i Hercegovine, spadaju u kategoriju “ostali” i kao takvi se ne mogu biti birani u Predsjedništvo Bosne i Hercegovine, niti u Dom naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine. Nakon potpisivanja DMS-a, još jedan korak ka maksimalnom poštivanju i uvažavanju ljudskih prava i osnovnih sloboda bilo je pristupanje Bosne i Hercegovine Vijeću Evrope 24. aprila 2002. godine. Svojim pristupanjem u članstvo Vijeća Evrope, Bosna i Hercegovina je ratificirala mnoštvo ugovora i deklaracija, a među njima je i jedan najvažniji za našu problematiku, a to je Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava. Time se država obavezuje da će njegovati u unaprijediti u skladu sa svojim mogućnostima demokratske vrijednosti i standarde koji proizilaze iz pristupanja u članstvo Vijeća Evrope. Jakob Finci se 2006. godine pokušao kandidovati za člana Predsjedništva Bosne i Hercegovine, međutim Centralna izborna komisija je dala pojašnjenje da Jakob Finci, ne spada u kategoriju Bošnjak, Hrvat ili Srbin te zbog toga ne ispunjava uslove za kandidaturu. Dervo Sejdić se nakon toga suočava sa identičnom preprekom. Nakon što su iscrpili pravne lijekove unutar države Bosne i Hercegovine, ispunjeni su uslovi te su se Sejdić i Finci obratili Sudu u Strazburu. U sudskom procesu pred Evropskim sudom za ljudska prava u Strazburu, Dervo Sejdić i Jakob Finci su se pozivali na kršenje Evropske konvencije o ljudskim pravima. Čak kao dokaz, Jakob Finci je 2007. godine od Centralne izborne komisije dobio i pisanu potvrdu da zbog svog porijekla, tj. Jevrej, nije kvalifikovan za kandidaturu u Dom naroda Parlamentarne skupštine. Evropski sud za ljudska prava u ovom slučaju je presudio protiv države

Bosne i Hercegovine, a kao glavni razlog bio je diskriminatorski odnos države prema Jevrejima i Romima prilikom izbora članova Predsjedništva Bosne i Hercegovine i Doma naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine.¹¹³ U obrazloženju presude stoji: “Zabrana manjinama da učestvuju na izborima nema objektivno i razumno opravdanje i zato je u suprotnosti sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima, koja zabranjuje diskriminaciju.”¹¹⁴

Ova kontradiktornost unutar konstrukcije Ustava Bosne i Hercegovine, ima štetne posljedice za proces izgradnje mira u Bosni i Hercegovini, jer mir treba da bude temeljen na maksimalnom uvažavanju svih ljudskih prava i osnovnih sloboda, a posebno temeljen na ukidanju svakog vida diskriminacije po bilo kojem osnovu. Postavimo sebi samo nekoliko pitanja u vezi sa navedenim. Da li živim u miru, ako me diskriminišu, na osnovu nečega što dobijem rođenjem ? Da li živim u miru ako se krše moja ljudska prava i osnovne slobode ? I opet prenaplašavanje važnosti tri konstitutivna naroda, iz čije konceptualizacije su proistekle razne podjele i tenzije kroz dvadesetpetogodišnju implementaciju DMS-a, što ćemo detaljno prikazati u poglavlju o negativnom miru u Bosni i Hercegovini.

Postoji jedan faktor unutar Ustava Bosne i Hercegovine kojeg je grubo nazvati limitom, međutim ukoliko se on zloupotrijebi, zasigurno može značiti **limitiranost** unutar DMS-a koja se odražava na proces izgradnje mira u Bosni i Hercegovini. Radi se o Članu III koji govori o nadležnostima i odnosima između institucija Bosne i Hercegovine i entiteta. U stavu 1 ovog Člana definisane su Nadležnosti institucija Bosne i Hercegovine koje obuhvataju vanjsku politiku, vanjskotrgovinsku politiku, carinsku politiku, monetarnu politiku, finansiranje institucija, politike regulisanja pitanja imigracija, izbjeglica i azila itd., u suštini sve ono što i treba potpadati pod ovlast jedne nezavisne, suverene države. Problem nastaje kada su u pitanju nadležnosti entiteta, gdje se kaže:

“ a) Entiteti imaju parvo da uspostavljaju posebne paralelne odnose sa susjednim državama, u skladu sa suverenitetom i teritorijalnim integritetom Bosne i Hercegovine.”¹¹⁵

¹¹³ Radio Slobodna Evropa, Una Čilić, *Sejdić i Finci: Deset godina bez prava na izbor*, preuzeto sa: <https://www.slobodnaevropa.org/a/sejdic-finci-presuda-eu-bosna/30337606.html> pristupljeno 17.03.2021.

¹¹⁴ Radio Slobodna Evropa, Una Čilić, *Sejdić i Finci: Deset godina bez prava na izbor*, preuzeto sa: <https://www.slobodnaevropa.org/a/sejdic-finci-presuda-eu-bosna/30337606.html> pristupljeno 17.03.2021.

¹¹⁵ Ademović Nedim, Marko Joseph. Goran Marković, *Ustavno pravo Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, Fondacija Konrad Adenauer e.V., 2012., str. 447

Slažem se da će ovakvi odnosi ostati u okviru poštivanja suvereniteta i teritorijalnog integriteta Bosne i Hercegovine, međutim smatram da ti odnosi nisu dovoljno dobro definisani u ovom Članu. Ovako površno definisanje, odnosno nedefinisanje ovih odnosa može dovesti do sumnje među svakim od naroda unutar države, a koji su ujedno i konstituenti države, što se i dešavalo nakon potpisivanja DMS-a.

2006. godine je potpisan takav jedan sporazum o uspostavljanju posebnih paralelnih odnosa ili kako su ga nazvali “specijalne veze”, između Republike Srpske i Republike Srbije. Potpisali su ga predsjednici Republike Srbije- Boris Tadić i Republike Srpske- Dragan Čavić i predsjednici vlada Milorad Dodik i Vojislav Koštunica. Sporazum je navodno bio potpisan u svrhu razvoja privredne saradnje i investicija. Nekoliko godina kasnije pokazalo se da se nisu napravili nikakvi koraci u privrednoj saradnji i investicijama, nego da se ovaj sporazum koristio samo kao instrument propagande za promovisanje SNSD-a u RS-u i Demokratske stranke u Republici Srbiji, što bi eventualno značilo dobijanje predstojećih izbora.¹¹⁶

Svaka ovakva politička propaganda se zasniva uglavnom na pitanju “Ko je veći patriota?”, smatrajući da ukoliko uspostavite “veze” sa susjednom državom, vi time jačate svoj položaj, slabite položaj “protivnika” unutar države Bosne i Hercegovine, a pri tome ste još i veliki patriota. Ali gledajući sa aspekta procesa izgradnje mira u Bosni i Hercegovini, ovakva politička propaganda je rušilački faktor u ovom procesu, jer ona izaziva sumnju i bojaznost za poraz (bio on politički ili ratni), što otvara prostor za inatsko jačanje ugrožene strane, koja se može poslužiti možda istim stvarima. Ovakvim nastupima strane unutar jedne države ulaze u unutardržavnu sigurnosnu dilemu, koja nam je već odavno poznata u međunarodnim odnosima (posebno u hladnom ratu) kao stanje u kojem se jedna država naoružava i time jača svoj položaj, nakon čega druga država poprimi osjećaj ugroženosti pa krene istim putem, putem jačanja svog položaja, sve dok ne nastane stanje bezgranične utrke u naoružavanju (ili u slučaju Bosne i Hercegovine, jačanju političkog položaja i stanja netrepeljivosti i prijatnji), što vodi ka sigurnosnoj katastrofi i direktnom narušavanju procesa izgradnje mira.

¹¹⁶ Radio Slobodna Evropa, *Specijalne veze RS i Srbije: Propaganda umjesto privredne saradnje*, preuzeto sa: <https://www.slobodnaevropa.org/a/specijalne-veze-rs-i-srbije/24726880.html> pristupljeno 19.03.2021.

Peti dio

NEGATIVNI MIR U BOSNI I HERCEGOVINI

14. Opće o negativnom miru

Prve naznake teorijskog koncepta istraživanja mira, kao što smo već naveli javljaju se u radovima Johana Galtunga, posebno u njegovom djelu "Mirnim sredstvima do mira- mir i sukob, razvoj i civilizacija". Kroz svoje istraživanje Galtung skreće pažnju na važnost pronalaska dubokih uzroka konflikta odnosno nasilja, to zahtijeva aktiviranje domaćih kapaciteta koji će upravljati mirom i riješiti moguće konflikte. Praksa je pokazala da često domaći kapaciteti nisu dovoljni, pa je potrebno uključivanje eksternih aktera koji će pokrenuti proces izgradnje mira, pomoći formiranje domaćih kapaciteta koji će raditi na već navedenom, a zatim povući se i prepustiti domaćim kapacitetima upravljanje procesom izgradnje mira. Nakon konfliktnog stanja koje se završava uspostavljanjem mira, taj mir se gradi kroz dvije faze: *statebuilding* i *peacebuilding*. "Proces statebuildinga orijentiran je prema unutrašnjoj integraciji države, dok je proces peacebuildinga usmjeren prema unutrašnjoj integraciji društva i transformaciji društvenih odnosa."¹¹⁷ I jedan i drugi proces su ključni za redukciju nasilja koje je prethodilo i za uspostavljanje ambijenta unutar jedne države koji će biti pogodan za život svakog pojedinca. S obzirom na to, da je prethodnik svega nasilje, potrebno je ukratko obrazložiti ovu pojavu. Galtung navodi tri tipa nasilja, a to su:

1. Direktno nasilje
2. strukturno nasilje
3. kulturno nasilje¹¹⁸

¹¹⁷ Kadić Veldin, „Postkonfliktna izgradnja mira u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Srbiji: Negativni mir u komparativnoj perspektivi“, u: *Sukobi. Stabilnost. Demokratija ?*, Pavlović Dušan, Beograd, Udruženje za političke nauke Srbije i Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka, 2019., str. 239

¹¹⁸ Galtung Johan, *Mirnim sredstvima do mira; Mir i sukob, razvoj i civilizacija*, Beograd, JP Službeni glasnik, 2009., str. 15

“Direktno nasilje može da se podijeli na verbalno i fizičko, a sa druge strane nasilje koje se sprovodi nad tijelom, umom ili duhom. Sve kombinacije ostavljaju trauma koje tokom vremena također mogu da se ispolje kroz nasilje.”¹¹⁹

“Struktuno nasilje se dijeli na političko, odnosno represivno, i ekonomsko, odnosno eksploativno; njega podržavaju strukturalna penetracija, segmentacija, fragmentacija i marginalizacija. Pored toga postoji i horizontalno strukturalno nasilje, do kog dolazi usljed previse čvrste povezanosti ili suviše labave povezanosti, ili čak potpune nepovezanosti.”¹²⁰

“Kulturno nasilje se prema sadržaju dijeli na religiju, parvo i ideologiju, jezik, umjetnost, empirijske/formalne nauke, kosmologiju (duboku kulturu), a prema nosiocima na škole, univerzitete, medije.”¹²¹

Galtung unutar koncepta direktnog nasilja navodi neke od ekstremnih slučajeva tog nasilja a oni su:

“ **ekocid**: ekstremno nasilje nad prirodom;
suicid: direktno, smrtonosno nasilje nad sobom;
homicid: direktno, smrtonosno nasilje nad drugim;
genocid: direktno, smrtonosno nasilje nad cijelim narodom;
strukturocid: uništenje neke strukture; destrukcija;
kulturocid: uništenje neke culture, dekulturnacija
omnicid: sve ono što smo naveli istovremeno.

Negativni mir je odsustvo nasilja svih vrsta. ¹²²

Kao što smo ranije naveli, mir nije samo puko odsustvo rata odnosno bilo kakvog nasilja, mir je mnogo više od toga. Ukoliko imamo naznake bilo kakve vrste nasilja, možemo govoriti o negativnom miru. Negativni mir jeste upravo odsustvo rata ali prisustvo određenih oblika nasilja koji se slabije manifestuju i manje su primjetni, djeluju kao latentna faza konflikta, međutim ukoliko se nasilje ne redukuje u početnoj fazi, može se transformisati u sukob većih razmjera, odnosno rat. Pokazatelji negativnog mira mogu se manifestovati kroz duboke podijeljenosti unutar društva, aspekte kulturnog nasilja, prikrivanje ili iskrivljavanje historijskih činjenica i

¹¹⁹ Ibid, str. 54

¹²⁰ Ibid

¹²¹ Ibid

¹²² Ibid, str. 54- 55

pomoću njih stvaranjem novih tenzija, konfliktni nacionalizam, korištenjem ksenofobne političke retorike koja će zastrašivati građane, zadiranje vanjskih aktera u suverenitet i teritorijalni integritet države i mnogi drugi. Možemo uvidjeti da Galtung stanje mira želi prikazati komparacijom mira sa nasiljem, pravljenjem razlika, pa je na osnovu podjele nasilja na direktno, strukturno i kulturno nasilje, napravio komparaciju koja prikazuje, šta bi to značilo kada bi svaki tip nasilja transformisali u direktan, strukturan i kulturni mir. Galtung kroz neke premjere iz oblasti obrazovanja, istraživanja i djelovanja pravi razgraničenje a ujedno i poređenje mira i nasilja.

<p><i>Direktno nasilje (DN)</i></p> <p>P: Opstanak najsposobnijih</p> <p>L: Nasilje prema sebi, Suicid</p> <p>S: Nasilje preko linija podjele</p> <p>R: Geografija rata; Genocid</p> <p>K: Kulturocid</p> <p>V: Historija i budućnost nasilja, Rat</p>	<p><i>Direktan (pozitivan) mir (DM)</i></p> <p>P: Uzajamna pomoć i saradnja</p> <p>L: Unutrašnji razvoj, Razvoj međuljudskih odnosa</p> <p>D: Nenasilno oslobađanje</p> <p>S: Mirovni pokreti; Alternativna odbrana</p> <p>K: Kulturno oslobađanje</p> <p>V: Historija i budućnost mira</p>
<p><i>Strukturno nasilje (SN)</i></p> <p>P: Ekocid</p> <p>L: Psihopatologije</p> <p>D: Patrijarhat, Rasizam, Klasa</p> <p>S: Imperijalizam, Trgovina</p> <p>K: Kulturni imperijalizam</p> <p>V: Historija i budućnost eksploatacije i represije</p>	<p><i>Strukturan (pozitivan) mir (SM)</i></p> <p>P: Nehomocentrični eko-mir</p> <p>L: Unutrašnji mir i mir među ljudima</p> <p>G: Razvoj, Ravnopravnost, Ravnopravnost</p> <p>S: Mirne oblasti; Upravljanje, UN</p> <p>K: Kulturna koegzistencija</p> <p>V: Održivost gore navedenog</p>
<p><i>Kulturno nasilje (KN)</i></p> <p>Religija: Transcendentna</p> <p>Pravo: Demokratija, Ljudska prava</p> <p>Ideologija: Univerzalistička, Singularistička</p> <p>Jezik: Seksistički, Rasistički</p> <p>Umjetnost: Patriotska, Patrijarhalna</p> <p>Nauka I: Zapadna logika ?</p> <p>Nauka II: Da se uništi život</p> <p>Kosmologija: Zapadna I ? Sinitska? Niponska ?</p> <p>Škola: Militarizacija</p> <p>Univerzitet: Militarizacija</p> <p>Mediji: Novinarstvo rata- nasilja</p>	<p><i>Kulturni (pozitivni) mir (KM)</i></p> <p>Religija: Imanentno</p> <p>Pravo: Demokratija, Ljudska prava</p> <p>Ideologija: Partikularistička, Pluralistička</p> <p>Jezik: Humanistički, Nevrstistički</p> <p>Umjetnost: Humanistička, Nevrstistička</p> <p>Nauka I: Taoistička ? Budistička ?</p> <p>Nauka II: Da se poboljša život</p> <p>Kosmologija: Zapadna II? Indska ? Budistička?</p> <p>Škola: Obrazovanje za mir</p> <p>Univerzitet: Istraživanje i proučavanje mira</p> <p>Mediji: Mirovno novinarstvo</p>

“ Tabela 2.2 *Sistematizacija studija mira i sukoba II: neki primjeri iz oblasti obrazovanja, istraživanja, djelovanja.*”¹²³

¹²³ Ibid, str. 56- 57

15. Negativni mir- slučaj postdejtonske Bosne i Hercegovine

Nakon disolucije Jugoslavije, njenog razaranja praćenog ratnim sukobima na ovom području, države su se odrekle nasilja, želeći mir (naravno uz pritisak međunarodne zajednice). Nakon sklapanja određenih međunarodnih sporazuma o miru, a od kojih je jedan i Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini, odnosno DMS, država Bosna i Hercegovina ulazi u fazu postkonfliktne izgradnje mira, kako u državi tako i u regiji, kroz saradnju sa susjednim državama. Negativni mir, kao što smo ranije obrazložili značio bi odsustvo direktnog nasilja (oružanog sukoba ili rata), ali aktivno prisustvo strukturnog i kulturnog nasilja. Ovo jeste popratna pojava postkonfliktne izgradnje države, u kojoj je potrebno stvoriti povjerenje, minimizirati nasilje, transformisati postojeće sukobe ma koliko oni bili mali u mirnodopska gledišta, konkretnije rečeno izgraditi mir. Postavlja se pitanje koji su to pokazatelji negativnog mira u jednoj državi ? Možemo krenuti i od toga šta predstavlja pozitivni mir, koji znači odsustvo svake vrste nasilja i direktnog, i strukturnog i kulturnog nasilja. Institut za mir i ekonomiju sa sjedištem u Sidneju radio je analizu nivoa pozitivnog mira u 163 zemlje, da bi mir u jednoj državi dobio kompletnu konstrukciju, potrebni su sljedeći indikatori koji će dokazati takvo stanje, a to su :

1. Vlada koja dobro funkcioniše (engl. well- functioning government)
2. Zdravo poslovno okruženje (engl. sound business environment)
3. Ravnomjerna raspodjela resursa (engl. equitable distribution of resources)
4. Prihvatanje i poštovanje prava drugih (engl. acceptance of the rights of others)
5. Dobri odnosi sa susjednim državama (engl. good realtions with neighbours)
6. Slobodan protok informacija (engl. free flow of informations)
7. Visok nivo ljudskog kapitala (engl. high levels of human capital)
8. Nizak nivo korupcije (engl. low level of corruption) ¹²⁴

Ovo nisu naravno jedini indikatori, ali mogu poslužiti itekako pri detaljnijoj elaboraciji stanja negativnog mira, povlačeći paralelu između indikatora pozitivnog mira koji su u suprotnosti sa indikatorima negativnog mira. Nakon što jasno razdvojimo, na osnovu indikatora, stanje pozitivnog i stanje negativnog mira, koristeći se primjerima iz svakodnevnice, koji su vezani za postkonfliktno funkcionisanje Bosne i Hercegovine, odnosno za postkonfliktnu izgradnju mira u ovoj državi, trebali bi imati jasniju sliku i odgovore na sljedeća pitanja: Šta su

¹²⁴ Positive peace report, *Pillars of positive peace*, Institute for economics & peace, 2017., str. 9

uzroci negativnog mira u Bosni i Hercegovini ? Da li ih možemo potražiti u konstrukciji Dejtonskog mirovnog sporazuma ? U kojoj mjeri preovladava negativni mir u Bosni i Hercegovini ? Nakon pronalaska na ova i još mnoga druga pitanja, eventualno ponuditi moguća rješenja, koja bi značila transformaciju negativnog mira u pozitivan mir u Bosni i Hercegovini.

Slika br.1: The pillars of positive peace¹²⁵

¹²⁵ Positive peace report, *What is positive peace ?*, Institute for economics & peace, 2017., str. 7

Iz priložene slike/šeme možemo vidjeti neke od indikatora (stubova u prijevodu sa engleskog) koji bi ukazivali na stanje (pozitivnog) mira u Bosni i Hercegovini, ukoliko se ovi indikatori ne podudaraju sa faktičkim stanjem znači da u određenoj mjeri imamo prisutno stanje negativnog mira. Pojedini autori i analitičari su stavova da DMS nikada nije preovladao sukobe koji su prethodili potpisivanju sporazuma, nego da ih je samo na određeni način “zamrznuo”, a da država i mir u državi stagniraju i dan danas. Naime, tokom pregovora vođenih u svrhu uspostavljanja mirnodopskog stanja kako u Bosni i Hercegovini, tako i u regiji, uspjelo se na neki način uskladiti ciljevi i interesi Bošnjaka, Srba i Hrvata, kao i SR Jugoslavije i Republike Hrvatske. U ratu neki od primarnih ciljeva su bili, od strane Bošnjaka država sa centralnom vladom, Srba i Hrvata podržava u okviru “konfederacije” Bosne i Hercegovine koja bi se vjerovatno u nekom budućem periodu spojila sa svojom matičnom državom. Tokom rata protjerano je više hiljada ljudi sa svojih matičnih područja, žrtve ovakvog “etničkog čišćenja” većinski su bili Bošnjaci, a na nekim mjestima i Hrvati i Srbi. Krajnji ishod ovakvog tipa sukoba bio je etnički podijeliti državu Bosnu i Hercegovini i ne dozvoliti da se njena državnost nadvije iznad svih podjela unutar nje same. Nešto kao da je promaklo međunarodnoj zajednici ili je sa namjerom ostavljena takva greška u konstrukciji DMS-a, radi se o podjeli koja je za rezultat imala mnoštvo žrtava i progona sa ognjišta, a koja je sporazumom na neki način “legitimirana” naknadno. Bosna i Heregovina je podijeljena na dva entiteta, jedan sa većinski naseljenim Srbima- Republika Srpska, a drugi sa Bošnjacima i Hrvatima- Federacija Bosne i Hercegovine. Ovakva podjela ostavila je snažan trag i mnoge nerješene nesuglasice između sve tri strane, što će se značajno odraziti na izgradnju (pozitivnog) mira u Bosni i Hercegovini. Prošlo je 25 godina od završetka ratnog sukoba, komplikovana ustavna struktura ne može sakriti činjenicu da politički predstavnici još uvijek ne žele surađivati, a posebno činjenicu da državu Bosnu i Hercegovinu niko od građana ne shvata na isti način. Nevjerovatno je to da nacionalizam koji je bio jedan od pokretača sukoba u regiji, tokom raspada Jugoslavije, i danas je dominantan u političkom životu Bosne i Hercegovine. Bosna i Hercegovina se svojata, Bošnjaci- muslimani, Hrvati- katolici i Srbi- pravoslavci konstantno vode borbu oko pitanja, kome to pripada Bosna i Hercegovina, čija je ona ? Jugoslavija se može promatrati kao prva država koja je objedinila sve nacionalnosti u jednu državu, međutim to nije dugo trajalo zbog težnji od pojedinih strana koje su vodile ka etničkom ekskluzivitetu. Tokom disolucije Jugoslavije, za razliku od drugih ratova u regiji, rat u Bosni i Hercegovini nije bio baziran samo na preraspodjeli teritorije, nego se radilo i o opstanku države Bosne i Hercegovine. Ratni sukob 92.-95. na kraju je bio nezadovoljavajući za svaku od

strana. Bošnjaci su u ovom ratu bili žrtve progona i masovnih zločina protiv čovječnosti, zbog lekcije koju priča Srebrenica, pa i druga mjesta na kojima je počinjeno više zločina, danas bošnjački nacionalisti ponekad isključuju mogućnost suživota i podjelu vasti sa Srbima. Srbi su djelomično postigli svoj cilj, ali nasiljem, progonima i genocidom, uspjeli su dijelom stvoriti željenu “bosansko-srpsku državu”, ona je danas dio DMS-a i dio Ustava Bosne i Hercegovine pod nazivom Republika Srpska. Međutim ovo nije bilo dovoljno, nije sasvim zadovoljilo apetite srpskih nacionalista, koji na Bosnu i Hercegovinu gledaju kao na nedovršenu disoluciju Jugoslavije koju treba završiti. Iz mnogih razloga, politički predstavnici bosanskih Srba pokušavaju spriječiti civilnu provedbu DMS-a na sve moguće načine. Ono što stvara dodatne tenzije i što ne dopušta transformaciji sukoba u mir da napravi jedan korak naprijed, jeste to da političko rukovodstvo Republike Srpske negira genocid počinjen nad Bošnjacima u proteklom ratu. Dok sa druge strane Bošnjaci su stava da je Republika Srpska upravo nastala na genocidu i da kao takva ne treba da postoji. Ovakvi stavovi su polazna tačka negativnog mira koji se grana i ulazi u sve sfere društvenog i političkog života u Bosni i Hercegovini. Da bi stvar bila još kobnija, 25 godina od potpisivanja DMS-a, vodi se polemika protiv jedinstvene države Bosne i Hercegovine. Političko rukovodstvo Republike Srpske konstantno zagovara i zahtijeva nezavisnost Republike Srpske. Naravno, nije isključiva ni treća strana, Hrvati koji su nacionalno orijentisani. Oni smatraju da je prema njima učinjena nepravda, time da kao jedan od tri konstitutivna naroda u Bosni i Hercegovini ipak nisu dobili “etničku teritoriju”, odnosno entitet bez Srba i bez Bošnjaka, iz tog razloga zahtijevaju reorganizaciju države iz temelja. Kao što smo ranije naveli, najveći uspjeh i potencijal DMS-a jeste prekid ratnog sukoba, zaustavljanje zločina protiv čovječnosti, ubijanja, raseljavanja, razaranje svega kako u urbanim tako i ruralnim zonama. Međutim, kroz konstrukciju DMS-a ostavljena je limitiranost izgradnje mira u Bosni i Hercegovini na način da je stvoren okvir koji će omogućiti stranama koje su bile ranije u sukobu, da nastave kontinuitet konflikta ali mirnim sredstvima, iako je dobro poznato da svaki konflikt, prema kojem se ne djeluje preventivno može eskalirati i transformisati se u konflikt koji će sadržavati nasilje kao osnovnu karakteristiku. Bosna i Hercegovina je 25 godina nakon potpisivanja sporazuma politički, etnički, institucionalno pa i mentalno duboko podijeljena država i sasvim sigurno se može tvrditi da je DMS prekinuo rat, ali i dan danas nije uspostavljen (pozitivni) mir.

16. Indikatori negativnog mira u Bosni i Hercegovini

Nefunkcionalnost političkog sistema

Modernu historiju Bosne i Hercegovine kao države i društva unutar nje čini prisutnost tri konstitutivna naroda: Bošnjaka (prijasnjih muslimana), Srba i Hrvata. Tokom cijelog perioda postojale su ove tri zajednice koje su imale određeni stepen autonomije. Period Osmanskog carstva (sistem “milet”), Austro- Ugarska (konfesionalni ključ kada je u pitanju popunjavanje članova Sabora i načelo rotacije kod obavljanja određenih funkcija). Odluka ZAVNOBiH-a iz 1943. godine možda najbolje oslikava položaj ova tri naroda kroz koji će se moći izgraditi (pozitivni) mir a to je da **Bosna i Hercegovina “nije ni srpska, ni hrvatska ni muslimanska, neg oi Srpska i muslimanska i hrvatska”**. U period SFRJ sve važne funkcije su bile usklađene sa načelom nacionalnog ključa, što se može vidjeti i kroz primjer Predsjedništva SRBiH koje se sastojalo od čak sedam članova predsjedništva. Tokom pregovora koji su se vodili za uspostavljanje mira u Bosni i Hercegovini 1995. godine, konstitutivnost ova tri naroda bila je sastavni dio svih predloženih mirovnih sporazuma (Vance- Owen, Owen- Stoltenberg, Plan Kontakt grupe, Washingtonski sporazum), pa na kraju i Dejtonskog mirovnog sporazuma, međutim važno je pomenuti kao što smo elaborirali u samom početku, da ova konstitutivnost nije stvorena Dejtonskim mirovnim sporazumom, nego da ona ima svoje historijsko, društveno i političko utemeljenje. Uređenje postdejtonske Bosne i Hercegovine jeste u suštini, država sa dva entiteta i tri konstitutivna naroda.

“ (...) Bošnjaci, Hrvati i Srbi, kao konstitutivni narodi (u zajednici s ostalima), i građani Bosne i Hercegovine ovim utvrđuju Ustav Bosne i Hercegovine.”¹²⁶

U ovom dijelu preambule Ustava Bosne i Hercegovine vidimo da su Bošnjaci, Hrvati i Srbi etiketirani kao konstitutivni, kao ustavnotvorni narodi iz kojih će proizlaziti legitimna demokratska vlast. Svaki od tri naroda čini posebnu izbornu jedinicu iz koje će se birati zastupnici jednog od tri konstitutivna naroda u organe vlasti koji predstavljaju kolektivno

¹²⁶ Ademović Nedim, Marko Joseph. Goran Marković, *Ustavno pravo Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, Fondacija Konrad Adenauer e.V., 2012., str. 443

zastupanje, a to su Predsjedništvo BiH, Domovi naroda Parlamentarne Skupštine BiH i Parlamenta FBiH i Vijeće naroda RS-a. Demokratska vlast proističe iz izbora na kojima jedan od tri naroda bira svoje političke predstavnike, dakle izraz većine naroda kojeg ta vlast treba predstavljati. Ustav Bosne i Hercegovine nije izostavio ni specifičnost ostalih i svih građana Bosne i Hercegovine za one organe i institucije koje su namijenjene za zastupanje svih građana odnosno državljana koji žive u njoj.

Dakle iz priloženog možemo uvidjeti neki vid “dvostruke konstitutivnosti”, s jedne strane konstitutivnost tri naroda a sa druge konstitutivnost građana Bosne i Hercegovine. Na nivou države djeluje Parlament koji se sastoji od dva doma: Zastupnički dom i Dom naroda, tako je i na nivou entiteta. Građani svoju konstitutivnost uživaju u Zastupničkim domovima, jer zastupnike u ove domove biraju svi državljani Bosne i Hercegovine, dok tri naroda svoju konstitutivnost uživaju kroz Domove naroda, gdje samo oni mogu birati svoje delegate koji će ih predstavljati. Pitanje funkcionalnosti legitimnog predstavljanja svakog građana u organima vlasti na području čitave Bosne i Hercegovine, možemo analizirati kroz mogućnost glasanja. Za Zastupnički dom Parlamentarne skupštine BiH mogu glasati svi državljani BiH, dok za Zastupničke domove entiteta mogu glasati samo državljani koji imaju prebivalište na tom entitetu, dakle državljani koji imaju prebivalište na području FBiH glasaju za Zastupnički dom Parlamenta FBiH, a oni koji imaju prebivalište na području RS-a glasaju za Narodnu skupštinu RS-a. Specifično za politički sistem BiH je to, da bi bilo nezakonito da neki građani koji imaju prebivalište na području FBiH glasaju za Narodnu Skupštinu RS-a, ili obrnuto. Specifično je također to da legitimnost zastupanja u hrvatskim klubovima u Domu naroda Parlamentarne skupštine BiH pripada samo Hrvatima, svako miješanje Bošnjaka i Srba u navedeno jeste nelegitimno i protuustavno, analogno sve ovo vrijedi kada su u pitanju i klubovi Bošnjaka ili Srba. Svoju nefunkcionalnost ovakav politički sistem pokazuje u tome da u Dom naroda ne može biti biran niko sem Bošnjaka, Hrvata i Srba, dakle potpuna isključivost konstitutivnosti građana Bosne i Hercegovine. Svoju nefunkcionalnost politički sistem Bosne i Hercegovine pokazuje, da u svakom trenutku prilikom izglasavanja pa i najvažnije odluke za izgradnju države ili izgradnju mira u tom trenutku za državu Bosnu i Hercegovinu, u Domu naroda takva odluka može biti blokirana na način da se jedan od klubova Bošnjaka, Hrvata i Srba pozove na tzv. “Zaštitu vitalnog nacionalnog interesa”, smatrajući da je takva odluka destruktivna po nacionalni interes Bošnjaka, Hrvata ili Srba. Dosta slična stvar jeste i kada je u pitanju Predsjedništvo Bosne i Hercegovine. Predsjedništvo Bosne i Hercegovine ne zastupa sve građane Bosne i Hercegovine, iako bi trebalo u suštini, da zastupa

Bosne i Hercegovina ne bi imala tročlano predsjedništvo, nego samo jednog predsjednika. Ne zastupa ni entitete, jer da zastupa bilo bi dvočlano predsjedništvo, shodno teritorijalnoj podijeljenosti Bosne i Hercegovine na dva entiteta FBiH i RS. Dakle u suštini Predsjedništvo Bosne i Hercegovine predstavlja konstitutivnost tri naroda, kako po Ustavu BiH i stoji da je sastavljeno od tri člana: bošnjačkog člana predsjedništva, hrvatskog člana predsjedništva i srpskog člana predsjedništva. Kroz elaboraciju načina zastupanja u Predsjedništvu BiH i Domovima naroda na nivou države i entiteta, možemo zaključiti da poptuni legitimitet zastupanja u ovim organima vlasti imaju tri naroda, isključujući ostale građane koji se ne izjašnjavaju tako. Postavlja se pitanje da li je funkcionalan politički sistem u kojem se isključuju određene kategorije društva ? Bosna i Hercegovina se sastoji od dva entiteta, ali tri naroda, postoji mogućnost boljeg funkcionisanja u slučaju uređenja broja entiteta koje će biti proporcionalno broju naroda, ali i to otvara jedno novo polje limitiranosti političkog sistema, zbog kategorije "ostali". Ostali teritorijalno pripadaju i kompletnom teritoriju države, pripadaju i teritoriji oba entiteta, međutim ne pripadaju niti jednom od tri naroda i gube potpunost legitimnog zastupanja. Status Ostalih u Bosni i Hercegovini je identičan statusu nacionalnih manjina u susjednim jednonacionalnim državama kao što su Hrvatska, Srbija, Slovenija itd., iako ni u kom slučaju oni to ne smiju biti u državi Bosni i Hercegovini. Dokaz o nefunkcionalnosti ovakvog političkog sistema kojeg smo prethodno elaborirali jesu i presude protiv države Bosne i Hercegovine u Evropskom sudu za ljudska prava (slučaj Sejdić- Finci.), međutim i dan danas ove i pojedine presude Ustavnog suda Bosne i Hercegovine vezane za iste situacije se ne sprovode u djelo. O kakvoj vladavini prava i funkcionalnosti političkog sistema možemo govoriti, kada se ne poštuju presude međunarodnih sudova i najvišeg suda u Bosni i Hercegovini, postavlja se pitanje.

Bosna i Hercegovina je segmentirano i podijeljeno društvo još od samog referenduma 1992. godine. Nakon ratnog sukoba nivo unutar društvene podijeljenosti se povećao. Kreatori DMS-a su znali da je bosanskohercegovačko društvo duboko podijeljeno i da će teško politički funkcionisati jer ni jedna od strana nema isto viđenje na budućnost države Bosne i Hercegovine. Dokaz da su znali, jeste postavljanje OHR-a, koji će insistirati na izgradnju države na onaj način kako stoji u sporazumu i nikako drugačije, iako poučeni iskustvom vidimo da ne funkcionise onako kako je bilo zamišljeno. Danas na sceni imamo opasne separističke i nacionalističke retorike od najviših izabраних zvaničnika Bosne i Hercegovine za koje niko ne odgovara, ranije se dešavalo da su zvaničnici zbog ovakvih istupa snosili sankcije nametnute od strane OHR-a, međutim danas OHR kao da je prestao sa sankcionim djelovanjem, kao da su Bosnu i

Hercegovinu prepustili samoj sebi, što nikako nije dobro. Ukoliko je međunarodna zajednica odnosno strani akter, konstruisao i nametnuo ovakav sporazum, ne može ga samo tako ostaviti da funkcioniše sam od sebe, veliku ulogu i odgovornost treba preuzeti međunarodna zajednica na sebe jer su upravo oni kreatori sporazuma za kojeg nekada čak i oni smatraju da ne funkcioniše dobro. Slabo funkcionisanje političkog sistema izazvano komplikovanom konstrukcijom Dejtonskog mirovnog sporazuma, zasigurno se može smatrati jednim od indikatora negativnog mira u Bosni i Hercegovini, koji dijelom ne dopušta izgradnju prije svega države, a zatim i (pozitivnog) mira.

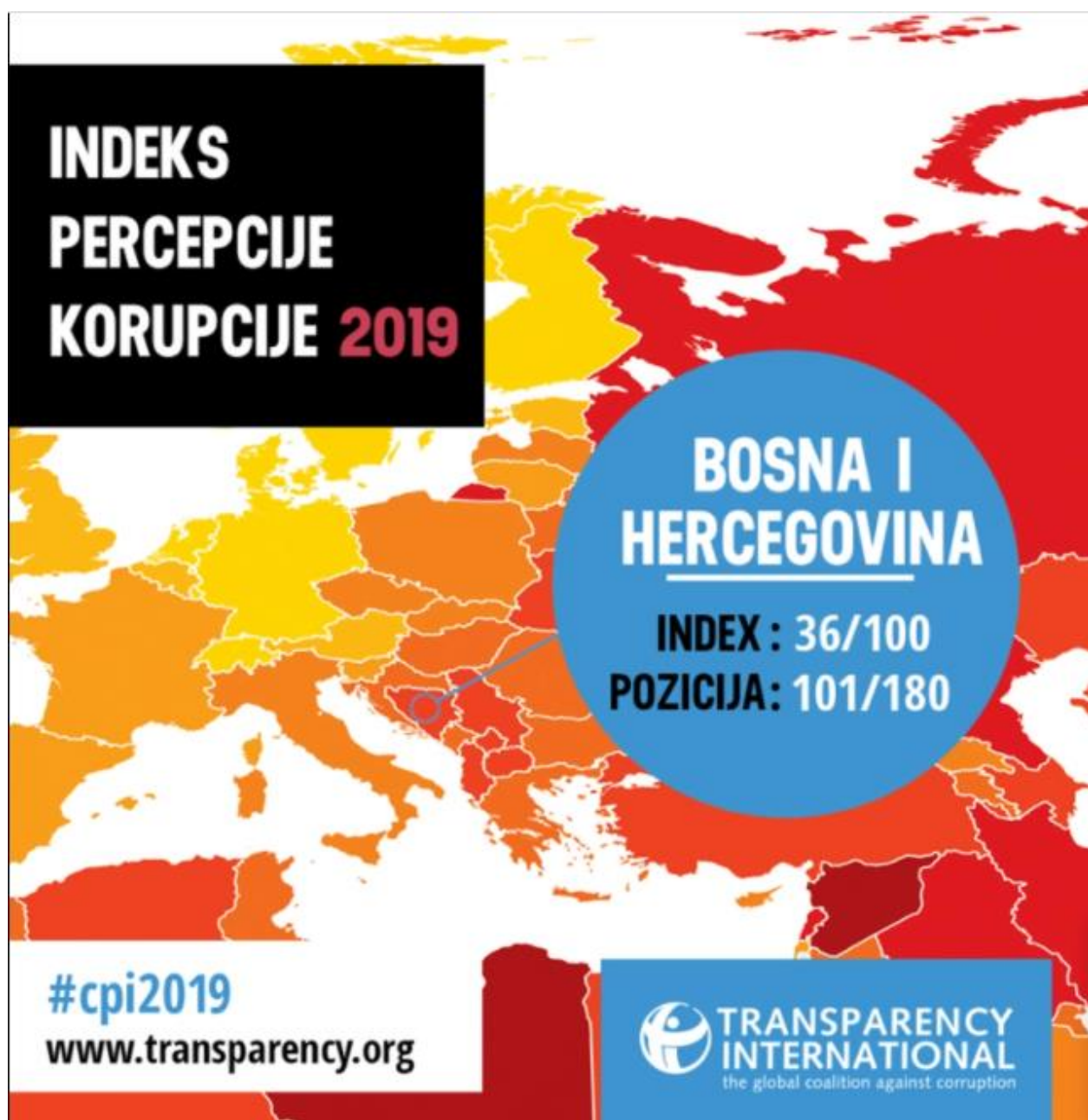
Visok stepen korupcije

Korupcija u Bosni i Hercegovini je duboko ukorijenjena u politička djelovanja na svim nivoima vlasti. Postalo je sasvim normalno da vlast preuzima određena politička partija, postavlja svoj kadar na izvršne funkcije vlasti te na taj način direktno ima uticaj na zapošljavanje kadrova, odnosno svog glasačkog tijela, što je veoma teško dokazivo. Društvo u Bosni i Hercegovini je ogorčeno stepenom korupcije zastupljene u skoro svim sferama života, neke od njih su: korupcija u oblasti obrazovanja, korupcija u procesima privatizacije, korupcija u javnim nabavkama, korupcija u zdravstvu, korupcija u pravosuđu itd. Možemo primijetiti da neki od vidova dikretno ugrožavaju ljudska prava i živote građana ove države. Transparency International od 1995. godine objavljuje Corruption Perceptions Index- CPI (Indeks percepcije korupcije) koji rangira države prema njihovom percipiranom nivou korupcije u javnom sektoru u skladu sa istraživanjima javnog mnijenja i procjenama stručnjaka. Ovaj indeks 180 država rangira na skali od 100 do 0. 100 predstavlja potpuno odsustvo korupcije, dok 0 podrazumijeva izuzetno visoku korumpiranost u jednoj državi. Ovaj indeks svoje istraživanje temelji na definiciji korupcije kao “zloupotreba javnih ovlasti radi lične koristi”. Prema Indeksu percepcije korupcije 2019. godine Bosna i Hercegovina je ocijenjena sa 36, što ujedno predstavlja najlošiju ocjenu od 2012.godine. Smatra se da ovako loša ocjena jeste uzrok zakona o finansiranju političkih stranaka i druge nepravilnosti prilikom provođenja izbora, gdje se građanima velikim dijelom onemogućava pravo

na slobodne i fer izbore.¹²⁷ Iz Ureda Transparency International ističu da “brutalna represija i prijetnje biračima, manipulacija biračkim spiskovima i rezultatima izbora, uz potpuno mobiliziranje državnih resursa u službu vladajućih partija, zemlju udaljava od političke odgovornosti i demokratizacije.”¹²⁸

¹²⁷ Transparency International- The global coalition against corruption, *Corruption perceptions index 2019.*, preuzeto sa: <https://www.transparency.org/en/cpi/2019/index/nzl> pristupljeno 02.04.2021.

¹²⁸ AlJazeera Balkans, *BiH dramatično nazaduje u borbi protiv korupcije*, preuzeto sa: <https://balkans.aljazeera.net/news/balkan/2020/1/23/bih-dramaticno-nazaduje-u-borbi-protiv-korupcije> pristupljeno 02.04.2021.

Slika br.2: Indeks percepcije korupcije za 2019. godinu, slučaj Bosna i Hercegovina¹²⁹

¹²⁹ AlJazeera Balkans, *BiH dramatično nazaduje u borbi protiv korupcije*, preuzeto sa: <https://balkans.aljazeera.net/news/balkan/2020/1/23/bih-dramaticno-nazaduje-u-borbi-protiv-korupcije> pristupljeno 03.04.2021.

Kao što smo prethodno navodili, Bosna i Hercegovina je kroz svoju historiju kao glavnu odliku imala podijeljenost društva, multietničnu i multireligijsku strukturu. Na neki način to je jedna zdrava odlika države, gdje utopijski imate državu sa isprepletenim kulturama, nacijama, religijama, ali uprkos svemu svi djeluju jedinstveno i svi djeluju državnički. Međutim, nakon ratnog sukoba 1992.- 1995. godine, ostala je ružna uspomena na period koji je ovu raznolikost obilježio kao konflikt najvišeg inteziteta, konkretnije rat. DMS je ponudio novo uređenje države, međutim u nekoj mjeri se ono može smatrati i starim. Etničke razlike koje su bile jedan od faktora izbijanja ratnog sukoba, zadržane su u okvirima Ustava Bosne i Hercegovine, ali ne na način da one budu rješenje, nego su i pored lošeg iskustva iz 92. godine, zadržane na taj način da su teritorijalno, politički i institucionalno podijeljene, a ostavljene da zajedno funkcionišu. Nakon potpisivanja sporazuma, na prve izbore izašle su stranke SDS, HDZ i SDA (pored ostalih stranaka), i upravo ove stranke ostvaruju najbolje rezultate što je sasvim bilo i očekivano. Sa razlogom su tada ove stranke predstavljene kao “nacionalne stranke”, jer su kako samo ime govori, predstavljale stranke predstavnike Bošnjaka (SDA), Srba (SDS), Hrvata (HDZ). Već tada, ove tri stranke su kroz svoje kampanje iznosile nacionalističke stavove, pune ksenofobičnih retorika, što od samoga početka nije vodilo ka izgradnji (pozitivnog) mira u Bosni i Hercegovini. Danas, 25 godina nakon završetka rata i potpisivanja DMS-a, iz izbora u izbore glasačko tijelo pridobijaju tri nacionalne stranke, s tim da je vodstvo Srba, umjesto SDS-a, preuzeo SNSD. S obzirom na Ustav Bosne i Hercegovine, i konstitutivnost naroda koju potencira ovaj ustav, nema ništa sporno da jedna politička stranka bude predstavnik jednog naroda u okvirima suvereniteta, teritorijalnog integriteta i državnog prosperiteta Bosne i Hercegovine. Problem koji se godinama odražava na izgradnju (pozitivnog) mira, jeste način na koji ove političke stranke pridobiju glasačko tijelo. Dio glasačkog tijela, nažalost potpada pod ranije elaboriran indikator negativnog mira, a to je “Visok nivo korupcije”, jer se glasači na neki način odužuju ovim političkim strankama na tome što su ih ranije postavili na pozicije koje su kadrovanjem pripale jednoj od ove tri političke stranke, koje su naravno najduži vremenski period na vlasti u Bosni i Hercegovini, ili podliježu pritiscima i prijetnjama od istih političkih stranaka, da će izgubiti ono što im je ranije ustupljeno prilikom procesa kadrovanja od strane političkih stranaka koje su na vlasti. Međutim, ogroman dio glasova ove političke stranke dobijaju kroz nacionalističku i

ksenofobnu retoriku, prisutnu kroz političke kampanje neposredno prije izbora, na način da se glasačima stvara strah od druge ili treće nacionalne strane, te se narod koji ta politička stranka predstavlja straši i podsjeća na ratnu historiju, koja je navodno obilježena rečenicom “I tad smo im vjerovali, pa eto šta uradiše”. Kao da se nudi ruka spasa glasačima, koji će glasati za “svoje”, a ukoliko ne glasaju za “svoje”, njihova sigurnost i budućnost je ugrožena i postoji mogućnost da se desi, da bude ugrožena na način kako je to slučaj bio ranije u periodu 1992.- 1995.. Ovakva retorika je naravno najgrublji oblik, postoje i mnogi drugi, kao što je npr. upravo stvar kadroviranja, gdje se glasačima skreće pažnja da ukoliko ta politička stranka (predstavnik naroda), ne uzme učešće u vlasti, postoji velika mogućnost da će jedna nacionalna strana ostati bez svojih kadrova u državnim institucijama, javnim ustanovama i slično, te da će na taj način druge dvije nacionalne strane krojiti svoju politiku i direktno ugroziti njihovu budućnost.

Za izgradnju (pozitivnog) mira, potrebno je suočiti se sa strašnom istinom koju nosi prošlost, dati prostora pravdi da dostigne svoj vrhunac, međutim na ovaj način kako to rade nacionalne stranke, zasigurno se to neće desiti. Posebnu opasnost miru predstavlja, političkim žargonom rečeno “kampanja uvijek traje”. Imamo situacije, gdje u entitetskim, a posebno u državnim institucijama Bosne i Hercegovine, predstavnici vlasti donose odluke koje će veličati ratne zločince, negirati međunarodne presude (zločina protiv čovječnosti), zadirati u bolne teme iz prošlosti, zagovarati nove sukobe itd., a sve u svrhu pripremanja glasača za iduće izbore, jer je cilj pokazati narodu, ko će biti veći Bošnjak, Srbin i Hrvat u organima vlasti, ali naravno na pogrešan način. Veliki Bošnjak, Srbin i Hrvat se može bit i na način, da se korupcija svede na minimum, da se razvija kultura a ne nekultura, da se država strateški vodi u ekonomsko blagostanje, jer ništa Bošnjaku, Srbinu ili Hrvatima ne znači veličanje ratnih zločinaca i mržnja prema drugima ukoliko je primoran otići van granica države, da bi ostvario svoju osnovnu egzistenciju.

DMS je dao preveliku važnost konstitutivnosti tri naroda i na taj način ostavio dovoljno prostora za političke stavove i retorike, kao i društvene ksenofobne stavove i retorike (što nije rijetkost), zbog toga se građanska Bosna i Hercegovina, sve više čini utopijskom državom, jer predstavnici tri naroda nemilosrdno uzimaju sve što im pripada, pa i ono što im ne pripada ali oni smatraju da im pripada. Iako je postojala mogućnost za sličnu verziju sporazuma, koja bi svakom građaninu dala pravo da se politički, kulturno, religijski i društveno osjeća i izjašnjava kako želi, ali će na kraju svi biti pod okriljem jedinstvene države oko čije se jedinstvenosti neće voditi

nikakva polemika, širiti strah, mržnja i netrepeljivost u svrhu dobijanja izbora. Iskorištavanje etničkih razlika, zbog pridobijanja određene koristi za izabrane predstavnike, jednog od tri naroda, zasigurno je jedan od faktora koji imaju snažan uticaj na stanje negativnog mira u Bosni i Hercegovini.

Huškaško novinarstvo- novinarstvo nasilja a ne mira

Mediji su sastavni dio političkog, društvenog, kulturnog, građanskog i svakog drugog oblika života. Imaju ogroman uticaj na formiranje javnog mnijenja, te shodno tako formiranom javnom mnijenju moguća je kontrola i upravljanje određenim brojem osoba unutar jednog društva. Uticaj medija nije izostao i kada je u pitanju izgradnja mira, čak mediji kroz prizmu negativnih faktora medija, mogu biti jedan od indikatora negativnog mira u državi. Ranije smo elaborirali koliki značaj bosanskohercegovačko društvo pridaje etničkim razlikama, značaj do te mjere ta etničke razlike mogu postati početna faza novog konflikta unutar države Bosne i Hercegovine. Koristeći se ovim, a i mnogim drugim podstrekačima za novi konflikt, mediji stiču veliku popularnost, gledanost ili čitanost, ali to se veoma loše odražava na izgradnju (pozitivnog) mira. Prije svega želim istaći, da mediji jesu i trebaju biti sastavni dio naših života, mediji mogu biti veoma važni u kreiranju boljeg ambijenta za život svih građana unutar jedne društvene zajednice na mnogo načina. "Sloboda govora i izražavanja od ključnog su značaja za slobodan rad medija. No, sloboda podrazumijeva i odgovornost za sopstvene postupke, a to važi i za medije."¹³⁰

Postoji nešto što se zove medijska etika. Načela medijske etike u Bosni i Hercegovini definisana su kroz dva kodeksa, a to su: Kodeks za štampu i online medije u BiH i Kodeks o audiovizuelnim medijskim uslugama i medijskim uslugama radija.

¹³⁰ Medijska pismenost, *Šta je medijska etika?*, preuzeto sa: <https://medijskapismenost.raskrinkavanje.ba/kakvi-mediji-trebaju-biti/kako-prepoznati-kredibilnu-vijest/ta-je-medijska-etika/> pristupljeno 05.04.2021.

Između ostalog, kroz ova dva kodeksa možemo uvidjeti da se etičnim ponašanjem medija smatra sljedeće: “

1. Tačno i fer izvještavanje u interesu javnosti na osnovu provjerenih činjenica, bez prikriivanja važnih informacija ili izmišljanja netačnih navoda – naročito kada su u pitanju političke teme i tekući događaji. Iznošenje ličnih mišljenja i stavova jasno se odvaja od činjenica;
2. Ispravljavanje materijalnih grešaka u izvještavanju na javan i jasan način;
3. Korištenje provjerljivih, otvorenih i identifikovanih izvora informacija, čiji se kredibilitet može ocijeniti, tj. izbjegavanje korištenja anonimnih izvora, osim kada je to neophodno;
4. Poštivanje ljudskog dostojanstva i standarda pristojnosti, standarda ljudskih prava, ravnopravnosti spolova, etničke, kulturne i religijske raznolikosti u BiH, uključujući i podsticanje svijesti o ravnopravnosti različitih društvenih grupa, te posebno pažljiv pristup izvještavanju i komunikaciji sa licima koja pripadaju ranjivim grupama (djeca i maloljetne osobe, osobe pogođene ličnom tragedijom ili osobe koje se nalaze u stanju šoka i boli, žrtve ili svjedoci krivičnih djela, osobe umanjenih sposobnosti itd);
5. Pri izvještavanju o temama u kojima postoji spor, sukob ili druga vrsta kontraverze, kao i u izvještajima koji nekoga prikazuju u negativnom svjetlu, novinari/ke se moraju potruditi da dobiju komentar takve osobe, odnosno da prikažu obje strane u kontraverzi. Također se svakome o kome se izvještava mora pružiti jednaka prilika za odgovor;
6. Jasno označavanje sponzoriranih sadržaja (promocija i reklama) i razdvajanje istih od uredničkog sadržaja“¹³¹

Kršenjem medijske etike, odnosno neetičnim ponašanjem, kodeksi smatraju sljedeće stvari, te zabranjuju: “

1. Diskriminatorne komentare ili nepotrebne aluzije na bilo čiju etničku grupu, nacionalnost, rasu, religiju, spolni i rodni identitet, seksualnu orijentaciju, fizičko ili mentalno stanje, kao i predstavljanje istih na uvredljiv ili degradirajući način.

¹³¹ Medijska pismenost, *Šta je medijska etika?*, preuzeto sa: <https://medijskapismenost.raskrinkavanje.ba/kakvi-mediji-trebaju-bit/kako-prepoznati-kredibilnu-vijest/sta-je-medijska-etika/> pristupljeno 05.04.2021.

Zabranjena je i proizvodnja bilo kojih sadržaja koji pretenduju poticanje takvih stavova kod čitalaca i gledalaca;

2. Podsticanje mržnje i netrpeljivosti po bilo kojoj od navedenih osnova, huškanje ili podsticanje nasilja i nasilnog ponašanja;
3. Tendenciozno izvještavanje sa ciljem promovisanja interesa jednog političkog subjekta ili bilo koje grupe ili pojedinca/ke;
4. Neopravdano narušavanje privatnosti, naročito osoba koje ne vrše javne funkcije. Privatni podaci mogu se objaviti samo uz dozvolu osobe o kojoj se izvještava, osim ako za suprotno ne postoji javni interes;
5. Promovisanje nadriljekarstva, manipulisanje sujevjerjem ili lakovjernošću publike (kod prikazivanja “alternativne medicine” jasno naznačiti da se ne radi o standardnoj medicinskoj praksi, uz poželjno prisustvo osobe sa stvarnim medicinskim stručnim znanjem u takvim priložima);
6. Pokušaj uticaja na publiku da pristupi ili izađe iz bilo koje vjerske zajednice.“¹³²

Konkretnije Član 3 Kodeksa za štampu i online medije kaže: “Novinari će u svakom trenutku biti svjesni opasnosti koja se javlja kada mediji govorom mržnje podstiču diskriminaciju i netoleranciju. Imajući u vidu takvu opasnost, novinari će dati sve od sebe kako ne bi huškali i/ili podsticali mržnju i/ili nejednakost na osnovu etničke pripadnosti, nacionalnosti, rase, religije, pola, seksualne orijentacije, fizičke onesposobljenosti ili mentalnog stanja. Novinari neće ni pod kakvim okolnostima podsticati krivična djela ili nasilje.“¹³³

Kršenje kodeksa kroz ovaj Član 3, teško je vidljivo, međutim često kroz razne medije, javnosti se serviraju teme i tekstovi, a posebno senzacionalni naslovi, koji izvučeni iz konteksta teksta, mogu značiti povredu ovog Člana. Mediji su svakako platforma koja treba da ukaže na određene prijetnje, da informiše građane o aktuelnim dešavanjima, međutim problem nastaje kada se sa namjerom javnosti serviraju tekstovi, koji su često neutemeljeni i neargumentovani relevantnim činjenicama, izazivaju u javnom mnijenju netrpeljivost, nemir i strah, a sve u svrhu dobre promocije koja će određenoj medijskoj firmi donijeti profit. Često, neke aktuelne teme budu sekuritizovane, odnosno dobijaju previše sigurnosnog značaja, iako su kao takve samo dio

¹³² Medijska pismenost, *Šta je medijska etika?*, preuzeto sa: <https://medijskapismenost.raskrinkavanje.ba/kakvi-mediji-trebaju-bit/kako-prepoznati-kredibilnu-vijest/sta-je-medijska-etika/> pristupljeno 05.04.2021.

¹³³ Vijeće za štampu u Bosni i Hercegovini, *Kodeks za štampu i online medije BiH*, preuzeto sa: <https://www.vzs.ba/index.php/vijece-za-stampu/kodeks-za-stampu-i-online-medije> pristupljeno 05.04.2021.

političkih retorika u svrhu promocije političkih stranaka i eventualnog spremanja za političke kampanje, odnosno izbore. Mediji bi u svrhu promovisanja izgradnje (pozitivnog) mira, trebali teme koje ukazuju na opasnosti, a koje faktički ne postoje, temeljno istraživati i ukazivati na moguću propagandu određenih politika, da se na taj način preko medija unese nemir u društvo, strah od nekoga, oživljavanje teških uspomena i slično. Na taj način, mediji bi umirli javno mnijenje, iznosili argumentovane i utemeljene stavove koji će razbiti svaki pokušaj politika da se sijanjem straha u društvu, dobije povjerenje građana na izborima. Mediji koji će raditi suprotno, kako sam naveo u svrhu ostvarivanja većeg profita, jer su nacionalističke i ksenofobne teme svima zanimljive, mnogo se čitaju, slušaju i gledaju, takvi mediji mogu biti ogroman podstrekač negativnog mira u Bosni i Hercegovini.

Zaključna razmatranja

Rat u Bosni i Hercegovini zasigurno nije donio ništa dobro. Više od 100.000 ubijenih i preko dva miliona raseljenih lica obilježilo je period ratnog sukoba na području Bosne i Hercegovine od 1992. do 1995. godine. Rat je završen potpisivanjem Dejtonskog mirovnog sporazuma (u daljnjem tekstu DMS), koji je bio temelj za početak procesa izgradnje mira u Bosni i Hercegovini. Značaj sporazuma za državu koja se nalazila u katastrofalnom (ratnom) stanju jeste bio prije svega mir. Bosna i Hercegovina nastavlja svoj državno-pravni kontinuitet u međunarodnim odnosima, ali sa izmijenjenom unutrašnjom strukturom države (dva entiteta). Specifičnosti sporazuma u odnosu na druge mirovne sporazume u svijetu jesu prisustvo, uticaj i garancije implementacije od strane međunarodne zajednice. Posmatrajući potencijalnost sporazuma za izgradnju (pozitivnog) mira u postdejtonskoj Bosni i Hercegovinu, uvidjeli smo da je sporazum zaustavio ratno stanje, da je država Bosna i Hercegovina zadržala svoj kontinuitet, da su izbjeglice i raseljena lica stavljena u posebnu kategoriju unutar konstrukcije DMS-a, čime im se na sve moguće načine omogućava povratak na prijeratna ognjišta sa kojih su protjerani, zaštita ljudskih prava po najvišim međunarodnim standardima jeste također potencijalnost sporazuma i na kraju sporazum je omogućio kroz Ustav, uspostavljanje demokratskih institucija Bosne i Hercegovine i vladavinu demokratije. Možemo reći da je veliki dio navedenog spada u period neposredno nakon završetka ratnog sukoba. Međutim, ne postoji baš mnogo potencijala DMS-a, koji će olakšati proces izgradnje mira u Bosni i Hercegovini 10 ili 20 godina nakon rata. Čak, naprotiv, sporazum sadrži dosta limita koji će se loše odraziti na proces izgradnje mira i imati značajnu ulogu u stanju negativnog mira koji trenutno prevladava u Bosni i Hercegovini. U radu smo naveli neke od limita, kao što su modifikovana unutrašnja struktura države, koja je za rezultat donijela duboku podijeljenost u svakom segment društva. Ovako podijeljeno društvo usporava proces izgradnje (pozitivnog) mira, kroz svaku sferu života i daleko se udaljava od koncepta građanske Bosne i Hercegovine, koja će biti država svih građana koji žive u njoj i od kojih se očekuje da stvaraju ambijent pogodan za suživot i saradnju. Iako smo u dobrim stranama sporazuma naveli poštivanje ljudskih prava, jedan od limita DMS-a jeste njegovo nepoštivanje ljudskih prava, te vršenje diskriminacije u odnosu na etničku pripadnost. Konstitutivnost naroda, kao sastavni dio Ustava Bosne i Hercegovine, onemogućila je svima onima koji se ne izjašnjavaju kao Bošnjaci, Srbi ili Hrvati, njihovo osnovno ljudsko pravo da budu birani u Predsjedništvo Bosne i Hercegovine i Parlamentarnu skupštinu odnosno Dom naroda

Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine. Ovaj limit ima jak odraz u potpori negativnog mira iz razloga, što se ništa nije promijenilo ni nakon presuda najvišeg suda za ljudska prava protiv države Bosne i Hercegovine. Limitiranost DMS-a, proizvela je nekoliko indikatora negativnog mira u Bosni i Hercegovini kao što su, nefunkcionisanje političkog sistema, visok stepen korupcije, zategnuti politički i etnički odnosi (nacionalizam), huškaško novinarstvo (novinarstvo nasilja), ekonomski indigatori negativnog mira itd. Nakon ovog istraživanja, postavlja se nekoliko pitanja. Da li je moguća Bosna i Heregovina po Dejtonskom mirovnom sporazumu ? Da li je moguće mijenjati Dejtonski mirovni sporazum ? Koji je najbolji način za izgradnju pozitivnog mira u Bosni i Hercegovini ? Danas smo svjedoci političkih stavova da nije moguć napredak države/ izgradnje mira sa konstrukcijom državnog uređenja po DMS-u. Povlačenje pitanja, promjene nekih dijelova DMS-a ili njegova zamjena sa nekim drugim sporazumom, predstavlja oštru političku retoriku i mogućnost narušavanja mira u Bosni i Hercegovini. S obzirom na podijeljene stavove, kada je u pitanju sporazum, smatram da Bosna i Hercegovina pored navedenih limita, može krenuti u ubrzanje procesa izgradnje mira unutar DMS-a. Jedini način jeste da se navedeni i ostali limiti koji ugrožavaju proces izgradnje mira, prikažu, analiziraju, minimiziraju konkretnim rješenjima, te da se svaki limit transformiše do te faze, kada će postati bezopasan i kada neće imati neki veći uticaj na ugrožavanje (pozitivnog mira). Bosanskohercegovačko društvo, treba razvijati svijest građanske države u kojoj je moguć suživot, minimiziranjem svakog faktora koji može ugroziti mir. Jedan od načina ovog procesa jesu izbori, na koje pravo polažu svi građani Bosne i Hercegovine (osim dva slučaja elaborirana u limitima), na kojima će odabrati predstavnike politike koja vodi prema konceptu građanske Bosne i Hercegovine, međudruštvene saradnje i suživota, te na taj način spriječiti svaki pokušaj zadiranja određenih individua ili grupa (pretežno političkih), da na bilo koji način utiču na stvaranje ambijenta negativnog mira u Bosni i Hercegovini.

LITERATURA

Knjige

- Ademović Nedim, Marko Joseph. Goran Marković, 2021., *Ustavno pravo Bosne i Hercegovine*, Fondacija Konrad Adenauer e.V., Sarajevo
- Begić, Kasim 1997., *Bosna i Hercegovina od Vanceove misije do Daytonskog sporazuma*, Bosanska knjiga, Sarajevo
- Beridan, Izet, 2001., *Leksikon sigurnosti*, DES, Sarajevo
- Beridan, Izet, 2003., *Konflikti*, Fakultet političkih nauka, Sarajevo
- Bieber, Florian, 2008. *BOSNA I HERCEGOVINA POSLIJE RATA: Politički sistem u podjeljenom društvu*, Buybook, Sarajevo
- Biserko Sonja, 2006., *BiH- Jezgro velikosrpskog projekta*, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji
- Cikotić, Selmo 2010., *Sigurnosne pretpostavke Bosne i Hercegovine*, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo
- Čaušević; Jusuf, *Američka politika prema BiH (2007)*, Human right conflict prevention centre, Bihać
- Ćurak, Nerzuk 2002., *Geopolitika kao sudbina. Slučaj Bosna: postmodernistički ogleđ o perifernoj zemlji*, Fakultet političkih nauka, Sarajevo
- Ćurak, Nerzuk, 2004., *Dejtonski nacionalizam*, Buybook, Sarajevo
- Ćurak Nerzuk 2011, *Izveštaj iz periferne zemlje: Gramatika geopolitike*, Fakultet političkih nauka, Sarajevo
- Ćurak Nerzuk, 2016., *Rasprava o miru i nasilju; (Geo)politika rata- (geo)politika mira- studije mira*, Buybook, Sarajevo
- Dautović, Kenan, 2007., *Prevenција konflikata u međunarodnim odnosima*, Preporod, Travnik
- Galthung, Johan, 2009., *Mirnim sredstvima do mira; Mir i sukob, razvoj i civilizacija*, JP Službeni glasnik, Beograd
- Hobbes, Thomas, 1651., *Leviathan*, Engleska
- Hoolbrooke, Richard, 1998., *Završiti rat*, Šahinpašić, Sarajevo
- Kant, Immanuel, *Zum ewigen Freiden Ein philosophischer Entwurf*, F. Nicolovius

- Pejanović, Mirko, 2005., *Politički razvitak Bosne i Hercegovine u postdejtonskom periodu*, Šahinpašić, Sarajevo
- Rummel, Rudolf, 2001., *Shvatanje konflikta i rata (Društvo, politika i konflikt)*, Fakultet političkih nauka, Sarajevo
- Schirch, Lisa, 2012., *Priručnik za stratešku izgradnju mira- Vizija i okvir za pravedni mir*, Fondacija Mirovna Akademija, Sarajevo
- Termiz, Dževad 2000, *Praktikum iz metodologije politikologije*, Sarajevo
- Termiz, Dževad 2009, *Metodologija društvenih nauka-Drugo dopunjeno i prošireno izdanje*, Sarajevo

Članci u zbornicima i časopisima

- Berg Andreas, Ismaili Mefail, Mojsilović Julijana, Opačin Nerkez, Selimbegović Vildana, Šušnjar Adis, Vaseva Maja, “Šta je nama Dayton ? Briselski sporazum- Napredak ili proces ?”, *Balkan PERSPECTIVES- Časopis o suočavanju sa prošlošću*, 4, 2015., str. 5
- Galović, Milan, „Rat kao filozofijska tema“, *Polemos: Časopis za interdisciplinarna istraživanja rata i mira*, 1, 1997., str. 12
- Kadić Veldin, „Postkonfliktna izgradnja mira u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Srbiji: Negativni mir u komparativnoj perspektivi“, u: *Sukobi. Stabilnost. Demokratija ?*, Pavlović Dušan, Beograd, Udruženje za političke nauke Srbije i Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka, 2019., str. 239

Izvještaji

- Positive peace report, *Pillars of positive peace*, Institute for economics & peace, 2017., str. 9, <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Positive-Peace-Report-2017.pdf>

Internet izvori

- <http://www.ohr.int/dayton-peace-agreement/?lang=en> (18.01.2021.)
- <https://www.aa.com.tr/ba/balkan/sve%C4%8Danost-povodom-25-godina-mira-u-bih- nedostaci-dejtonskog-sporazuma-mogu-i-moraju-biti-popravljeni/2075031> (01.03.2021.)
- <https://www.faktor.ba/vijest/greske-se-moraju-popraviti-dejtonski-sporazum-nije-sveti- dokument-184987> (12.03.2021.)
- <https://index.ba/holbrooke-o-nazivu-republike-srpske-za-aliju-izetbegovica-bio-je- neprihvatljiv/> (12.03.2021.)
- <https://radiosarajevo.ba/vijesti/bosna-i-hercegovina/kurtcehajic-najveca-greska-dejtona- je-instaliranje-republike-srpske/282343> (12.03.2021.)
- <https://www.dnevnik.ba/vijesti/dodik-bih-je-sastavljena-od-dva-entiteta-i-tri- konstitutivna-naroda-potreba-za-uvazavanjem> (15.03.2021.)
- <https://www.slobodnaevropa.org/a/sejdic-finci-presuda-eu-bosna/30337606.html> (17.03.2021.)
- <https://www.slobodnaevropa.org/a/specijalne-veze-rs-i-srbije/24726880.html> (19.03.2021.)
- <https://www.transparency.org/en/cpi/2019/index/nzl> (02.04.2021.)
- <https://balkans.aljazeera.net/news/balkan/2020/1/23/bih-dramaticno-nazaduje-u-borbi- protiv-korupcije> (02.04.2021.)
- <https://medijskapismenost.raskrinkavanje.ba/kakvi-mediji-trebaju-biti/kako-prepoznati- kredibilnu-vijest/sta-je-medijska-etika/> (05.04.2021.)
- <https://www.vzs.ba/index.php/vijece-za-stampu/kodeks-za-stampu-i-online-medije> (05.04.2021.)

Naziv odsjeka i/ili katedre: Sigurnosne i mirovne studije

Predmet: _____

IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADOVA

Ime i prezime: Amer Avdičević

Naslov rada: Limiti i potencijali Dejtonskog mirovnog sporazuma u izgradnji mira u Bosni i Hercegovini

Vrsta rada: Master rad

Broj stranica: 111

Potvrđujem:

- da sam pročitao/la dokumente koji se odnose na plagijarizam, kako je to definirano Statutom Univerziteta u Sarajevu, Etičkim kodeksom Univerziteta u Sarajevu i pravilima studiranja koja se odnose na I i II ciklus studija, integrirani studijski program I i II ciklusa i III ciklus studija na Univerzitetu u Sarajevu, kao i uputama o plagijarizmu navedenim na web stranici Univerziteta u Sarajevu;
- da sam svjestan/na univerzitetskih disciplinskih pravila koja se tiču plagijarizma;
- da je rad koji predajem potpuno moj, samostalni rad, osim u dijelovima gdje je to naznačeno;
- da rad nije predat, u cjelini ili djelimično, za stjecanje zvanja na Univerzitetu u Sarajevu ili nekoj drugoj visokoškolskoj ustanovi;
- da sam jasno naznačio/la prisustvo citiranog ili parafraziranog materijala i da sam se referirao/la na sve izvore;
- da sam dosljedno naveo/la korištene i citirane izvore ili bibliografiju po nekom od preporučenih stilova citiranja, sa navođenjem potpune reference koja obuhvata potpuni bibliografski opis korištenog i citiranog izvora;
- da sam odgovarajuće naznačio/la svaku pomoć koju sam dobio/la pored pomoći mentora/ice i akademskih tutora/ica.

Mjesto, datum

Sarajevo, 09.12.2021.

Potpis
